សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច

Université Royale de Droit et des Sciences Economiques

Royal University Of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

ការដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្ន លើដីរដ្ឋនៅកម្ពុជា

ស្រាវជ្រាវពីថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ២០២២ ដល់ថ្ងៃទី២៣ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២

ស្រាវជ្រាវដោយ

និស្សិតឈ្មោះ លោក **ពេជ្រ សៀ**

លោក **សឿន លីមហេង**

សាស្ត្រាចារ្យណែនាំ

បណ្ឌិត **ហាង ផល្លី**

ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ **នីតិសាស្ត្រ**

ជំនាន់ទី ២២

ឆ្នាំចូលសិក្សា ២០១៨

ឆ្នាំសរសេរសារណា ២០២២

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

យើងខ្ញុំទាំងពីររូបឈ្មោះ **ពេជ្រ សៀ** និង **សឿន លីមហេង** ជានិស្សិតឆ្នាំទី៤ ជំនាន់ទី២២ ផ្នែកនីតិសាស្ត្រ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ក្នុងឆ្នាំ ២០១៨-២០២២។

ខ្ញុំបាទទាំងពីររូបសូមសម្ដែងគារវកិច្ច និងកតញ្ញូតាធម៌ជូនចំពោះ

លោកឪពុក អ៊ុំ ពេជ្រ **លោកឪពុក សេង សុផារិទ្ធ**

អ្នកម្ដាយ ហេង គឹមអេង **អ្នកម្ដាយ គីម យ៉េកស៊ាង**

ដែលជាអ្នកមានគុណយ៉ាងធំធេងចំពោះកូន ដែលបានផ្ដល់កំណើត និងចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា ទំនុកបម្រុងដល់រូបកូនទាំងកម្លាំងកាយ កម្លាំងចិត្ត និងថវិកា តាំងពីតូចរហូតដល់ធំដឹងក្ដីប្រកបដោយព្រហ្មវិហារធម៌ទាំងបួនគឺ មេត្តា ករុណា មុទិតា និងឧបេក្ខា ក៏ដូចជាបានផ្ដល់ឱកាសឱ្យកូនបានសិក្សាចូលរៀនពីតាំងថ្នាក់មត្តេយ្យរហូតបានបន្តការសិក្សាដល់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រដូចបច្ចុប្បន្ននេះ។ បើសិនជាគ្មានការលើកទឹកចិត្ត និងការយកចិត្តទុកដាក់ពីសំណាក់អ្នកមានគុណទេ ម្ល៉េះសមពេលនេះ រូបកូនមិនអាចក្លាយខ្លួនជា កូនល្អ សិស្សល្អ មិត្តល្អ និងពលរដ្ឋល្អនៅក្នុងសង្គមបានឡើយ។ ទាំងអស់នេះហើយជាគុណូបការៈដ៏វិសេសវិសាល និងមិនអាចកាត់ថ្លៃបានចំពោះកូន។ ទន្ទឹមនឹងនេះ យើងខ្ញុំសូមថ្លៃអំណរគុណចំពោះ **ឯកឧត្ដមបណ្ឌិត សាកលវិទ្យាធិការ សាកលវិទ្យាធិការរង ព្រឹទ្ធបុរស ព្រឹទ្ធបុរសរង** និង **លោក លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យ** ទាំងអស់នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច ដែលខិតខិតបំពេញភារកិច្ចក្នុងការគ្រប់គ្រង ដឹកនាំ និងជួយតម្រង់ទិសដល់រូបយើងខ្ញុំ ដើម្បីចូលរួមចំណែកក្នុងការបណ្ដុះបណ្ដាលធនធានមនុស្សសម្រាប់ប្រទេសជាតិ ប្រកបដោយគុណភាព និងសមត្ថភាពពិតប្រាកដ។

ជាពិសេស យើងខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះ ឯកឧត្ដមបណ្ឌិតសាស្ត្រាចារ្យ **ហាប់ ផល្លី** ជាសាស្ត្រាចារ្យណែនាំ ដែលបានលះបង់កម្លាំងកាយ កម្លាំងចិត្ត និងពេលវេលាដ៏មានតម្លៃក្នុងការផ្ដល់យោបល់កែតម្រូវនូវកិច្ចការសរសេរសារណារហូតទទួលបានជោគជ័យ។

ជាចុងបញ្ចប់នេះ យើងខ្ញុំទាំងពីររូប សូមសម្ដែងនូវការដឹងគុណអស់ពីដួងចិត្ត និងសូមគោរពជូនពរអ្នកមានគុណ ឯកឧត្ដមសាកលវិទ្យាធិការ សាកលវិទ្យាធិការរង ព្រឹទ្ធបុរស លោក លោកស្រីសាស្ត្រាចារ្យនៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច និងមិត្តអ្នកអានទាំងអស់ឱ្យជួបតែនឹងសេចក្ដីសុខ សេចក្ដីចម្រើននៅក្នុងជីវិត ព្រមទាំងជួបប្រទះតែនឹងពុទ្ធពរទាំងបួនប្រការ គឺ អាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ។

អារម្ភកថា

សារណាយើងខ្ញុំបានតាក់តែងឡើងមកនេះ គឺជាអ្វីដែលយើងខ្ញុំមានការចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំងជាទីបំផុត នៅពេលសិក្សាក្នុងថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រផ្នែកនីតិសាស្ត្ររយៈពេលបួនឆ្នាំងកន្លងមកនេះ។ ដោយសង្កេតឃើញពីបញ្ហាជាច្រើនដែលបានកើតមានឡើងនៅក្នុងសង្គម រវាងសហគមន៍ ឬក្រុមគ្រួសារជាច្រើន ជាមួយនឹងអាជ្ញាធររដ្ឋដែលទាក់ទងទៅនឹងទំនាស់ដីធ្លីផ្សេងៗ រួមមានការទន្ទ្រានកាន់កាប់ដីរដ្ឋ ការឈូសឆាយដីព្រៃ ការសាងសង់សំណង់យ៉ាងអនាធិបតេយ្យ នៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ជាអាទិ៍។ កត្តាទាំងអស់នេះទាមទារឱ្យរដ្ឋដាក់ចេញនូវយន្តការផ្នែកច្បាប់ផ្សេងៗ ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាចំពោះមុខដែលបាននឹងកំពុងកើតមានឡើង។ ក្នុងបញ្ហាទាំងអស់ខាងលើ យើងខ្ញុំមានការចាប់អារម្មណ៍ចំពោះបញ្ហាដែលទាក់ទងទៅនឹងការសាងសង់សំណង់បណ្តោះអាសន្ននៅលើដីរដ្ឋ ដែលយើងខ្ញុំចង់សិក្សាស្រាវជ្រាវ និងចងក្រងជាអត្ថបទមួយដែលផ្តោតសំខាន់ទៅលើ ការដោះស្រាយចំពោះបញ្ហាទាំងអស់នេះ ថាតើរដ្ឋបានដាក់ចេញនូវវិធានការអ្វីខ្លះដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងការសាងសាង់សំណង់ដោយខុសច្បាប់ទាំងអស់នោះ ហើយដំណោះស្រាយរបស់ភាគីរដ្ឋ មានភាពសមរម្យ និងត្រឹមត្រូវស្របតាមគោលការណ៍សិទ្ធិមនុស្សដែលបានកំណត់នៅក្នុងក្របខណ្ឌច្បាប់ជាតិ និងអន្តរជាតិដែរឬទេ?

គោលបំណងចម្បងនៃការស្រាវជ្រាវចំពោះប្រធានបទ “ការដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនៅកម្ពុជា” នេះគឺចង់ផ្តល់ជូនអត្ថបទស្រាវជ្រាវផ្នែកច្បាប់ដែលសិក្សាពាក់ព័ន្ធនឹងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត ព្រមទាំងយន្តការនៃការដោះស្រាយចំពោះការតាំងទីលំនៅដោយខុសច្បាប់ដែលធ្វើឡើងនៅលើដីរដ្ឋ និងប្រសិទ្ធិភាពនៃការអនុវត្តច្បាប់ ក៏ដូចជាគោលនយោបាយ និងយន្តការផ្សេងៗចំពោះសហគមន៍ និងក្រុមគ្រួសារដែលបានសាងសង់សំណង់នៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នោះ។ មួយវិញទៀតយើងខ្ញុំចង់រំលេចចេញនូវសញ្ញាណផ្សេងៗ នៃដីរដ្ឋដើម្បីជាប្រយោជន៍ក្នុងការកំណត់បាននូវប្រភេទកម្មសិទ្ធិនៃដីឱ្យបានច្បាស់លាស់។

យ៉ាងណាមិញបើទោះបីជា ការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ យើងខ្ញុំបានសរសេរឡើងយ៉ាងសម្រិតសម្រាំង និងយកចិត្តទុកដាក់យ៉ាងណាក្តី ក៏គង់តែនៅមានចំណុចខ្វះខាតលើខ្លឹមសារ និងពាក្យពេចន៍ ដែលកើតមានឡើងដោយអចេតនា ដោយហេតុសមត្ថភាពនៃការចងក្រង និងការប្រមូលផ្តុំនូវឯកសាររបស់យើងខ្ញុំនៅមានកម្រិតនៅឡើយ។ អាស្រ័យហេតុនេះ យើងខ្ញុំសូមការអធ្យាស្រ័យទុកជាមុនពីសំណាក់លោកគ្រូ អ្នកគ្រូ សាស្ត្រាចារ្យ សិស្សនិស្សិត និងមិត្តអ្នកអានទាំងឡាយ ប្រសិនបើមានកំហុសឆ្គងកើតមានត្រង់កន្លែងណាមួយក្នុងខ្លឹមសារទាំងស្រុងនៃស្នាដៃសារណានេះ។ យើងខ្ញុំមានសេចក្តីរីករាយយ៉ាងក្រៃលែង ក្នុងការទទួលយកនូវមតិរិះគន់ក្នុងន័យកែលម្អ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់រូបយើងខ្ញុំក្នុងការអភិវឌ្ឍសមត្ថភាពលើការស្រាវជ្រាវ និងតាក់តែងអត្ថបទបន្ថែមទៀត។

មាតិកា

ទំព័រ

សេចក្តីផ្តើម ១

ជំពូកទី១

សញ្ញាណនៃសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

១.១. សញ្ញាណគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋ ៥

១.១.១. ប្រភពនៃដីរដ្ឋ ៦

១.១.២. ចំណាត់ថ្នាក់នៃដីរដ្ឋ ៧

១.១.២.១. ដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ៧

១.១.២.២. ដីឯកជនរបស់រដ្ឋ ៨

១.១.៣. ការផ្លាស់ប្តូរស្ថានភាពគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋ ៩

១.១.៣.១. អនុប្បយោគ ៩

១.១.៣.២. អធិប្បយោគ ៩

១.២. ទស្សនទាននៃសំណង់ ៩

១.២.១. ប្រភេទនៃសំណង់ ១០

១.២.១.១. សំណង់ស្របច្បាប់ ១០

១.២.១.២. សំណង់មិនស្របច្បាប់ ១១

១.២.២. សញ្ញាណនៃសំណង់បណ្តោះអាសន្ន ១១

១.៣. មូលហេតុនៃការតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋ ១២

១.៣.១. កត្តាសេដ្ឋកិច្ច ១២

១.៣.២. ការទទួលបានព័ត៌មានមិនគ្រប់គ្រាន់ ១៣

១.៣.៣. កត្តាកំណើនប្រជាជន ១៤

ជំពូកទី២

ការដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

២.១. វិធានការចំពោះការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ ១៥

២.១.១. ដីសម្បទានសង្គមកិច្ច...១៥

២.១.១.១. គោលបំណងដីសម្បទានសង្គមកិច្ច...១៥

២.១.១.២. សិទ្ធិលើដីសម្បទានសង្គមកិច្ច... ១៦

២.១.១.៣. ទំហំនៃផ្ដល់ដីសម្បទាន ១៧

២.១.១.៤. សម្បទានដីសង្គមកិច្ច និងសហគមន៍ក្រីក្រ.. ១៨

២.១.២. ការបណ្ដេញចេញ និងកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋចំពោះការបណ្ដេញចេញ ២០

២.១.២.១. ការបណ្ដេញចេញ..២០

២.១.២.២. កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋចំពោះការបណ្ដេញចេញ ២០

២.១.២.៣. ការបណ្ដេញចេញក្នុងអំឡុងពេលជំងឺកូវីដ-១៩ .... ២២

២.១.៣. ការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង...២៣

២.១.៤. ការចោទប្រកាន់តាមផ្លូវតុលាការ ២៤

២.១.៥. គោលនយោបាយរាជរដ្ឋាភិបាលចំពោះសំណង់បណ្ដោះអាសន្នដែលខុសច្បាប់ ២៥

២.១.៥.១. យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ..២៥

២.១.៥.២. ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី.. ២៦

២.១.៥.៣. គោលនយោបាយដីធ្លី ២៧

២.២. លក្ខខណ្ឌនៃលំនៅឋានសមរម្យ ៣១

២.២.១. សញ្ញាណនៃលំនៅឋាន ៣២

២.២.២. សញ្ញាណនៃលំនៅឋានសមរម្យ ៣២

២.២.២.១. អត្ថិភាពនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យក្នុងច្បាប់ជាតិ...៣៣

២.២.២.២. អត្ថិភាពនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ និងតំបន់....................... ៣៦

២.២.៣. ធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ ៤០

២.២.៣.១. សុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់ ៤០
២.២.៣.២. ភាពអាចទទួលបានសេវាកម្ម សម្ភារៈ អគារ ឬកន្លែងផ្តល់សេវា និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ.. ៤៣
២.២.៣.៣. ភាពអាចលៃលកបាន.. ៤៤
២.២.៣.៤. ភាពអាចរស់នៅបាន ៤៥
២.២.៣.៥. ភាពអាចប្រើប្រាស់បាន ៤៥
២.២.៣.៦. ទីតាំង ៤៥
២.២.៣.៧. ភាពសមរម្យផ្នែកវប្បធម៌ និងប្រពៃណី ៤៥
សេចក្តីសន្និដ្ឋាន ៤៧
អនុសាសន៍ ៤៨
គន្ថនិទ្ទេស

សេចក្តីផ្តើម

សេចក្តីផ្តើម

១. លំនាំបញ្ហា

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាជាប្រទេស ដែលបានហែលឆ្លងកាត់សង្គ្រាមជិតបីទសវត្ស ប្រជាជនរស់នៅជាមួយទឹកភ្នែក និងក្តីទុក្ខលំបាក ជាពិសេសនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលបានបំផ្លិចបំផ្លាញនូវធនធានមនុស្ស និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធគ្មានសល់ ចំណែកឯបណ្តាលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានា ក៏ត្រូវបានបាត់បង់ស្ទើរតែទាំងស្រុង។ ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ៧ មករា ឆ្នាំ១៩៧៩ កម្ពុជាបានងើបចេញពីភ្លើងសង្គ្រាមហើយចាប់ផ្តើមអភិវឌ្ឍខ្លួនបន្តិចម្តងៗ លើគ្រប់វិស័យ។ ក្នុងនោះផងដែរកម្ពុជាក៏ចាប់ផ្តើមការងារយ៉ាងសកម្មលើការស្តារប្រព័ន្ធច្បាប់សារជាថ្មី បន្ទាប់ពីមានការបាត់បង់ក្នុងកំឡុងពេលសង្គ្រាម ជាពិសេសការតាក់តែងក្របខណ្ឌច្បាប់ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការរៀបចំដែនដីនគរូបនីយកម្ម ដែលមានភាពចាំបាច់ ក្នុងការចូលរួមចំណែកក្នុងការរៀបចំហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធប្រទេសជាតិឡើងវិញ។ លុះមកដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ រដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មីត្រូវបានអនុម័តដោយសភាធម្មនុញ្ញ ដែលកើតចេញពីការបោះឆ្នោត រៀបចំដោយអង្គការសហប្រជាជាតិ ហើយត្រូវបានប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី២៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មីនេះបានទទួលស្គាល់ពេញលេញនូវកម្មសិទ្ធិឯកជន ដែលបានផ្តល់ដល់ប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជាទទួលបាននូវភាពជាម្ចាស់លើកម្មសិទ្ធិឯកជនចំពោះអចលនវត្ថុ។

បើទោះបីជាមានការបែងចែកកម្មសិទ្ធិនៃដី ជាដីឯកជន និងដីរដ្ឋយ៉ាងច្បាស់លាស់ក៏ដោយ ក៏នៅតែមានស្ថានភាពមួយចំនួនដែលទាក់ទងទៅនឹងការរំលោភលើដីរដ្ឋ តាមរយៈការតាំងទីលំនៅដូចជាការសាងសង់សំណង់ផ្សេងៗដែលវាទទីនៅលើដីរដ្ឋ ក្រោមរូបភាពជាសំណង់អនាធិបតេយ្យ ឬសំណង់មិនរៀបរយជាអាទិ៍។ ក្រៅពីនេះក៏មានការទាមទារពីសំណាក់សហគមន៍ និងប្រជាពលរដ្ឋដែលទទួលរងបណ្តឹងពីតុលាការចំពោះការកាន់កាប់លើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ ដោយបានអះអាងថារដ្ឋបានរំលោភលើដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ត្បិតខ្លួនបានកាន់កាប់លើដីនោះអស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំមកហើយ។ ស្របពេលជាមួយគ្នានឹងការអនុវត្តសិទ្ធិទាមទារឱ្យប្រគល់វិញនូវអចលនវត្ថុ ពីសំណាក់ភាគីរដ្ឋ យន្តការផ្សេងៗត្រូវបានអនុវត្តដើម្បី សម្របសម្រួលចំពោះជនដែលបានសាងសង់សំណង់នៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នោះ។ ដូចជាការផ្តល់ជូននូវសំណងដោយសមរម្យការផ្តល់ជូននូវលំនៅឋានដែលស្ថិតនៅលើទីតាំងថ្មីជាដើម ដែលស្តែងឡើងតាមរយៈគោលនយោបាយរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល និងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានា ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងយន្តការនៃការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ ដែលស្របតាមក្របខណ្ឌច្បាប់អន្តរជាតិរួមមានសិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋានសមរម្យដែលមានចែងនៅក្នុង កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងវប្បធម៌ ព្រមទាំងសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស។

២. ចំណោទបញ្ហា

បន្ទាប់ពីព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទទួលបាននូវសុខសន្តិភាពពេញលេញ ការគិតគូរលើការងារតាក់តែង និងការធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពនៃច្បាប់ពិតជាមានសារៈសំខាន់។ ក្នុងនោះក្របខណ្ឌច្បាប់ដែលទាក់ទងទៅវិស័យដីធ្លី ពិតជាមានភាពចាំបាច់ដែលទាមទារឱ្យរដ្ឋធ្វើការរៀបចំនូវវិធានមួយច្បាស់លាស់ ដែលកំណត់ និងគ្រប់គ្រងលើស្ថានភាពគតិយុត្តពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លី។ បន្ទាប់ពីច្បាប់ភូមិបាលថ្មីបានប្រកាសឱ្យប្រើ មូលដ្ឋានច្បាប់សម្រាប់ការងារគ្រប់គ្រងដីធ្លីគឺត្រូវបានបំពេញ។ ក៏ប៉ុន្តែច្បាប់នេះ មិនបានធ្វើការកំណត់អំពីការដោះស្រាយទៅលើបញ្ហាដ៏រ៉ាំរ៉ៃចំពោះការសាងសង់សំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនោះទេ ដែលជាកត្តាធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់ការរៀបចំទីក្រុង ក៏ដូចជាបង្កឱ្យមានភាពអសន្តិសុខ និងភាពអនាធិបតេយ្យនៅក្នុងសង្គម។ ដូចនេះហើយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានខិតខំរៀបចំ និងដាក់ចេញនូវវិធានការផ្សេងៗ ដើម្បីចូលរួមចំណែកក្នុងការដោះស្រាយ ដែលស្តែងឡើងតាមរយៈគោលនយោបាយ ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រ និងសារាចររបស់រាជរដ្ឋាភិបាលជាដើម។ ជាក់ស្តែងសារាចរលេខ ០៣.សរ ស្តីពីការដោះស្រាយ សំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរបស់រដ្ឋ ដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់តាម រាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន បូករួមជាមួយនឹងគោលនយោបាយផ្សេងៗជាអាទិ៍គោលនយោបាយស្តីពីការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋ និងគោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋានជាដើម ដែលបានផ្តល់ដល់អ្នកស្នាក់នៅដែលជាម្ចាស់សំណង់ បណ្ដោះអាសន្នលើដីរបស់រដ្ឋដែលបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់ មានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការរុះរើ និងផ្លាស់ប្តូរទៅទីតាំងថ្មីដោយសន្តិវិធី ឬអាចទទួលបានការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង។ ផ្ទុយទៅវិញ ការដោះស្រាយតាមរយៈយន្តការខាងលើនេះ មិនអាចអនុវត្តបានគ្រប់ស្ថានភាព និងបានដោយជោគជ័យមួយរយភាគរយចំពោះគ្រប់វិវាទទាំងអស់នោះទេ។ ដូចនេះហើយ ទើបបានជានៅតែមានភាពចម្រូងចម្រាស់ដែលកើតឡើងរវាងប្រជាជន និងរដ្ឋលើវិស័យដីធ្លីនេះជាបន្តបន្ទាប់។ ដោយមើលឃើញថាការដោះស្រាយ ចំពោះប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងទីតាំងសំណង់បណ្ដោះអាសន្ន មានភាពចាំបាច់ដែលមិនអាចខ្វះបាន ទើបយើងខ្ញុំចង់ធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងស្វែងយល់បន្ថែមឱ្យកាន់តែច្បាស់។ ដែលនេះគឺជាហេតុធ្វើឱ្យយើងខ្ញុំសម្រេចចិត្តជ្រើសរើសយកប្រធានបទ ការដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនៅកម្ពុជា ធ្វើជាសារណាបញ្ចប់ការសិក្សាសម្រាប់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនីតិសាស្ត្រ។

ទាក់ទងជាមួយនឹងប្រធានបទខាងលើ សំណួរគតិយុត្តមួយចំនួនត្រូវបានលើកឡើងជាអាទិ៍រួមមាន តើក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់កម្ពុជាសំណង់ប្រភេទណា ដែលចាត់ទុកជាសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់? តើមានយន្តការនៃការដោះស្រាយអ្វីខ្លះ ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងសំណង់ដែលខុសច្បាប់ទាំងអស់នោះ? ហើយការដោះស្រាយនោះទទួលបានបានលទ្ធផលយ៉ាងដូចម្តេចដែរ? ដែលសំណួរទាំងនេះនឹងក្លាយជាចំណោទបញ្ហានៅក្នុងការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ។

៣. គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ

គោលបំណងចម្បងនៃការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ គឺមានគោលដៅសំខាន់ក្នុងការបង្ហាញពីប្រសិទ្ធភាព និងប្រសិទ្ធផលនៃការអនុវត្តគោលនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីកន្លងមក។ ជាពិសេសសារាចរណែនាំរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលរួមមានជាអាទិ៍ សារាចរស្តីពីការដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់ តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន និងសារាចរស្តីពីវិធាន និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការ។

៤. ទំហំ និងដែនកំណត់នៃការស្រាវជ្រាវ

នៅក្នុងស្នាដៃសារណាបញ្ចប់ការសិក្សានេះ ធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវដោយផ្អែកទៅលើបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងវិស័យភូមិបាល និងគោលនយោបាយរបស់រាជរដ្ឋាភិបាល រួមមានច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១ គោលនយោបាយស្តីពីការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋឆ្នាំ២០០៤ គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋានឆ្នាំ២០១៤ និងគោលនយោបាលដីធ្លីឆ្នាំ២០១៥ ជាដើម។ បន្ថែមពីលើនេះយើងក៏បានធ្វើការសិក្សាទាក់ទងជាមួយនឹងសារាចរផ្សេងៗដែលបានកំណត់អំពីការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ រួមមានសារាចរលេខ ០២ ស្តីពីការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ឆ្នាំ២០០៧ សារាចរលេខ០៣ ស្តីពីការដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ ដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់ តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជនឆ្នាំ ២០១០ និងសារាចរលេខ០៦ ស្តីពីវិធាន និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការឆ្នាំ២០១៩។ នៅក្នុងសារណានេះនឹងត្រូវបានបង្ហាញអំពីយន្តការនៃការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើរបស់រដ្ឋដោយខុសច្បាប់នៅកម្ពុជា និងក្របខណ្ឌច្បាប់របស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ដែលបានបញ្ញត្តិអំពីសញ្ញាណផ្សេងៗនៃដីរដ្ឋ។

៥. សារៈសំខាន់នៃការស្រាវជ្រាវ

សារៈសំខាន់នៃប្រធានបទនេះ គឺផ្តល់ជាពុទ្ធិចំណេះដឹង ជូនមិត្តនិស្សិត និងអ្នកអានទាំងឡាយក្នុងការត្រិះរិះពិចារណា លើបញ្ហានៃការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្ននៅលើដីរបស់រដ្ឋ។ ម្យ៉ាងវិញទៀតប្រធានបទនេះក៏បានជួយជាគំនិត និងភាពងាយស្រួលសម្រាប់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវ លើក្របខណ្ឌច្បាប់ដែលទាក់ទងនឹងការដោះស្រាយបញ្ហាដីធ្លីនៅកម្ពុជា។ ក្នុងនោះផងដែលស្នាដៃសារណានេះគឺបានឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការ នៃឯកសារពិគ្រោះដែលទាក់ទងទៅនឹងវិវាទដីធ្លី ដោយហេតុពុំសូវមានអត្ថបទ ដែលសរសេរទាក់ទងនឹងការដោះស្រាយចំពោះបញ្ហា ទាំងអស់ខាងលើនេះទេ។ ក្រៅពីនេះការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះ គឺដើម្បីចូលរួមចំណែកក្នុងការពង្រីកការយល់ដឹងដែលទាក់ទងនឹងវិស័យសាធារណៈ ជាពិសេសសិទ្ធិភូមិបាលនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។

៦. វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ

ការស្រាវជ្រាវនេះត្រូវបានរៀបរៀងឡើងដោយលើកយកបទដ្ឋានគតិយុត្ត និងគោលនយោបាយនានាមកធ្វើបកស្រាយពិពណ៌នាដោយវិភាគទៅលើទិដ្ឋភាពទូទៅ និងការអនុវត្តជាក់ស្តែង។ បន្ថែមពីលើនេះសារណានេះក៏បានរួមបញ្ចូលនូវព័ត៌មាន និងទិន្នន័យដែលបានមកពីប្រភពផ្សេងរួមមាន ច្បាប់អន្តរជាតិសកល និងក្នុងតំបន់ របាយការណ៍របស់សាលារាជធានី អង្គការសង្គមស៊ីវិល សៀវភៅ និង ជើនណល (Journal) ឯកសារបង្រៀន និក្ខេបបទ របាយការណ៍ សាលាកប័ត្រព័ត៌មាន ឯកសារបង្រៀនរបស់សាស្ត្រាចារ្យផ្សេងៗ និងគេហទំព័រផ្សេងៗ ដែលជាកត្តាមួយធ្វើឱ្យការស្រាវជ្រាវលើប្រធានបទនេះមានភាពត្រឹមត្រូវ និងច្បាស់លាស់ស្របតាមគោលការណ៍គតិយុត្ត។ ក្នុងនោះក៏មានការសម្ភាសន៍ផ្ទាល់ជាមួយអ្នករងផលប៉ះពាល់ដោយសារគ្មានលំនៅឋានពិតប្រាកដផងដែរ។

៧. រចនាសម្ព័ន្ធនៃការស្រាវជ្រាវ

នៅក្នុងជំពូកទី១ នៃការស្រាវជ្រាវនេះគឺធ្វើការសិក្សាទៅលើសញ្ញាណនៃសំណង់បណ្តោះអាសន្ន ដែលពុំមានបញ្ជាក់ច្បាស់នៅក្នុងច្បាប់ លិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តណាមួយឡើយ។ តែជាការសង្កេត សំណង់បណ្តោះអាសន្នវាជាសំណង់ដែលបានសង់លើដីរដ្ឋដែលអាចជាដី សារធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬដីឯកជនរបស់រដ្ឋ។ ហើយជំពូកទី២ គឺបង្ហាញពីបញ្ហាសង្គ្រាម សេដ្ឋកិច្ច និងកំណើនប្រជាជន ជាមូលហេតុដែលបណ្តាលឱ្យមានការសំណង់បណ្តោះអាសន្នទាំងនេះឡើង។ ត្បិតតែប្រជាពលរដ្ឋបានមករស់នៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់យ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏រដ្ឋាភិបាលមានការយកចិត្តទុកដាក់បានបង្កើតនូវគោលនយោបាយជាច្រើនក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហានៃការសង់សំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនេះ។

ជំពូកទី១៖
សញ្ញាណនៃសំណាក់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

ជំពូកទី១

សញ្ញាណនៃសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

សំណង់ត្រូវបានបែងចែកចេញជាច្រើនភេទ ទៅតាមស្ថានភាពគតិយុត្តផ្សេងៗពីគ្នា ក្នុងនោះ សំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ ស្តែងឡើងជាសំណង់អាណាធិបតេយ្យ ឬសំណង់មិនរៀបរយ។ ភាគច្រើននៃសំណង់ប្រភេទនេះគឺតាំងទីនៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬដីឯកជនរបស់រដ្ឋ ហើយជាទូទៅសំណង់ទាំងនេះច្រើនសង់នៅតាមប្រឡាយទឹក និងនៅតាមផ្លូវសាធារណៈជាដើម។ ដើម្បីអាចធ្វើការកំណត់បាននូវសំណង់ប្រភេទណាដែលជាសំណង់ដែលសាងសង់នៅលើដីរដ្ឋនោះ គឺចាំបាច់ត្រូវតែពិនិត្យមើលទៅលើលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តដែលពាក់ព័ន្ធជាមុនសិន។

១.១. សញ្ញាណគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋ

ដោយសារឥទ្ធិពលនៃសង្គ្រាម បានធ្វើឱ្យលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តដែលពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញចោល។ ហើយរបបនៃការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋក៏មានភាពខុសប្លែកពីគ្នាទៅតាមរបបនីមួយៗ។ ជាក់ស្តែងនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ កម្មសិទ្ធិឯកជនលើដីធ្លីត្រូវបានលុបបំបាត់ចោលទាំងស្រុង ដោយទ្រព្យសម្បត្តិទាំងអស់ជាកម្មសិទ្ធិរួម ឬជារបស់អង្គការ។[1] ក្រោយមកនៅក្នុងរបបសាធារណៈរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ៧ មករា ឆ្នាំ១៩៧៩ របបកម្មសិទ្ធិលើដីធ្លី ពុំទាន់ត្រូវបានទទួលស្គាល់ពេញលេញនោះទេ។ ដីធ្លីទាំងអស់ជារបស់រដ្ឋ ចំណែកឯប្រជាពលរដ្ឋមានសិទ្ធិត្រឹមតែប្រើប្រាស់ និងសិទ្ធិតំណមរតកលើដីធ្លីដែលរដ្ឋបានប្រគល់ឱ្យគ្រួសារនីមួយៗ សម្រាប់សង់លំនៅឋាន និងធ្វើសួនច្បារ ឬបន្លែប៉ុណ្ណោះ។[2] លុះដល់ឆ្នាំ ១៩៨៩ ក្នុងរបបរដ្ឋកម្ពុជា របបកម្មសិទ្ធិឯកជនលើដីធ្លី ក៏ពុំទាន់ត្រូវបានទទួលស្គាល់ភ្លាមដែរ ដោយរដ្ឋនៅតែជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើដីធ្លីទាំងអស់ដដែល។[3] នៅឆ្នាំ ១៩៩២ ច្បាប់ភូមិបាលត្រូវបានបង្កើតឡើងជាលើកដំបូង ដោយក្រឹត្យលេខ ១០០ ក្រ ចុះថ្ងៃទី១៣ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩២ ដោយក្នុងច្បាប់នេះកម្មសិទ្ធិត្រូវបានទទួលស្គាល់ចំពោះតែដីសម្រាប់សាងសង់លំនៅឋានតែប៉ុណ្ណោះ ចំណែកឯដីប្រភេទផ្សេងក្រៅពីលំនៅឋានដូចជាដីផលិតកម្ម ស្រែ ចម្ការ កសិដ្ឋាន ជាអាទិ៍ គឺមានតែសិទ្ធិភោគៈ ឬសិទ្ធិកាន់កាប់បណ្តោះអាសន្នតែប៉ុណ្ណោះ។ សិទ្ធិលើដីលំនៅឋាននេះនឹងត្រូវផុតរលត់ទៅវិញ ក្នុងករណីម្ចាស់កម្មសិទ្ធិខកខានមិនបានបង់ពន្ធ ឬអាករលើដីធ្លីជូនរដ្ឋ ក្នុងរយៈពេល៥ ឆ្នាំ ជាប់ៗគ្នា ហើយដីនោះនឹងក្លាយមកជាសម្បត្តិឯកជននៃ

[1] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៧៥, មាត្រា៤។

[2] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៨១, មាត្រា១៥។

[3] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៨១, មាត្រា១៧។

រដ្ឋ។[4] ក្រោយមកបន្ទាប់ពីបានប្រែក្លាយរបបរដ្ឋកម្ពុជា មកជាព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តាមរយៈរដ្ឋធម្មនុញ្ញដែលប្រកាសឱ្យប្រើនៅថ្ងៃទី២៤ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣ ប្រទេសកម្ពុជាបានប្រកាសទទួលស្គាល់កម្មសិទ្ធិឯកជនលើដីធ្លី ចំពោះរូបវន្តបុគ្គល ឬនីតិបុគ្គលដែលមានសញ្ជាតិខ្មែរ ទោះជាបុគ្គលក្តី ជាសមូហភាពក្តីគឺមានសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើដីធ្លី។[5]

នៅក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់កម្ពុជាបច្ចុប្បន្នបានធ្វើការបែងចែកដីជាពីរប្រភេទ គឺដីឯកជន និងដីរដ្ឋ។ ក្នុងនោះដីរដ្ឋគឺសំដៅដីទាំងអស់ដែលជារបស់រដ្ឋ ហើយដែលឋិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ក្រសួង ឬស្ថាប័នថ្នាក់ជាតិ និងដីដែលត្រូវបានប្រគល់ឱ្យនីតិបុគ្គលសាធារណៈ ឬគ្រឹះស្ថានសាធារណៈដែលបានទទួលស្គាល់ដោយច្បាប់ថាជានីតិបុគ្គលដើម្បីកាន់កាប់។[6] ជាគោលការណ៍អ្នកដែលមានសមត្ថកិច្ចក្នុងការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋ គឺរដ្ឋដែលជាម្ចាស់នៃដីទាំងអស់ដែលមិនឋិតនៅក្រោមការកាន់ជាភោគៈស្របច្បាប់ ឬជាកម្មសិទ្ធិដោយបុគ្គលឯកជន ឬដោយសមូលហភាព ស្របតាមច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។[7] ការកំណត់មូលដ្ឋានគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ ដែលចាំបាច់ត្រូវពិចារណាលើប្រភពនៃដីនោះ ដើម្បីមានភាពងាយស្រួលក្នុងការកំណត់បាននូវស្ថានភាពគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋ។

១.១.១. ប្រភពនៃដីរដ្ឋ

ការកំណត់អំពីប្រភពនៃដី គឺមានលក្ខណៈសំខាន់សម្រាប់ការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្មនៃដី ដើម្បីមានភាពងាយស្រួលក្នុងការបែងចែកនូវស្ថានភាពគតិយុត្តនៃដីតាមប្រភេទនីមួយៗ។ ដីរដ្ឋមានប្រភពមកពីដីដែលកើតឡើងតាមធម្មជាតិ ឬបង្កើតឡើងដោយមនុស្សជាតិ ហើយដែលមិនមែនជាកម្មសិទ្ធិឯកជន។[8] ក្រៅពីនេះដីរដ្ឋក៏អាចមានប្រភពមកពីការធ្វើលទ្ធកម្មនៃកម្មសិទ្ធិ មកជាដីរដ្ឋដោយប្រើប្រាស់ ឬមិនប្រើប្រាស់ថវិការដ្ឋ ដូចជាការទិញ អស្សាមិករណ៍ ប្រទានកម្ម[9] អច្ច័យទាន ទ្រព្យនិទាយាទ ទ្រព្យគ្មានម្ចាស់គ្រប់គ្រង ការរឹបអូសដោយសេចក្តីសម្រេចស្ថាពររបស់តុលាការព្រមទាំងដីដែលរដ្ឋទទួលបានដោយមធ្យោបាយស្របច្បាប់ផ្សេងទៀត។[10] ការ

---

[4] ច្បាប់ភូមិបាល, លេខ១០០ក្រ, ១៣ តុលា ១៩៩២, មាត្រា១៨ ។

[5] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣, មាត្រា៤៤។

[6] អនុក្រឹត្យស្តីពីការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋ, លេខ១១៨អនក្រ/បក, ៧ តុលា ២០០៥, មាត្រា២ (ចាប់ពីពេលនេះទៅហៅថាអនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក)។

[7] អនុក្រឹត្យ លេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា៣។

[8] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, លេខ នស/រកម/១១២០/០៣០, ១៤ វិច្ឆិកា ២០២០, មាត្រា៤ (ពីពេលនេះតទៅហៅថាច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ)។

[9] សទ្ទានុក្រមពាក្យច្បាប់ផ្នែករដ្ឋប្បវេណី និងនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី, លេខរៀង៩៩ "ប្រទានកម្ម គឺជាកិច្ចសន្យាដែលភាគីម្ខាងបង្ហាញឆន្ទៈផ្តល់ឱ្យទៅភាគីម្ខាងទៀត នូវទ្រព្យសម្បត្តិ ដោយមិនយកថ្លៃ ហើយភាគីម្ខាងទៀតយល់ព្រមទទួល។"

[10] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងការចាត់ចែងទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា៦ (ខ)។

អនុវត្តការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋ ត្រូវប្រព្រឹត្តទៅក្រោមក្របខណ្ឌច្បាប់ជាធរមាន ដែលការគ្រប់គ្រងលើដីរដ្ឋនេះ ក៏មានលក្ខណៈខុសប្លែកគ្នាផងដែរ ដោយអាស្រ័យទៅលើចំណាត់ថ្នាក់នៃដីរដ្ឋ ដែលច្បាប់កម្ពុជាបានធ្វើការកំណត់ទុក។

១.១.២. ចំណាត់ថ្នាក់នៃដីរដ្ឋ

ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់នៃដី គឺជាដំណើរការនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចផ្នែករដ្ឋបាលលើក្បាលដីរដ្ឋ។ ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ដីរដ្ឋអាចធ្វើឡើងក្នុងដំណើរការនៃការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្ម និងការធ្វើផែនទីដីរដ្ឋ ឬអាចធ្វើឡើងនៅពេលមានតម្រូវការដីឯកជនរបស់រដ្ឋ សម្រាប់បែងចែកតាមរយៈគម្រោងសម្បទានដីសេដ្ឋកិច្ច គម្រោងដីសម្បទានសង្គមកិច្ច លក់ ដោះដូរ ឬជួលដីរដ្ឋ។ ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ដីរដ្ឋត្រូវចាត់ទុកថាបានសម្រេចតាមផ្លូវច្បាប់ ក្រោយពេលដែលក្បាលដីនោះត្រូវបានចុះក្នុងបញ្ជីថាជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬដីឯកជនរបស់រដ្ឋ។[11]

ដីរដ្ឋអាចត្រូវបានធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬជាដីឯកជនរបស់រដ្ឋតាមរយៈការចុះបញ្ជីដែលមានលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ អនុលោមតាមអនុក្រឹត្យស្តីពីនីតិវិធីនៃការកសាងប្លង់សុរិយោដី និងសៀវភៅគោលបញ្ជីដីធ្លី ឬផ្អែកលើការចុះបញ្ជីដែលមានលក្ខណៈដាច់ដោយដុំអនុលោមតាមអនុក្រឹត្យស្តីពីការចុះបញ្ជីដីធ្លីដាច់ដោយដុំ។[12] ឋានៈជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬជាដីឯកជនរបស់រដ្ឋនឹងត្រូវបានបង្ហាញតាមរយៈការចុះបញ្ជី។ ប្រសិនបើការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្ម និងការធ្វើផែនទីដីរដ្ឋត្រូវបានធ្វើចប់មុនការចុះបញ្ជី ដោយគ្មានការអះអាងណាមួយរបស់ក្រសួង ស្ថាប័ន ឬអាជ្ញាធរដែនដីដែលមិនស្របគ្នា ឬទោះបីមិនទាន់មានការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្ម និងផែនទីដីរដ្ឋក្តី ប៉ុន្តែមានព័ត៌មានដែលអាចឱ្យធ្វើការសន្និដ្ឋានបានអំពីឋានៈ និងការប្រើប្រាស់បច្ចុប្បន្ននៃដីនោះ ហើយក្រសួង ស្ថាប័ន និងអាជ្ញាធរដែនដីទាំងឡាយក៏មានការឯកភាពមតិគ្នាលើឋានៈនៃដីនោះថាជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ឬជាដីឯកជនរបស់រដ្ឋ។[13]

១.១.២.១. ដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ

ដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋសំដៅដល់ដីទាំងឡាយណា ដែលបម្រើឱ្យផលប្រយោជន៍សាធារណៈរួមបញ្ចូលទាំងដីដែលមានប្រភពពីធម្មជាតិដូចជា ទន្លេ បឹងបួរ និងភ្នំ។ ក្រៅពីនេះ ក៏ត្រូវបានចាត់ទុកជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋផងដែរ ចំពោះអចលនវត្ថុដែលត្រូវបានអភិវឌ្ឍន៍ជាពិសេសសម្រាប់ប្រើប្រាស់ទូទៅដូចជា កំពង់ផែ ផ្លូវដែក និងព្រលានយន្តហោះ អចលនវត្ថុសម្រាប់ប្រើប្រាស់ជាសាធារណៈរួមមាន ផ្លូវថ្នល់ ផ្លូវលំ និងសួនច្បារសាធារណៈ អចលនវត្ថុដែលត្រូវបានបែងចែកដើម្បីផ្តល់សេវាសាធារណៈ (សាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ និងអគាររដ្ឋបាល) តំបន់

---

[11] ប្រកាសស្តីពីការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្ម ការធ្វើផែនទី និងការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ដីរដ្ឋ របស់ក្រសួងរៀបចំដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់, លេខ៤២ដនស/ប្រក, ១០ មីនា ២០០៦, ប្រការ២៧។

[12] អនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា៨។

[13] អនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា៩។

ការពារ តំបន់បេតិកភណ្ឌ ប្រវត្តិសាស្ត្រ និងទ្រព្យសម្បត្តិផ្លូវការរបស់ខ្សែព្រះរាជវង្ស។[14] ដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋមិនអាចជាកម្មវត្ថុ នៃការធ្វើលទ្ធកម្មកម្មសិទ្ធិបានឡើយទោះបីក្នុងករណីណាក៏ដោយ ហើយអ្នកកាន់កាប់លើដីរបស់រដ្ឋនៅតែមិនទៀងទាត់ និងខុសច្បាប់ដដែលប្រសិនជាស្ថានភាពមិនចេញពីការអនុញ្ញាតតាមបែបផែនដែលកំណត់ក្នុងច្បាប់ភូមិបាលទេនោះ។[15] ប៉ុន្តែដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋអាចជាកម្មវត្ថុនៃការអនុញ្ញាតឱ្យកាន់កាប់ ឬប្រើប្រាស់ជាបណ្តោះអាសន្ន ហើយអាចដកហូតវិញបាន បើមិនបំពេញកាតព្វកិច្ចបង់ពន្ធផ្សេងៗ។[16] ក្រៅពីនេះនឹងត្រូវចាត់ទុកជាមោឃៈ និងគ្មានអានុភាព ហើយមិនអាចត្រូវបានធ្វើនិយ័តកម្ម ចំពោះការកាន់កាប់ដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ ឬជារបស់នីតិបុគ្គលសាធារណៈ និងរាល់បំប្លែងការកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនរបស់រដ្ឋទៅជាសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិ ទោះបីការកាន់កាប់ និងការបំប្លែងនេះកើតមាននៅពេលណាក៏ដោយ ដែលមិនស្របតាមលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត និងនីតិវិធីដែលបានកំណត់កន្លងមក ឬការបំប្លែងទៅជាសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិនៃដីសម្បទាន ទោះជាការបំប្លែងនោះកើតឡើងមុនពេលច្បាប់ភូមិបាលចូលជាធរមានក៏ដោយ លើកលែងតែសម្បទានដែលឆ្លើយតបទៅនឹងប្រយោជន៍សង្គម និងរាល់ការចូលកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនរបស់រដ្ឋទោះជាតាមរូបភាពណាក៏ដោយដែលបានកើតឡើងក្រោយច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ ចូលជាធរមាន។[17]

១.១.២.២. ដីឯកជនរបស់រដ្ឋ

ដីឯកជនរបស់រដ្ឋ គឺសំដៅរាល់អចលនវត្ថុទាំងឡាយដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ ប៉ុន្តែមិនបម្រើឱ្យផលប្រយោជន៍សាធារណៈ ពោលគឺដីដែលមិនមែនជាដីដែលកាន់កាប់ជាភោគៈស្របច្បាប់ ឬជាកម្មសិទ្ធិដោយបុគ្គលឯកជន ឬដោយសមូហភាព ស្របតាមច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។ ក្នុងនោះផងដែរដីឯកជនរបស់រដ្ឋមានរួមបញ្ចូលទាំងទ្រព្យនិទាយាទភាពទាំងអស់ ឬទ្រព្យដែលម្ចាស់ប្រគល់ឱ្យរដ្ឋដោយស្ម័គ្រចិត្ត ឬទ្រព្យដែលមិនអាចកំណត់បាននូវអត្តសញ្ញាណភោគី ឬកម្មសិទ្ធិករស្របច្បាប់។[18] ដីឯកជនរបស់រដ្ឋអាចជាកម្មវត្ថុ នៃការលក់ដូរ ការផ្ទេរ និងការជួល ដូចជាការជួលរយៈពេលវែង និងសម្បទានដី។[19] ប្រសិនបើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋបាត់បង់តម្លៃខាងប្រើប្រាស់ដល់ផលប្រយោជន៍សាធារណៈ វាអាចនឹងត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ឡើងវិញជាដីឯកជនរបស់រដ្ឋ ដូចនេះអាចយកមកជួល ធ្វើសម្បទាន ដោះដូរ ឬលក់បាន។

---

[14] ច្បាប់ភូមិបាល, លេខ នស/រកម/០៨០១/១៤, ៣០ សីហា ២០០១, មាត្រា១៥ (ពីពេលនេះតទៅហៅថាច្បាប់ភូមិបាល) និងអនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា៥។

[15] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៤៣។

[16] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា១៦។

[17] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា១៨។

[18] អនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា១៥។

[19] អនុក្រឹត្យលេខ១១៨អនក្រ/បក, មាត្រា១៧។

យ៉ាងណាមិញការកំណត់អំពីចំណាត់ថ្នាក់នៃដី ដែលជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ និងដីឯកជនរបស់រដ្ឋ ដូចដែលបានរៀបរាប់ខាងលើនេះ អាចត្រូវបានធ្វើចំណាត់ឡើងវិញតាមរយៈការធ្វើអនុប្បយោគ និងអធិប្បយោគ។

១.១.៣. ការផ្លាស់ប្តូរស្ថានភាពគតិយុត្តនៃដីរដ្ឋ

១.១.៣.១. អនុប្បយោគ

អនុប្បយោគ គឺជាការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ឡើងវិញនូវទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ មកជាទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនរបស់រដ្ឋចំពោះ ទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ដែលនៅទំនេរលែងជាតម្រូវការនៃផលប្រយោជន៍សាធារណៈ ឬការផ្តល់សេវាសាធារណៈ និងបាត់បង់លក្ខណៈសម្បត្តិក្នុងការបម្រើប្រយោជន៍សាធារណៈ លែងជាការប្រើប្រាស់ដោយផ្ទាល់ដោយសាធារណៈជន។ ជាក់ស្តែងនៅក្នុងឆ្នាំ ២០២២ ផ្ទៃដីបឹងតាមោកយ៉ាងហោចណាស់ជិត ៧០០ ហិចតាត្រូវបានកាត់ឱ្យស្ថាប័នរដ្ឋ និងឯកជន ដែលការកាត់នេះធ្វើឡើងតាមការធ្វើអនុប្បយោគ ដោយហេតុបឹងនេះបានបាត់បង់ប្រយោជន៍ជាសាធារណៈទៅហើយ។ ការធ្វើអនុប្បយោគនេះត្រូវកំណត់ដោយច្បាប់ ចំណែកឯនីតិវិធីនៃការធ្វើអនុប្បយោគ ត្រូវកំណត់ដោយអនុក្រឹត្យ[20] ហើយការធ្វើអនុប្បយោគទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ និងរបស់នីតិបុគ្គលសាធារណៈ អាចធ្វើទៅបានតែចំពោះទ្រព្យសម្បត្តិទាំងឡាយណាដែលបានចុះបញ្ជីសារពើភណ្ឌទ្រព្យសម្បត្តិរបស់រដ្ឋរួចហើយ[21]។

១.១.៣.២. អធិប្បយោគ

អធិប្បយោគ សំដៅដល់ការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ឡើងវិញនូវទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនរបស់រដ្ឋ មកជាទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ចំពោះទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនរបស់រដ្ឋដែលមានតម្រូវការ នៃការបម្រើផលប្រយោជន៍សាធារណៈ ឬការផ្តល់សេវាសាធារណៈ។ ក្រោយការធ្វើអធិប្បយោគ ទ្រព្យសម្បត្តិទាំងនោះមិនអាចជាកម្មវត្ថុនៃការលក់ដូរ សម្បទាន ការផ្ទេរកម្មសិទ្ធិ និងការជួលបានទៀតនោះទេ។ វិធាននៃការធ្វើអធិប្បយោគត្រូវកំណត់ដោយច្បាប់ ហើយនីតិវិធីលម្អិតនៃការធ្វើអធិប្បយោគត្រូវកំណត់ដោយអនុក្រឹត្យ។[22]

១.២. ទស្សនទាននៃសំណង់

ស្របជាមួយនឹងការអភិវឌ្ឍឥតឈប់ឈរនៃសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា បូករួមជាមួយនឹងការកើនឡើងនៃកំណើនប្រជាជន ដែលហេតុធ្វើឱ្យមានតម្រូវការនៃលំនៅឋានដែលស្តែងឡើងតាមរយៈការសាងសង់សំណង់ផ្សេងៗជាអាទិ៍កាន់តែមានភាពចាំបាច់។ យ៉ាងណាមិញទោះក្នុងរូបភាពណាក៏ដោយ សំណង់

---

[20] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងការចាត់ចែងទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា២៧។
[21] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងការចាត់ចែងទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា២៨។
[22] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងការចាត់ចែងទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា២៩។

ទាំងអស់នោះត្រូវស្របទៅតាមលក្ខខណ្ឌដែលបានកំណត់នៅក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់កម្ពុជាជាចម្បង។ ជាក់ស្ដែងដើម្បីអាចរក្សាបាននូវស្តង់ដាជាក់លាក់មួយនៃសំណង់ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាបានកំណត់គោលការណ៍ចំនួនប្រាំ នៃសំណង់សម្រាប់ឱ្យរូបវន្តបុគ្គល ឬនីតិបុគ្គលនៅក្នុងដែនដីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាត្រូវគោរពតាម ក្នុងនោះរួមមាន៖

- ការពារផលប្រយោជន៍សាធារណៈ និងសិទ្ធិបុគ្គល
- ប្រសិទ្ធិភាព ចីរភាព និងបរិយាបន្ន
- រៀបចំដែនដី និងនគរូបនីយកម្ម
- អភិវឌ្ឍន៍បៃតង ការពារធនធានធម្មជាតិ និងបរិស្ថាន
- រក្សា និងលើកកម្ពស់អត្តសញ្ញាណជាតិ។

គោលការណ៍ដែលបានរៀបរាប់ខាងលើនេះ គឺចាំបាច់ត្រូវតែអនុវត្តតាមជាដាច់ខាតទើបអាចទទួលបានការអនុញ្ញាតឱ្យសាងសាង់ពីអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច។ ក្រោយពីធានាបានថាសំណង់ដែលបានសាងសង់ត្រូវបានគោរពតាមគោលការណ៍ទាំងប្រាំខាងនេះហើយ ជំហានបន្ទាប់គេត្រូវដឹងអំពីប្រភេទនៃសំណង់នោះថាតើសំណង់ដែលបានសាងសង់នោះមានលក្ខណៈជាសំណង់ដែលស្របច្បាប់ ឬជាសំណង់ដែលខុសច្បាប់ ដោយពិចារណាទៅលើលក្ខខណ្ឌនានាដែលបានកំណត់ដោយច្បាប់។

១.២.១. ប្រភេទនៃសំណង់

សំណង់ត្រូវបានបែងចែកចេញច្រើនទម្រង់ អាស្រ័យទៅតាមគោលបំណងនៃការសាងសង់ដែលស្របនឹងផលប្រយោជន៍របស់អ្នកសាងសង់ ហើយជាទូទៅសំណង់សំដៅដល់ អគារ និងសំណង់ផ្សេងៗដែលសង់ភ្ជាប់ទៅនឹងដីទោះមាន ឬគ្មានជញ្ជាំង ឬដំបូលក៏ដោយ។ ឧទាហរណ៍៖ សណ្ឋាគារ អាផាតមែន ខុនដូការិយាល័យ រោងចក្រ ឃ្លាំង ផ្សារទំនើប សំណង់អគារឧស្សាហកម្ម ផ្លូវ ស្ពាន ប្រព័ន្ធផលិតទឹកស្អាត ឬផលិតអគ្គិសនី ព្រលានយន្តហោះ កំពង់ផែ ចំណតរថយន្ត។[23] ដោយពិនិត្យទៅលើទិដ្ឋភាពច្បាប់របស់កម្ពុជា គេអាចកំណត់បានថា សំណង់ត្រូវបានបែងចែកចេញជាពីរប្រភេទ គឺសំណង់ស្របច្បាប់ និងសំណង់មិនស្របច្បាប់។

១.២.១.១. សំណង់ស្របច្បាប់

ដើម្បីអាចកំណត់បានថា សំណង់ណាមួយជាសំណង់ដែលស្របច្បាប់នោះ ការពិចារណាទៅលើលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តដែលពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីគឺពិតជាមានសារៈសំខាន់។ ជាគោលការណ៍រាល់ការសាងសង់សំណង់នានាត្រូវគោរពទៅតាមលក្ខខណ្ឌផ្សេងៗ ដែលមានកំណត់នៅក្នុងច្បាប់ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងសំណង់របស់កម្ពុជារួមមានច្បាប់ស្ដីពីសំណង់ជាអាទិ៍។ ការសាងសង់សំណង់ផ្សេងៗ ជាទូទៅត្រូវមានការអនុញ្ញាតជាមុនដោយ

[23] ប្រកាសស្ដីពីការប្រមូលពន្ធលើអចលនទ្រព្យ, លេខ៤៩៣សហវ/ប្រក, ១៨ កក្កដា ២០១០, ប្រការ៣ (១.គ)។

អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច[24] ប៉ុន្តែមិនតម្រូវឱ្យមានការអនុញ្ញាតពីអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចទេ ចំពោះសំណង់ដែលមានទំហំតូចដែលមិនប៉ះពាល់ដល់សន្តិសុខ សុវត្ថិភាព និងសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ ឬលំនៅឋានធ្វើពីឈើ ផ្ទះថ្មក្រោមឈើលើ ផ្ទះតៀមធ្វើពីឈើ ឬថ្មនៅទីជនបទ ឬស្រែចម្ការ ដែលមិនប៉ះពាល់ដល់រមណីយដ្ឋានទេសចរណ៍ តំបន់បេតិកភណ្ឌ តំបន់អភិរក្ស ឬតំបន់ការពារ និងចំពោះសំណង់ដែលបម្រើដល់សន្តិសុខ និងការពារជាតិ។[25] ដើម្បីធានាបានថាសំណង់ស្របទៅតាមលក្ខណៈច្បាប់ និងមានលក្ខណៈស្តង់ដារសុវត្ថិភាព សំណង់ត្រូវគោរពតាមលក្ខខណ្ឌផ្សេងៗជាអាទិ៍រួមមាន ការសាងសង់ត្រូវអនុវត្តតាមគម្រោងប្លង់ បទប្បញ្ញត្តិបច្ចេកទេសសំណង់ បទប្បញ្ញត្តិជាធរមានដទៃទៀត។ ចំពោះការងារសាងសង់ទាំងឡាយដែលតម្រូវឱ្យមានលិខិតអនុញ្ញាត ត្រូវអនុវត្តតាមគម្រោងប្លង់ដែលទទួលបានការយល់ព្រមពីអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចតាមរយៈលិខិតអនុញ្ញាត។[26] មួយវិញទៀត សំណង់ទាំងឡាយដែលជាប់នឹងដី គឺត្រូវសាងសង់នៅលើដីដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋានគតិយុត្តផ្សេងៗ ពោលគឺមិនធ្វើឡើងនៅលើដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋនោះទេ។

១.២.១.២. សំណង់មិនស្របច្បាប់

សំណង់ដែលមិនស្របច្បាប់ គឺសំណង់ដែលបានសាងសង់ឡើងដោយមិនគោរពទៅតាមលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តជាធរមានរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ហើយវាស្តែងឡើងតាមរយៈសំណង់ផ្សេងៗដូចជាសំណង់អនាធិបតេយ្យ សំណង់មិនរៀបរយ សំណង់ក្នុងបរិវេណដីសាធារណៈ និងសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋជាដើម។ សំណង់ប្រភេទនេះ អាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចនឹងចាត់វិធានការកែសម្រួល ឬរុះរើរាល់សំណង់ដែលសាងសង់ដោយគ្មានលិខិតអនុញ្ញាត ឬសាងសង់ខុសពីខិតអនុញ្ញាតក្នុងករណីការសាងសង់នោះតម្រូវឱ្យមានលិខិតអនុញ្ញាត។[27]

១.២.២. សញ្ញាណនៃសំណង់បណ្តោះអាសន្ន

នៅក្នុងទិដ្ឋភាពទូទៅក្នុងសង្គមកម្ពុជាបច្ចុប្បន្ន អត្រាកំណើននៃការសាងសង់ដែលមានលក្ខណៈជាស្ថាបត្យការ្យមានច្រើនរូបភាពសម្បូរបែប ក្នុងនោះបទដ្ឋានគតិយុត្តកម្ពុជាបានធ្វើការកំណត់នូវស្ថានភាពសំណង់ទាំងអស់នោះ ឱ្យស្ថិតនៅក្នុងចង្កោមច្បាប់តែមួយ ដូចជាច្បាប់ស្តីពីសំណង់ជាអាទិ៍។

សំណង់ សំដៅដល់ដំណើរការនៃការងារសំណង់ ដល់អគារ គ្រឿងផ្គុំ ស្ថាបត្យការ្យ ទាំងឡាយដែលមានលក្ខណៈជាអចិន្ត្រៃយ៍ ឬបណ្តោះអាសន្ន ធ្វើឡើងដោយការប្រើប្រាស់សម្ភារៈសំណង់ បរិក្ខារសំណង់ ឬ

---

[24] ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, មាត្រា២៧។

[25] ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, មាត្រា២៨។

[26] ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, មាត្រា៣៧។

[27] ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, មាត្រា៥៦។

ផលិតផលសំណង់។[28] តាមខ្លឹមសារខាងលើនេះ សំណង់ត្រូវបានបែងចែកជាពីរ គឺសំណង់ដែលមានលក្ខណៈជាអចិន្ត្រៃយ៍ និងសំណង់ដែលមានលក្ខណៈជាបណ្តោះអាសន្ន ដែលសំណង់ទាំងអស់នោះត្រូវបានបង្កើតឡើងក្នុងគោលដៅផលប្រយោជន៍ផ្សេងៗគ្នា។ សំណង់បណ្តោះអាសន្នលើរដ្ឋ បើធ្វើការពិនិត្យទៅលើទិដ្ឋភាពទូទៅ គឺចង់សំដៅដល់ស្ថានភាពមួយដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការសាងសង់សំណង់ផ្សេងៗ ក្នុងគោលដៅរយៈពេលខ្លី ហើយការសាងសង់នោះបានធ្វើឡើងលើដីរដ្ឋដែលអាចជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ និងដីឯកជនរបស់រដ្ឋ។ ជាទូទៅសំណង់ប្រភេទនេះច្រើន តែជាសំណង់ដែលមានលក្ខណៈខុសច្បាប់ ដោយពិចារណាទៅលើទិដ្ឋភាពច្បាប់កម្ពុជា រាល់ការងារសាងសង់ ឬរុះរើត្រូវមានការអនុញ្ញាតជាមុនដោយអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច។[29] ក្នុងន័យនេះលិខិតអនុញ្ញាតសាងសង់ មិនត្រូវបានចេញដោយដោយអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចនោះទេ ព្រោះសំណង់ប្រភេទនេះគឺបានសាងសង់នៅលើដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ។

១.៣. មូលហេតុនៃការតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋ

ការកំណត់ទីកន្លែងសម្រាប់ការតាំងទីលំនៅអាចធ្វើទៅ បានដោយសេរីស្របតាមស្ថានភាពស្របច្បាប់របស់ប្រជាពលរដ្ឋ[30] ការតាំងទីលំនៅនោះអាចស្តែងឡើងក្រោមរូបភាពស្របច្បាប់ដូចជាការសាងសង់លើដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់ម្ចាស់សំណង់ ឬការសាងសង់ដោយផ្អែកតាមកិច្ចសន្យា ឬសកម្មភាពឯកតោភាគីផ្សេងៗ។ ចំណែកលំនៅឋានដែលមិនស្របច្បាប់នោះ គេអាចសង្កេតបានតាមរយៈទិដ្ឋភាពច្បាប់ផ្សេងៗ ដូចជាការសាងសង់សំណង់នៅលើដីរដ្ឋជាអាទិ៍។ ដើម្បីអាចធ្វើការដោះស្រាយបញ្ហាទាក់ទងនឹងការតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាពនោះ គេត្រូវសិក្សាទៅលើមូលហេតុនៃការកាន់កាប់របស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលបណ្តាលមកពីកត្តាផ្សេងៗរួមផ្សំ។

១.៣.១. កត្តាសេដ្ឋកិច្ច

នៅក្នុងរយៈពេល ២០ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ បើទោះបីជាសេដ្ឋកិច្ចរបស់ប្រទេសកម្ពុជាមានការកើនឡើងជាមធ្យមក្នុងរង្វង់ ៧% ទៅ៨%[31] ក៏ដោយ ក៏នៅតែមានប្រជាជនមួយចំនួនតូចដែលរស់ក្នុងដែលរស់នៅក្រោមខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រ ដែលក្នុងនោះគ្រួសារខ្លះមិនមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការទិញដី និងសាងសង់លំនៅឋានសមរម្យមួយសម្រាប់ជីវភាពរស់នៅបានទេ។ ផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រថ្នាក់ជាតិ ខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រតាមតំបន់ មានដូចខាងក្រោម៖

---

[28] សទ្ទានុក្រមច្បាប់ស្តីពីសំណង់, លេខរៀង២៧។

[29] ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, លេខ នស/រកម/១១១៩/០១៩, ០២ វិច្ឆិកា ២០១៩, មាត្រា២៦ (ចាប់ពីពេលនេះទៅហៅថាច្បាប់ស្តីពីសំណង់)។

[30] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣, មាត្រា៤០។

[31] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌគោលដៅអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពកម្ពុជាឆ្នាំ២០១៦-២០៣០*, ២០១៨, ៨។

- ១០,៩៥១រៀល ក្នុងមនុស្សម្នាក់ក្នុងមួយថ្ងៃ នៅរាជធានីភ្នំពេញ
- ៩,៥៧១រៀល ក្នុងមនុស្សម្នាក់ក្នុងមួយថ្ងៃ នៅតំបន់ទីប្រជុំជនផ្សេងទៀត និង
- ៨, ៩០៨រៀល ក្នុងមនុស្សម្នាក់ក្នុងមួយថ្ងៃ នៅតំបន់ជនបទ

ប្រជាជនប្រមាណ១៧,៨% នៃប្រជាជនសរុបបានរស់នៅក្រោមខ្សែបន្ទាត់នេះ ក្នុងឆ្នាំ២០១៩-២០២០ ក្នុងនោះអត្រាភាពក្រីក្រនៅ៖

- រាជធានីភ្នំពេញ ៤,២%
- តំបន់ទីប្រជុំជនផ្សេងទៀត ១២,៦%
- តំបន់ជនបទ ២២,៨%។”[32]

ដោយពិនិត្យទៅតាមទិន្នន័យខាងលើនេះ ប្រជាជនមួយចំនួនជាពិសេសនៅតាមទីជនបទ និងទីប្រជុំជន នៅតែមានកង្វះខាតខាងសេដ្ឋកិច្ច ដែលជាកត្តាធ្វើឱ្យគាត់មិនអាចមានលទ្ធភាពគ្រប់គ្រាន់ ក្នុងការទទួលបាននូវលំនៅឋានដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ និងជាហេតុធ្វើឱ្យមានការសាងសង់សំណង់ផ្សេងៗដែលនៅលើដីរដ្ឋខុសច្បាប់។ អស់រយៈពេលជាច្រើនទសវត្សមកហើយ ដែលប្រជាជនកម្ពុជាបានតាំងទៅលំនៅតាមទីប្រជុំជន នៅក្នុង និងនៅក្រៅរាជធានីដោយពុំមានច្បាប់ទម្លាប់ត្រឹមត្រូវ។ ការតាំងទីលំនៅនេះ គេឃើញមានសំណង់ភាគច្រើនបានសាងសង់ឡើងនៅតាមដីចំណីផ្លូវ ដីចំណីទន្លេ ឬបឹង ប្រព័ន្ធលូទឹក ផ្លូវរថភ្លើង ដីសាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ សួនសាធារណៈ តំបន់ងាយរងគ្រោះ ដីតំបន់ហាមឃាត់ លើទីតាំងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនានា ដែលទាំងអស់នោះសុទ្ធតែជាដីសាធារណៈដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ។[33]

១.៣.២. ការទទួលបានព័ត៌មានមិនគ្រប់គ្រាន់

នៅក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនេះ កម្ពុជាសម្រេចបាននូវគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្សលើវិស័យអប់រំបានច្រើនគួរឱ្យកត់សម្គាល់។ ហើយក្នុងនោះផងដែរប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជាក៏ទទួលបានការបណ្ដុះបណ្ដាលពាក់ព័ន្ធនឹងរបបគតិយុត្ត ទាក់ទងនឹងសំណង់ និងដីធ្លីជាអាទិ៍ តាមរយៈយន្តការណ៍នៃការផ្សព្វផ្សាយច្បាប់ និងគោលនយោបាយផ្សេងៗរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក៏ដោយពលរដ្ឋកម្ពុជាមួយចំនួនតូចនៅតែមិនទាន់យល់ដឹងពីរបបកម្មសិទ្ធិលើដីធ្លីច្បាស់លាស់នោះទេ ដោយហេតុមិនទាន់យល់ដឹងពីចំណេះដឹងផ្នែកច្បាប់ និងមិនទទួលបានព័ត៌មានគ្រប់គ្រាន់។[34] កត្តាទាំងអស់នេះ បានបង្កឱ្យមានសកម្មភាព

---

[32] សេចក្ដីប្រកាសព័ត៌មានស្ដីពីខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រ និងអត្រាភាពក្រីក្រនៅកម្ពុជា ឆ្នាំ២០១៩-២០២០, លេខ០៩០៩ផក។

[33] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្ដីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ១១។

[34] Hor Peng, Kong Phallack និងJörg Menzel (Eds.) "Introduction to Cambodian Law" [សេចក្ដីផ្ដើមនីតិកម្ពុជា], (Konrad-Adenauer-Stiftung: Cambodia, 2012), ៤០០។

អសណ្តាប់ធ្នាប់សង្គម ដូចជាការទន្ទ្រានកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ ការសង់រោង សង់ខ្ទម សង់ផ្ទះ ជាពិសេសនៅតាមបណ្តោយផ្លូវជាតិសំខាន់ៗ នៅតាមផ្លូវរថភ្លើង និងការសាងសាង់សំណង់យ៉ាង អនាធិបតេយ្យ។ មូលហេតុនេះហើយដែលធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋ ងាយនឹងទទួលយកនូវព័ត៌មានដែលមិនច្បាស់លាស់ តាមរយៈការបំផុសបំផុលជំរុញឱ្យប្រជាពលរដ្ឋ ទៅចាប់ដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋមកធ្វើជាកម្មសិទ្ធិផ្ទាល់ខ្លួន។ សកម្មភាពទាំងអស់នេះនឹងបង្កជាឧបសគ្គ និងឥទ្ធិពលអាក្រក់រាំងស្ទះដល់ផែនការអភិវឌ្ឍន៍លើគ្រប់វិស័យនាពេលបច្ចុប្បន្នក៏ដូចជាពេលអនាគត។

១.៣.៣. កត្តាកំណើនប្រជាជន

អត្រាកំណើនប្រជាជនកម្ពុជាកើនឡើងជាបន្តបន្ទាប់ ដោយទម្រង់ប្រជាសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជាបានផ្លាស់ប្តូរទាំងស្រុង ខុសពីទិន្នន័យនៃប្រជាជនសរុបដែលបានធ្វើជំរឿនជាលើកដំបូង ដោយមូលហេតុសង្គ្រាម និងភាពចលាចល។ ឆ្លើយតបជាមួយការកើនឡើងនៃចំនួនប្រជាជនសរុបពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំ តម្រូវការនៃលំនៅឋានពិតជាមានសារៈសំខាន់ក្នុងជីវរស់នៅ។ តួលេខបណ្តោះអាសន្ននៃជំរឿនទូទៅប្រជាជននៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១៩ បានបង្ហាញថាមានចំនួន ១៥,២៨៨,៤៨៩ នាក់ ដែលបានកើនឡើងពី ១៣,៣៩៥,៦៨២ នាក់ នៅជំរឿនឆ្នាំ២០០៨។ ចំនួនប្រជាជនសរុបបានកើនឡើង ១,៨៩២,៨០៧ នាក់ត្រូវនឹង ១៤.១% រយៈពេល ១១ ឆ្នាំ រវាងឆ្នាំ ២០០៨ និងឆ្នាំ ២០១៩។[35]

យោងតាមជំរឿនទូទៅ របស់ប្រទេសកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៨ បានបង្ហាញផងដែរនូវនិន្នាការនៃការថយចុះទំហំគ្រួសារ ដែលអាចប៉ាន់ប្រមាណថារហូតដល់ឆ្នាំ ២០៣០ កម្ពុជាអាចត្រូវការលំនៅឋានថ្មីប្រមាណជាង ១,១ លានបន្ថែមទៀតដោយមិនរាប់បញ្ចូលកង្វះលំនៅឋាននាពេលបច្ចុប្បន្ន។ កត្តានេះហើយដែលធ្វើឱ្យសេចក្តីត្រូវការដីធ្លី និងលំនៅឋានកាន់តែកើនឡើង និងអាចបង្កឱ្យមានការតាំងលំនៅបណ្តោះអាសន្នថ្មីកើតឡើងថែមទៀត ប្រសិនបើមិនបានធ្វើផែនការរៀបចំដែនដី គោលនយោបាយលំនៅឋាន និងវិធានការចាំបាច់នានា ដើម្បីធានាសិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋានសមរម្យសម្រាប់អ្នកមានប្រាក់ចំណូលមធ្យម និងអ្នកមានប្រាក់ចំណូលទាប។[36]

---

[35] ក្រសួងផែនការ, *ជំរឿនទូទៅប្រជាជននៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១៩*, ២០១៩, ៩។

[36] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ១។

ជំពូកទី២៖
ការដោះស្រាយសំណាក់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

ជំពូកទី២
ការដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ

បើទោះបីជាប្រជាពលរដ្ឋមួយចំនួនបានមកសង់ សំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ក៏ពិតមែន ក៏រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាមានការយកចិត្តទុកដាក់ ដោយបានបង្កើតនូវគោលនយោបាយ គោលការណ៍ណែនាំ និងយន្តការមួយចំនួនដើម្បីដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនេះផងដែរ។ ក្នុងឯកសារបឋមស្ដីពីក្របខ័ណ្ឌយុត្តិសាស្ត្រគោលនយោបាយដីធ្លី បានលើកឡើងអំពីសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីបណ្ដោះអាសន្ន និងមានរយៈពេលកំណត់ចំពោះអ្នកតាំងទីលំនៅខុសច្បាប់ និងសំណង់អនាធិបតេយ្យដែលបានកើតជាបន្តនៅរាជធានី ទីរួមខេត្ត និងទីប្រជុំជនមួយចំនួន។[37] រដ្ឋអាចប្រើប្រាស់វិធានការចំពោះការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ផ្សេងៗ និងផ្ដល់នូវលក្ខខណ្ឌនៃលំនៅឋានសមរម្យចំពោះប្រជាពលរដ្ឋដែលកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ក្រោយការតាំងទីលំនៅថ្មី។

២.១. វិធានការចំពោះការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់

គោលបំណងនៃវិធានការទាំងនេះ គឺដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានៃការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់របស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលមានកន្លងមក និងព្យាយាមបំបាត់នូវការចូលមកកាន់កាប់លើដីរដ្ឋ។ អត្ថិភាពនៃវិធានការចំពោះការកាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ កើតឡើងបានតាមរយៈដីសម្បទានសង្គមកិច្ច ការបណ្ដេញចេញដោយបង្ខំ ការចោទប្រកាន់តាមផ្លូវតុលាការ និងគោលនយោបាយនានាដែលរាជរដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតឡើងចំពោះសំណង់បណ្ដោះអាសន្នដែលខុសច្បាប់។

២.១.១. ដីសម្បទានសង្គមកិច្ច

២.១.១.១. គោលបំណងដីសម្បទានសង្គមកិច្ច

សម្បទានដីសង្គមកិច្ច គឺជាយន្តការផ្ទេរដីឯកជនរបស់រដ្ឋតាមផ្លូវច្បាប់សម្រាប់គោលបំណងសង្គមកិច្ចដល់ជនក្រីក្រដែលខ្វះខាតដីសម្រាប់សង់លំនៅឋាន និងធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារ។[38] ហើយគោលដៅនៃការផ្ដល់សម្បទាននេះដែរគឺមានកំណត់ក្នុងមាត្រា៣ នៃអនុក្រឹត្យស្ដីពីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច។ អ្នកទទួលបាននូវសម្បទាននេះ គឺត្រូវរៀបចំដីសង់លំនៅឋាន ឬ/និងដាំដំណាំនៅលើដីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋដើម្បីធានាការចិញ្ចឹមជីវិត។[39] ការប្រើប្រាស់ពាក្យ "ចិញ្ចឹមជីវិត" មានន័យថា សម្បទានដីសង្គមកិច្ច មិនអាចប្រើប្រាស់ដើម្បី

---

[37] សារាចរស្ដីពីការដោះស្រាយសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរបស់រដ្ឋដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន,លេខ០៣សរ, ៣១ ឧសភា ២០១០ (ចាប់ពីពេលនេះទៅហៅថាសារាចរលេខ០៣)។

[38] អនុក្រឹត្យស្ដីពីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច, លេខ១៩អនក្រ/បក, ១៩ មីនា ២០០៣, មាត្រា២ (ពីពេលនេះតទៅហៅថាអនុក្រឹត្យលេខ១៩ អនក្រ/បក)។

[39] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៤៩។

ទទួលបានកម្រៃលើសពីសេចក្តីត្រូវការដើម្បីចិញ្ចឹមគ្រួសារបានឡើយ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយអនុក្រឹត្យនេះមិនប្រើពាក្យ "ចិញ្ចឹមជីវិត" ទេ ប៉ុន្តែប្រើពាក្យធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារ។[40] ការធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារសំដៅសកម្មភាពដាំដំណាំ ឬចិញ្ចឹមសត្វជាលក្ខណៈគ្រួសារដើម្បីបំពេញសេចក្តីត្រូវការជាមូលដ្ឋាន។[41] ជារួមមក សម្បទានដីសង្គមកិច្ចត្រូវបានផ្តល់ឱ្យសម្រាប់គោលបំណង ពីរ យ៉ាងគឺ សង់លំនៅឋាន និងធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារ។

២.១.១.២. សិទ្ធិលើដីសម្បទានសង្គមកិច្ច

ការកំណត់ស្ថានភាពគ្រួសារ គឺជាមូលហេតុដែលនាំកើតនូវសិទ្ធិលើដីសម្បទានសង្គមកិច្ច។ ចំពោះអ្នកដែលអាចទទួលបាននូវសម្បទានដីសង្គមកិច្ចមានដូចជា គ្រួសារក្រីក្រ គ្រួសារដែលត្រូវផ្លាស់ប្តូរទីលំនៅ បណ្តាលមកពីការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសាធារណៈសម្រាប់ការតាំងលំនៅឋានថ្មី គ្រួសារដែលរងគ្រោះដោយគ្រោះធម្មជាតិ គ្រួសារមាតុភូមិនិវត្តន៍ យោធិនរំសាយ និងគ្រួសារយុទ្ធជនពលី ពិការជាដើម។ ដើម្បីកំណត់ថាជាគ្រួសារមួយជាគ្រួសារក្រីក្រ គឺត្រូវបង្ហាញឡើងតាមរយៈការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្មគ្រួសារក្រីក្រ ដែលវាសំដៅដល់ការកំណត់គ្រួសារក្រីក្រ កម្រិតភាពកក្រីក្រ និងអត្រាភាពក្រីក្រតាមតំបន់។[42] ម្យ៉ាងទៀត លក្ខណៈសម្បត្តិដែលអ្នកសុំដីសម្បទានសង្គមកិច្ចត្រូវបំពេញ គឺមានកំណត់នៅក្នុងអនុក្រឹត្យស្តីពីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច។ ក្នុងនោះដែរគ្មានជនណាម្នាក់ អាចបដិសេធសិទ្ធិចូលរួមក្នុងកម្មវិធីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច របស់មេគ្រួសារជាស្ត្រី ជាជនបាត់បង់សមត្ថភាព អតីតយុទ្ធជនដែលបាត់បង់សមត្ថភាព ជាយោធិនរំសាយបានឡើយ។[43] អ្នកដែលទទួលសម្បទានដីនេះ អាចទទួលបានប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិ ហើយក្លាយជាកម្មសិទ្ធិករលើដីនៅពេលណាសម្បទានិកបានបំពេញនូវលក្ខខណ្ឌ ដែលបានកំណត់ក្នុងនោះមានលក្ខខណ្ឌកាន់កាប់ដី និងលក្ខខណ្ឌរយៈពេល។

ក. លក្ខខណ្ឌកាន់កាប់ដី

លក្ខខណ្ឌនៃការកាន់កាប់ដីតម្រូវឱ្យមានការសង់រចនាសម្ព័ន្ធលំនៅឋាននៅលើដី។ "ប្រសិនបើគ្មានរចនាសម្ព័ន្ធលំនៅឋាន លើដីលំនៅឋាននៃដីសម្បទានសង្គមកិច្ច មុខសញ្ញាអ្នកទទួលដីត្រូវសាងសង់យ៉ាងហោចណាស់នូវចំណែកណាមួយ នៃជម្រកស្នាក់នៅជាអចិន្ត្រៃយ៍ក្នុងរយៈពេល ៣ ខែ បន្ទាប់ពីទទួលបានដី ហើយសមាជិកនៃគ្រួសារនោះត្រូវរស់នៅពិតប្រាកដ និងជាអចិន្ត្រៃយ៍លើដីនោះឱ្យបានលើសពី ៦ ខែ ក្នុងមួយឆ្នាំ។

[40] East-West Management Institute, *ច្បាប់ភូមិបាលកម្ពុជា៖ សៀវភៅសិក្សា និងស្រាវជ្រាវ* (ភ្នំពេញ, ២០០៥), ១៣៨។

[41] អនុក្រឹត្យលេខ១១៩អនក្រ/បក, មាត្រា២។

[42] អនុក្រឹត្យស្តីពីអត្តសញ្ញាណកម្មគ្រួសារក្រីក្រ, លេខ២៩១អនក្រ/បក, ២៧ ធ្នូ ២០១១, មាត្រា៤។

[43] អនុក្រឹត្យលេខ១១៩អនក្រ/បក, មាត្រា១០។

មុខសញ្ញាអ្នកទទួលដីសម្បទានសង្គមកិច្ចសម្រាប់ធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារ ត្រូវធ្វើកសិកម្មជាក់ស្តែងលើដីនោះក្នុងរយៈពេល ១២ ខែបន្ទាប់ពីទទួលបានដីហើយបន្តប្រើប្រាស់ដីនេះស្របតាមលក្ខខណ្ឌចាំបាច់នៃកម្មវិធីសម្បទាន។”[44]

ក្នុងនោះដែរកិច្ចសន្យាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ ត្រូវបានបង្កើតឡើងរវាងមុខសញ្ញាអ្នកទទួលបានដី និងអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចផ្តល់ដីដែលបញ្ជាក់អំពីសិទ្ធិ និងការទទួលខុសត្រូវរបស់មុខសញ្ញាអ្នកទទួលដី អនុលោមតាមកម្មវិធីសម្បទានដីសង្គមកិច្ចនេះ និងចែងពីករណីលើកលែង ដែលមានដូចជា ករណីប្រធានសក្តិ ឬមានជំងឺធ្ងន់ធ្ងរដែលរារាំងដល់ការបំពេញកាតព្វកិច្ចទទួលខុសត្រូវនោះ។ ចំពោះទម្រង់ និងបែបបទសម្រាប់កិច្ចសន្យាជាលាយលក្ខណ៍អក្សរនេះត្រូវកំណត់ដោយប្រកាសរបស់រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់។[45]

ខ. លក្ខខណ្ឌរយៈពេល

សម្បទានដីសង្គមកិច្ចមានលក្ខណៈខុសប្លែកពីសម្បទានផ្សេងទៀត ដោយសាររយៈពេលនៃការផ្តល់សម្បទាន។ សម្បទានិកអាចរស់នៅលើដីដែលបានផ្តល់ឱ្យនោះដោយមិនមានពេលកំណត់ និងអាចប្រែក្លាយជាកម្មសិទ្ធិករនៅលើដីដែលសម្បទានិកទទួលបាន។[46]

២.១.១.៣. ទំហំនៃផ្តល់ដីសម្បទាន

ក្នុងច្បាប់ បទដ្ឋានគតិយុត្តពុំបង្ហាញច្បាស់លាស់ពីទំហំអប្បបរិមានៃការផ្តល់ដីសម្បទានឡើយ។ ច្បាប់ភូមិបាលមិនបានកំណត់ឱ្យច្បាស់ថា តើដីសម្បទានត្រូវមានទំហំប៉ុណ្ណានោះទេ។ ប៉ុន្តែ បានកំណត់នូវគោលការណ៍ថា ដីសម្បទានមិនត្រូវមានទំហំធំពេក តែត្រូវមានទំហំល្មមនឹងសង់លំនៅឋាន និងអាចឱ្យគ្រួសារដែលរស់នៅទីនោះដាំដំណាំដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិតបាន។ រីឯអនុក្រឹត្យស្តីពីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច ក៏មិនមានចែងពីទំហំអប្បបរិមានេះដែរ។[47] អនុក្រឹត្យនេះគ្រាន់តែបានកំណត់ថា “ដីសម្បទានសង្គមកិច្ច ដែលត្រូវផ្តល់ឱ្យសម្រាប់សង់លំនៅឋានមានទំហំធំបំផុត ១,២០០ ម៉ែត្រការ៉េ។ ប៉ុន្តែ នៅតំបន់ជនបទដែលមានលទ្ធភាពដីទំនេរ ទំហំដីសម្បទានសង្គមកិច្ចអាចឡើងរហូតដល់ ៣,៦០០ ម៉ែត្រការ៉េ។ ក្នុងករណីសមស្រប ពិសេសនៅតំបន់ទីក្រុងសម្បទានដីសង្គមកិច្ចសម្រាប់សង់លំនៅឋានអាចផ្តល់ឱ្យតាមរូបភាពសហកម្មសិទ្ធិ។”[48] ក្នុងនោះដែរដីសម្បទានសង្គមកិច្ចដែលត្រូវផ្តល់ឱ្យសម្រាប់ធ្វើកសិកម្មជាលក្ខណៈគ្រួសារមានទំហំធំបំផុត ០២ ហិកតា។ ប៉ុន្តែនៅក្នុង

---

[44] អនុក្រឹត្យលេខ១៩អនក្រ/បក, មាត្រា១៨។

[45] អនុក្រឹត្យលេខ១៩អនក្រ/បក, មាត្រា១៨។

[46] ដូច៤០, ទំព័រ១៣៩។

[47] ដូច៤០, ទំព័រ១៤១។

[48] អនុក្រឹត្យលេខ១៩អនក្រ/បក, មាត្រា១៦។

តំបន់ខ្លះ ទំហំដីសម្បទានសង្គមកិច្ច អាចកើនឡើងរហូតដល់ ០៥ ហិកតា អាស្រ័យទៅតាមលក្ខណៈដីសក្តានុពល ឬប្រភេទដំណាំ និងកម្លាំងពលកម្មរបស់គ្រួសារអ្នកសុំដី។[49]

២.១.១.៤. សម្បទានដីសង្គមកិច្ច និងសហគមន៍ក្រីក្រ

សម្បទានដីនេះ ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍ដើម្បីធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងនូវតំបន់ដែលមានគ្រួសារក្រីក្រ និងលំនៅឋានពុំមានរបៀបរៀបរយនៅក្នុងតំបន់ទីក្រុង។ តែក៏នៅមានសហគមន៍ខ្លះដែលពុំបានទទួលផលពីសម្បទានដីនេះផងដែរ។ យោងតាមរបាយការណ៍របស់អង្គការសមាគមធាងត្នោត ស្តីពីការស្ទង់មតិក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ដែលសិក្សាពីទីតាំងលំនៅឋានក្រីក្រ បានរកឃើញថា យ៉ាងហោចណាស់ មានសហគមន៍ក្រីក្រប្រមាណ ២៧៧ ទីតាំងក្នុងខណ្ឌទាំង១២ នៃរាជធានីភ្នំពេញ។[50]

ករណីមួយចំពោះតំបន់ដីក្រហម ជាតំបន់ដែលកើតមានជម្លោះដីធ្លី។[51] យោងតាមអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានដីក្រហម គឺជាសហគមន៍មានប្រាក់ចំណូលទាប ដែលមាន១៤៦៥ គ្រួសារ រស់នៅលើដី ៤,៧ ហិកតា ដែលតួលេខទាំងនេះមានការអះអាងផ្សេងៗគ្នាក្នុងចំណោមអ្នកស្រុក។[52] សហគមន៍នេះស្ថិតនៅក្នុងសង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ខណ្ឌចំការមន រាជធានីភ្នំពេញ។[53] ចំពោះស្ថានភាពគតិយុត្តនៃតំបន់ដីក្រហម គឺជាដីឯកជនរបស់រដ្ឋ។[54] ដែលវាជាមូលហេតុអាចនាំឱ្យមានការធ្វើសម្បទានដីសង្គមកិច្ចជូនពលរដ្ឋដែលបានរស់នៅក្នុងតំបន់មួយនេះ។ នៅក្នុងឆ្នាំ ២០០៣ រាជរដ្ឋាភិបាលបានជ្រើសរើសតំបន់នេះ ជាតំបន់សម្បទានដីសង្គមកិច្ច ដែលជាចំណែកនៃផែនការអភិវឌ្ឍរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលក្នុងការចែករំលែកដីធ្លីសម្រាប់អ្នកក្រីក្រ។ ក៏ប៉ុន្តែចំណែកនៃដីមួយផ្នែកគឺដើម្បីផ្តល់ឱ្យទៅក្រុមហ៊ុនឯកជន និងដីមួយផ្នែកទៀតគឺត្រៀមទុកសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ។ ដែលនេះបង្ហាញពី ឆន្ទៈរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលធ្វើការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង សម្រាប់សហគមន៍នេះ។[55] ក្នុងនោះមានទិដ្ឋភាពដែលមាន លក្ខណៈបញ្ហាជាច្រើនក្នុងរឿងសម្បទានដីសង្គមកិច្ចតំបន់ដីក្រហម។ ទិដ្ឋភាពមួយដ៏សំខាន់បំផុតគឺពាក់ព័ន្ធទៅនឹង ការអនុវត្តសម្បទានដីសង្គមកិច្ច នៅក្នុងតំបន់មួយដែលត្រូវបានកាន់កាប់រួចទៅហើយ និងជា

---

[49] អនុក្រឹត្យលេខ១៩អនក្រ/បក, មាត្រា១៧។

[50] អង្គការសមាគមធាងត្នោត, *ការស្ទង់មតិក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ៖ ការសិក្សាទីតាំងលំនៅឋានក្រីក្រក្នុងទីក្រុង រាជធានីភ្នំពេញ* (ភ្នំពេញ, ២០១៨), ៧។

[51] សូមមើលបន្ថែមនូវប្រវត្តិនៃសហគមន៍មួយនេះ៖ អង្គការលីកាដូ, *សេចក្តីពន្យល់ពីករណីដីធ្លីសហគមន៍ដីក្រហម* , ភ្នំពេញ, ២០០៨ 118kDeyKrahormCommunityLandCaseExplainedKhmer.pdf ។

[52] អង្គការទិន្នន័យអំពីការអភិវឌ្ឍ៖ *សម្បទានដីសង្គមកិច្ច* https://opendevelopmentcambodia.net/km/topics/social-land-concessions/ *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*។

[53] អង្គការលីកាដូ, *សេចក្តីពន្យល់ពីករណីដីធ្លីសហគមន៍ដីក្រហម* (ភ្នំពេញ, ២០០៨), ១។

[54] ដដែល, ទំព័រ១០។

[55] ដដែល, ទំព័រ៣។

កន្លែងដែលអ្នកស្រុកមានឯកសារគ្រប់គ្រាន់ ក្នុងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់ដែលមានសៀវភៅគ្រួសារជាដើម ហើយដែលបញ្ជាក់ច្បាស់ពីសិទ្ធិភោគៈរបស់ខ្លួននៅលើដីនោះ។[56] ការជានាឱ្យមានសិទ្ធិលើអចលនទ្រព្យរបស់អ្នកដែលរស់នៅតំបន់នេះពុំកើតមានឡើយ ផ្ទុយទៅវិញសម្បទានដីសង្គមកិច្ចបានធ្វើការផ្ទេរដីរបស់ពួកគេទៅឱ្យក្រុមហ៊ុនឯកជន។[57] ដែលតាមរយៈនេះវាបានបង្កើតជាបញ្ហាក្នុងការផ្តល់ដីសម្បទានសង្គមកិច្ចនេះឡើង។ សហគមន៍ដីក្រហមត្រូវបានបណ្តេញចេញ ដោយមានការប្រើអំពើហិង្សាទៅ លើអ្នកកាន់កាប់អចលនវត្ថុដោយសុចរិត ថ្វីត្បិតតែមិនទាន់មានប័ណ្ណ ឬកំពុងមានទំនាស់ក៏ដោយ គឺវាមានភាពមិនស្របច្បាប់ឡើយនេះបើពិនិត្យមើលលើខ្លឹមសារនៃមាត្រា២៥៣ នៃច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។[58]

បើទោះបីជាមានបញ្ហាខ្លះក្នុងការអនុវត្តសម្បទានដីសង្គមកិច្ចនេះក៏ដោយ ក៏សម្បទានដីនេះបានជួយដល់ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រមួយចំនួនដែលបានទទួលនូវសម្បទាននេះ ជាពិសេសប្រជាពលរដ្ឋដែលគ្មានដីធ្លី។ ជាក់ស្តែងគម្រោងបែងចែកដីដើម្បីសង្គមកិច្ច និងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច ដែលហៅថាគម្រោង LASED ជាគម្រោងដែលជួយកសិករខ្នាតតូច និងសហគមន៍ជនបទឱ្យមានលទ្ធភាពប្រើប្រាស់ដីធ្លី និងធនធានធម្មជាតិតាមរបៀបមួយមានចីរភាព និងបិតថេរយូរអង្វែង គឺជាផ្នែកស្នូលមួយនៃយុទ្ធសាស្ត្រកាត់បន្ថយភាពក្រីក្ររបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដែលពង្រីកសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីសម្រាប់ជនក្រីក្រគ្មានដីនៅតាមទីជនបទ។[59] គម្រោងនេះជួយដល់ការកសាងផ្លូវលំជនបទ ប្រព័ន្ធធារាសាស្ត្រខ្នាតតូច សម្បទាផ្នែកផ្គត់ផ្គង់សេវាទឹកស្អាត និងអនាម័យ អគារសាលារៀន ផ្ទះគ្រូបង្រៀន ប៉ុស្តិ៍សុខភាព និងមណ្ឌលសហគមន៍។ អ្នកទទួលផលថ្មីពីកម្មវិធីដីសម្បទានសង្គមកិច្ច នឹងទទួលបានជំនួយជាគ្រាប់ពូជសម្រាប់ការដាំដុះឆ្នាំដំបូងរបស់ខ្លួន ហើយគម្រោងនេះក៏បានបង្កើតមូលនិធិសហគមន៍សម្រាប់ពង្រីកសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចនៅក្នុងមូលដ្ឋានផងដែរ។[60]

---

[56] ដដែល, ទំព័រ១១។

[57] ដូច៥២។

[58] ទ្រី ហ៊ង, "វិវាទដីធ្លីនៅកម្ពុជា ២០០១-២០០៩," (និក្ខេបបទបណ្ឌិតនីតិសាស្ត្រ, ឯកទេសនីតិឯកជន, រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ២០១២), ១៥២។

[59] ធនាគារពិភពលោក៖ *គម្រោង ៩៣ លានដុល្លារ ជួយបង្កើនសុវត្ថិភាពសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីរបស់កសិករក្រីក្រ និងសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច* កម្ពុជា៖ គម្រោង ៩៣ លានដុល្លារ ជួយបង្កើនសុវត្ថិភាពសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីរបស់កសិករក្រីក្រ និងសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច)worldbank.org) *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី១៤ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*។

[60] ដូច៥៩។

២.១.២. ការបណ្តេញចេញ និងកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋចំពោះការបណ្តេញចេញ

២.១.២.១. ការបណ្តេញចេញ

ការបណ្តេញចេញ គឺជាយន្តការមួយនៃការដោះស្រាយការសង់សំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ។ ការបណ្តេញចេញ គឺជាការឱ្យនរណាម្នាក់ចេញពីផ្ទះសម្បែង ឬដីធ្លីរបស់ខ្លួនដោយដំណើរការតាមផ្លូវច្បាប់។[61] ប្រសិនបើការធានាតាមផ្លូវច្បាប់ និងនីតិវិធី មិនត្រូវបានគេគោរពទេនោះ ការបណ្តេញចេញ គឺជាទង្វើមួយខុសច្បាប់ ក្រោមច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ហើយត្រូវចាត់ទុកថាជាការបណ្តេញចេញដោយបំពាន។ រូបរាងនៃការបណ្តេញចេញនេះច្រើនតែកើតឡើងពីគម្រោងអភិវឌ្ឍន៍នានាផងដែរ។[62]

ការបណ្តេញចេញក៏រួមមានការបណ្តេញចេញដោយបំពានផងដែរ ដែលមានធាតុផ្សំដូចជា ការធ្វើតាមទំនើងចិត្ត អនីត្យានុកូលភាព ការមិនស្ម័គ្រចិត្ត និងការធ្វើឱ្យមនុស្សទទួលរងការឈឺចាប់ច្រើនហួសហេតុ។[63] ការចាកចេញដោយបង្ខំចិត្ត ពីលំនៅឋានរបស់ជនស៊ីវិល និងការបំផ្លាញកម្មសិទ្ធិឯកជន ដែលការធ្វើបែបនេះជាការអនុវត្តការបណ្តេញចេញដោយបំពាន។[64] ពោះលទ្ធផលនៃការបណ្តេញចេញ មិនត្រូវនាំពួកគេក្លាយជាមនុស្សគ្មានផ្ទះសម្បែង ឬធ្លាក់ក្នុងស្ថានភាពលំបាកធ្ងន់ធ្ងរនោះឡើយ។[65] ក្នុងនោះដែររដ្ឋក៏ត្រូវតែមានកាតព្វកិច្ចមុននឹងធ្វើការបណ្តេញចេញ ក្នុងអំឡុងពេលនៃការបណ្តេញចេញ និងក្រោយការបណ្តេញចេញ ដើម្បីជាការធានាឱ្យការបណ្តេញចេញនោះស្របតាមនិយាមជាតិ និងអន្តរជាតិ។

២.១.២.២. កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋចំពោះការបណ្តេញចេញ

ក. កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋមុនការបណ្តេញចេញ

កម្ពុជាទទួលស្គាល់ និងគោរពសិទ្ធិមនុស្ស ដូចមានចែងក្នុងធម្មនុញ្ញនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ ច្បាប់អន្តរជាតិទាំងឡាយទាក់ទងទៅនឹងសិទ្ធិមនុស្ស សិទ្ធិនារី និងសិទ្ធិកុមារ[66] ដែលវាបានភ្ជាប់កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋជាមួយនឹងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តអន្តរជាតិទាំងនោះ។ ហេតុនេះហើយរដ្ឋត្រូវអនុវត្តកាតព្វកិច្ចមួយចំនួនមុននឹងធ្វើការបណ្តេញចេញ ដែលមានដូចខាងក្រោម៖

---

[61] ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំកម្ពុជា, *សេចក្តីអត្ថាធិប្បាយរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ គោលការណ៍ណែនាំ ស្តីពីការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មី*, ២០០៩, ១៥-១៦។

[62] មជ្ឈមណ្ឌលស្តីពីសិទ្ធិលំនៅឋាន និងការបណ្តេញចេញ អង្គការស្ពានទៅកាន់សន្តិភាពអាស៊ីអាគ្នេយ៍ និងគម្រោងគណនេយ្យភាព, *សៀវភៅណែនាំស្តីពីសិទ្ធិដីធ្លី និងលំនៅឋាននៅកម្ពុជា៖ ភាគទី១*, ២០០៩, ៧។

[63] ដូច៦១, ទំព័រ១៧។

[64] ដូច៦១, ទំព័រ៣១។

[65] ដូច៦១, ទំព័រ១៧។

[66] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣, មាត្រា៣១។

- ការស្វែងរកជម្រើសសមស្របឱ្យអស់លទ្ធភាព ដោយពិគ្រោះយោបល់ជាមួយប្រជាជន ដែលដែលជាអ្នកទទួលរងផលប៉ះពាល់ពីការបណ្តេញចេញ
- ការផ្តល់ព័ត៌មាន និងមូលហេតុនៃការបណ្តេញចេញ
- ការជូនដំណឹងឱ្យបានសមរម្យ និងគ្រប់គ្រាន់ពីការបណ្តេញចេញ
- ការផ្តល់នូវសំណងសមរម្យចំពោះការខូចខាតទ្រព្យសម្បត្តិ ដែលកើតដោយសារការបណ្តេញចេញ។[67]

នៅពេលរដ្ឋាភិបាលបានគោរពកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនមុនការបណ្តេញចេញនោះ ការបណ្តេញចេញអាចនឹងពុំកើតមានឡើយ ឬករណីកើតមានឡើងនូវការបណ្តេញចេញនោះប្រជាពលរដ្ឋដែលរងការបណ្តេញចេញ នឹងធ្វើការចាកចេញយ៉ាងរីករាយជាមួយនឹងសំណងដែលគេផ្តល់ជូនគាត់។[68]

ខ. កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋក្នុងអំឡុងពេលការបណ្តេញចេញ

កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋក្រៅតែកាតព្វកិច្ចមុនការបណ្តេញចេញ រដ្ឋគប្បីអនុវត្តកាតព្វកិច្ចក្នុងអំឡុងពេលនៃការបណ្តេញចេញផងដែរ។ កាតព្វកិច្ចទាំងនោះមានដូចជា៖

- ត្រូវមានវត្តមានមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល ឬមន្ត្រីសាធារណៈក្នុងអំឡុងពេលធ្វើការបណ្តេញចេញ
- មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលដែលអនុវត្តការបណ្តេញចេញត្រូវមានឯកសណ្ឋាន និងអត្តសញ្ញាណច្បាស់លាស់
- ការបណ្តេញចេញពុំអាចធ្វើឡើងបានឡើយនៅពេលយប់ ឬក្នុងពេលមានអាកាសធាតុមិនល្អ
- អាជ្ញាធរ និងភ្នាក់ងាររបស់ខ្លួនមិនគួរតម្រូវ ឬបង្ខំបុគ្គលដែលត្រូវគេបណ្តេញចេញឱ្យវាយកម្ទេចនូវផ្ទះសម្បែង ឬគ្រោងសំណង់ផ្សេងទៀតរបស់ខ្លួនឡើយ។[69]

ការបង្ហាញពីវត្តមានមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល ឬមន្ត្រីសាធារណៈដែលមានអត្តសញ្ញាណច្បាស់លាស់ និងមានឯកសណ្ឋានត្រឹមត្រូវក្នុងអំឡុងពេលនៃការបណ្តេញចេញ គឺដើម្បីបង្ហាញថាការអនុវត្តការបណ្តេញចេញនោះគឺមានការដឹងឮពីស្ថាប័នរដ្ឋណាមួយដែលជាស្ថាប័នអនុវត្តការបណ្តេញចេញនេះ។

គ. កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋក្រោយការបណ្តេញចេញ

កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋក្នុងការធានាដល់អ្នកដែលរងការបណ្តេញចេញគឺ ត្រូវឱ្យពួកគេរស់នៅក្នុងលំនៅឋានសមរម្យមួយនៅលើទីតាំងថ្មីក្រោយការបណ្តេញចេញ។ បន្ទាប់ពីការបណ្តេញចេញរដ្ឋត្រូវតែធានាឱ្យប្រជាពលរដ្ឋមានលំនៅឋានសមរម្យ ដោយមិនត្រូវទុកឱ្យនរណាម្នាក់រស់នៅដោយគ្មានផ្ទះសម្បែងនោះទេ ក៏មិន

[67] ដូច៦១, ទំព័រ៣១-៣៣។

[68] ដូច៦២, ទំព័រ៥៩។

[69] ដូច៦២, ទំព័រ៥៨-៦០។

ត្រូវបណ្តាលឱ្យងាយនឹងទទួលរងនូវការរំលោភសិទ្ធិផ្សេងៗទៀតផងដែរ។[70] ការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយប្រជាពលរដ្ឋដែលរងផលប៉ះពាល់ពីការបណ្តេញចេញអំពីជម្រើសទីតាំងថ្មី គឺជាវិធីមួយដ៏ល្អដែលរដ្ឋាភិបាលពិចារណាអនុវត្តដើម្បីធានាឱ្យកន្លែងតាំងទីលំនៅថ្មីមានលក្ខណៈសមរម្យ។[71] ហើយកន្លែងតាំងទីលំនៅថ្មីត្រូវមានលក្ខណៈសមរម្យ មានន័យថាលំនៅឋានថ្មីនោះត្រូវតែបំពេញនូវលក្ខខណ្ឌទាំង៧ នៃលំនៅឋានដែលមានលក្ខណៈសមរម្យ។

២.១.២.៣. ការបណ្តេញចេញក្នុងអំឡុងពេលជំងឺកូវីដ-១៩

ជំងឺកូវីដ-១៩ គឺជាជំងឺរាតត្បាតសកលដែលបានរីករាលដាលពាសពេញពិភពលោក។ មុននឹងមានផ្ទុះជំងឺនេះ សេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជាមានការផ្លាស់ប្តូររីកចម្រើនគួរឱ្យកត់សម្គាល់។[72] កម្ពុជាចាត់ចូលជាប្រទេសមានចំណូលមធ្យមកម្រិតទាប ហើយប្រាថ្នាថានឹងសម្រេចឱ្យបាននូវឋានៈជាប្រទេសមានចំណូលមធ្យមកម្រិតខ្ពស់នៅត្រឹមឆ្នាំ២០៣០។[73] បើទោះបីជាកម្ពុជា ជាប្រទេសមានចំណូលមធ្យមកម្រិតទាប ហើយធនធាននៅមានកម្រិតក៏ដោយ ក៏រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានប្តេជ្ញាប្រែក្លាយវិបត្តិនៃជំងឺកូវីដ-១៩ ទៅជាឱកាសក្នុងការកែទម្រង់ប្រព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមឱ្យកាន់តែរឹងមាំ និងមានភាពធន់ទៅនឹងវិបត្តិនាពេលអនាគត ជាពិសេសឆ្លើយតបឱ្យបានទាន់ពេលទៅនឹងការវិវត្តនៃព្រឹត្តិការណ៍នានាក្នុងតំបន់ និងសកល។[74]

រាជរដ្ឋាភិបាលបានយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះប្រជាពលរដ្ឋ និងសហគមន៍ ដោយបានផ្តល់សម្ភារៈបរិក្ខារពេទ្យ ផ្តល់ប្រាក់ឧបត្ថម្ភប្រចាំខែ បង្កើតគោលនយោបាយដើម្បីកាត់បន្ថយបំណុលគ្រឹះស្ថានមីក្រូហិរញ្ញវត្ថុ[75] និងបានបង្កើតបទដ្ឋានគតិយុត្តជាច្រើន ដើម្បីជួយប្រជាពលរដ្ឋក្នុងពេលដែលមានការរីករាលដាលជំងឺមួយនេះ។ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាតាមរយៈក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ និងក្រុមប្រឹក្សាជាតិគាំពារសង្គម ក៏បានចេញនូវសេចក្តីសម្រេចស្តីពីការអនុវត្តកម្មវិធីជំនួយសង្គមជាសាច់ប្រាក់ដើម្បីគាំពារប្រជាពលរដ្ឋដែលរងគ្រោះ ឬរងផល

---

[70] ដូច៦១, ទំព័រ៣៨។

[71] ដូច៦២, ទំព័រ៦៥។

[72] *ធនាគារពិភពលោកនៅកម្ពុជា៖ ទស្សនៈទូទៅ* https://www.worldbank.org/km/country/cambodia/overview#1 *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី៦ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*

[73] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌគោលដៅអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពកម្ពុជាឆ្នាំ២០១៦-២០៣០*, ២០១៨, ៨, "សេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជាបានសម្រេចកំណើនរឹងមាំក្នុងរយៈពេលពីរទស្សវត្សកន្លងមកនេះ ក្នុងអត្រាជាមធ្យមប្រចាំឆ្នាំក្នុងចន្លោះពី៧ ទៅ៨% ដែលជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ក្នុងចំណោមសេដ្ឋកិច្ចកំពូលទាំង១០ ក្នុងសកលលោក។"

[74] សុន្ទរកថា, អគ្គបណ្ឌិតសភាចារ្យ អូន ព័ន្ធមុនីរ័ត្ន, *សិក្ខាសាលាការកសាងក្របខ័ណ្ឌគោលនយោបាយម៉ាក្រូសេដ្ឋកិច្ចនិគោលនយោបាយហិរញ្ញវត្ថុសាធារណៈឆ្នាំ២០២២*, ៩-១០។

[75] អង្គការសមាគមធាងត្នោត៖ *របាយការណ៍ស្តីពី ការពិត និងតួលេខ#៤៦ ជំងឺកូវីដ-១៩ និងការផ្តល់ជំនួយ* https://teangtnaut.org/facts-and-figures-46-covid-19-and-the-help-provided/?lang=km *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*

ប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរពីជំងឺកូវីដ-១៩ ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ ២០ កុម្ភៈ ២០២១ និងឱ្យអនុវត្តកម្មវិធីជំនួយសង្គមជាសាច់ប្រាក់ក្រោយពេលបិទខ្ទប់ សម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ និងគ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋមានការលំបាកផ្នែកជីវភាព និងគ្រួសារដែលមានអ្នកស្លាប់ដោយសារជំងឺកូវីដ-១៩ ដែលកម្មវិធីជំនួយសង្គមនេះដែរបានជួយប្រជាពលរដ្ឋ និងសហគមន៍ក្រីក្របានមួយចំណែកធំ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏មានសហគមន៍មួយចំនួននៅតែរងការបណ្តេញចេញក្នុងអំឡុងពេលកូវីដ-១៩ នេះផងដែរ។ សហគមន៍ដែលរងការបណ្តេញចេញ បានលើកឡើងថា រាជរដ្ឋាភិបាលមិនបានឆ្លើយតបទៅនឹងសំណើរបស់ពួកគេ ដែលសុំបញ្ឈប់ការបណ្តេញសហគមន៍ចេញពីលំនៅឋាននោះទេ ទោះបីជាក្នុងអំឡុងពេលរីករាលដាលជាសកលនៃជំងឺកូវីដ-១៩ ក៏ដោយ។[76]

ជាក់ស្តែងសហគមន៍បឹងឈូកអេ ដែលស្ថិតនៅបណ្តោយផ្លូវ ៥៩៨ ក្នុងក្រុមទី៣ ភូមិបឹងឈូក សង្កាត់គីឡូម៉ែត្រលេខ៦ ខណ្ឌឫស្សីកែវ រាជធានីភ្នំពេញ ដែលត្រូវបានអាជ្ញាធរខណ្ឌឫស្សីកែវបានបណ្តេញទាំងបង្ខំ ដោយអាជ្ញាធរបានអះអាងថា ដីសហគមន៍នេះទុកសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍគម្រោងសាធារណៈ។ គិតត្រឹមខែសីហា ឆ្នាំ២០២១ ផ្ទះប្រជាពលរដ្ឋ ១១ ខ្នង ក្នុងចំណោម ២០ ខ្នងផ្ទះ ត្រូវបានរុះរើចេញដោយពុំបានទទួលសំណង។ អាជ្ញាធរមូលដ្ឋានបានសន្យាថានឹងផ្តល់ថវិកាចំនួន ៥០០,០០០ រៀល (ប្រហែលជា ១២៥ ដុល្លារអាមេរិក) សម្រាប់គ្រួសារទាំងនោះ ប៉ុន្តែពួកគេមិនទាន់ទទួលបាននៅឡើយទេ។[77]

អាជ្ញាធរមិនត្រូវបណ្តេញប្រជាជាពលដ្ឋចេញដោយបង្ខំ ក្នុងអំឡុងពេលរីករាលដាលជម្ងឺកូវីដ-១៩ នេះឡើយ។ ការបណ្តេញចេញពុំអាចកើតមានចំពោះបុគ្គលគ្រប់រូបនៅគ្រប់ទីកន្លែង ដោយហេតុផលណាមួយក៏ដោយរហូតដល់ជំងឺនេះបានបញ្ចប់។[78] ព្រោះវាអាចជាបន្ទុកដ៏ធ្ងន់មួយទៀតសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋដែលរងការបណ្តេញចេញ។ ម្យ៉ាងទៀតក្នុងករណីដែល មានការបណ្តេញចេញដោយបង្ខំក្នុងអំឡុងពេលកូវីដ-១៩ ពលរដ្ឋរងការបណ្តេញចេញនោះត្រូវតែទទួលបាននូវសំណងសមរម្យបន្ទាប់ពីការបាត់បង់ដីធ្លី ហើយថែមទាំងមានលំនៅឋានសមរម្យដើម្បីការពារខ្លួនពីជំងឺកូវីដ-១៩ នេះ។[79]

២.១.៣. ការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង

ការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែងគឺជាជម្រើសដ៏ប្រសើរដែលរដ្ឋាភិបាលត្រូវអនុវត្ត។ ការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង គឺបង្ហាញពីការអភិវឌ្ឍដែលមានការចូលរួម និងធានាឱ្យមានការគោរពសិទ្ធិមនុស្ស។[80] កន្លងមករដ្ឋាភិបាលតាម

[76] ដូច៧៥។

[77] អង្គការសមាគមធាងត្នោត៖ *បញ្ឈប់ការបណ្តេញចេញ៖ សហគមន៍បឹងឈូកអេមិនគួរត្រូវបានបណ្តេញចេញក្នុងអំឡុងពេលរាលដាលនៃជំងឺកូវីដ-១៩ឡើយ (បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី៨ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*

[78] មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា, *សាលាកប័ត្រព័ត៌មានស្តីពី៖ ការបណ្តេញចេញដោយបង្ខំនៅកម្ពុជាអំឡុងពេលកូវីដ១៩* (២០២១) ,៣។

[79] ដដែល ,ទំព័រ១១។

[80] ដូច៦២, ទំព័រ៧០។

រយៈអាជ្ញាធរថ្នាក់ក្រោមជាតិក៏បានធ្វើការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែង ចំពោះសហគមន៍ដែលតាំងទីលំនៅខុសច្បាប់លើដីរដ្ឋនេះផងដែរ។ ពាក់ព័ន្ធនឹងការរៀបចំអភិវឌ្ឍន៍សហគមន៍ក្រីក្រនេះ រដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញបានធ្វើការអភិវឌ្ឍសហគមន៍ស្ទឹងមានជ័យនៅនឹងកន្លែងដោយប្រជាពលរដ្ឋទទួលបានដីស្របច្បាប់នៅអមប្រឡាយស្ទឹងមានជ័យនេះតែម្តង។[81]

ការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែងរបស់សហគមន៍ស្ទឹងមានជ័យ គឺជាឧទាហរណ៍ដ៏ល្អមួយដែលរដ្ឋាភិបាលត្រូវតែបន្តអនុវត្តទៅសហគមន៍ដទៃទៀត ដែលប្រឈមនឹងការការបណ្តេញចេញនៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាជាពិសេសតំបន់ទីប្រជុំជនដូចជាទីក្រុងជាដើម។ តែរដ្ឋាភិបាលគប្បីផ្តល់នូវសេវាមូលដ្ឋាននានាដល់សហគមន៍ដែលបានទទួលការអភិវឌ្ឍផងដែរ ដើម្បីធានាថាការអភិវឌ្ឍសហគមន៍ក្រីក្រគឺពិតជាបានជួយឱ្យប្រជាសហគមន៍ទទួលបានផលប្រយោជន៍ពីការអភិវឌ្ឍនៅនឹងកន្លែងពិតប្រាកដមែន។

២.១.៤. ការចោទប្រកាន់តាមផ្លូវតុលាការ

ការប៉ះពាល់កម្មសិទ្ធិនៃទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈ ឬការរំលោភកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋដែលជាអចលនទ្រព្យ ត្រូវបានចាត់ទុកជាបទល្មើស ហើយចារីនៃអំពើនឹងត្រូវទទួលទណ្ឌកម្មព្រហ្មទណ្ឌផងដែរ។ ទណ្ឌកម្មដែលចារីអាចនឹងទទួល គឺទោសពិន័យជាប្រាក់ និង/ឬទោសពន្ធនាគារ។ អំពើដែលចាត់ទុកជាការរំលោភកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ ជាអចលនទ្រព្យរួមមាន៖

- រាល់ការចូលកាន់កាប់អចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋ ជាភោគៈក្រោយចូលជាធរមាន ច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១
- រាល់ការកាន់កាប់ជាភោគៈនៅលើអចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋដែលត្រូវបានកំណត់រួចហើយ ជាទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ទោះជាមុន ឬក្រោយច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ ចូលជាធរមាន
- រាល់ការបន្តកាន់កាប់អចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋក្រោយពេលលិខិតអនុញ្ញាតឬកិច្ចសន្យាឱ្យប្រើប្រាស់ដីអស់សុពលភាពហើយអ្នកកាន់កាប់មិនបានសុំបន្តសុពលភាពត្រឹមត្រូវតាមនីតិវិធីជាធរមាន
- រាល់ការកាន់កាប់អចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋលើសទំហំឬខុសទីតាំងដែលកំណត់ក្នុងលិខិតអនុញ្ញាតឬកិច្ចសន្យាឱ្យប្រើប្រាស់
- រាល់ការផ្ទេរសិទ្ធិប្រើប្រាស់អចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋដោយបំពានលក្ខខណ្ឌក្នុងលិខិតអនុញ្ញាតឬកិច្ចសន្យា

[81] ក្រសួងព័ត៌មាន៖ *ឯកឧត្តម ឃួង ស្រេង៖ ដាច់ខែកក្កដានេះ ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្រោមស្ពានអាកាសស្ទឹងមានជ័យ នឹងប្តូរទីលំនៅមករស់នៅលើដីកម្មសិទ្ធិស្របច្បាប់តាមប្រឡាយស្ទឹងមានជ័យវិញ* https://www.information.gov.kh/articles/16214 *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី២០ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០២២)*

– រាល់ការបំប្លែងការកាន់កាប់អចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋទៅជាកម្មសិទ្ធិឯកជនដោយខុសច្បាប់ មានជាអាទិ៍ ការបន្តំធ្វើបណ្ណកម្មសិទ្ធិលើដីសម្បទានដីសេដ្ឋកិច្ច ឬលើដីដែលទទួលបានត្រឹមការអនុញ្ញាតឱ្យប្រើប្រាស់ ឬធ្វើអាជីវកម្ម ឬការបំប្លែងដីដែលត្រូវបានកំណត់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។[82]

រាល់អំពើរំលោភកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ ជាអចលនទ្រព្យដោយខុសច្បាប់ដូចមានបង្ហាញខាងលើ ចារីត្រូវផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ២ ឆ្នាំ ដល់ ៥ ឆ្នាំ និងពិន័យជាប្រាក់ពី ៤,០០០,០០០ រៀល ដល់ ១០,០០០,០០០ រៀល។[83] ចំណែកឯការប៉ះពាល់កម្មសិទ្ធិនៃទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈ គឺជាបទល្មើសដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសពិន័យច្រើនជាងរំលោភកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ ដោយធ្វើការពិន័យជាប្រាក់ពី ៥,០០០,០០០ រៀល ដល់ ៥០,០០០,០០០ រៀល ឬ / និង ផ្តន្ទាទោសដាក់ពន្ធនាគារពី ១ ឆ្នាំ ដល់ ៥ ឆ្នាំ។ អ្នកប្រព្រឹត្តអំពើត្រូវមានកាតព្វកិច្ចចាកចេញពីទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈនោះជាបន្ទាន់ ហើយគ្មានសិទ្ធិទារកំរៃអំពីពលកម្ម ឬការរៀបចំដែលបានធ្វើលើទ្រព្យនោះឡើយ។ ក្នុងករណី ដែលអ្នកកំពុងកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈ មុនច្បាប់ភូមិបាលនេះចូលជាធរមានហើយមានឯកសារសំអាង និងបញ្ជាក់ជាក់លាក់ថា ខ្លួនបានទិញពីជនណាម្នាក់ អាចរាយការណ៍ជូនអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច ដើម្បីអនុវត្តតាមវិធានច្បាប់ចំពោះបុគ្គល ដែលបានលក់ទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈនេះដោយខុសច្បាប់ និងដើម្បីជាប្រយោជន៍របស់ខ្លួន ដែលបានរងគ្រោះដោយសារទង្វើនេះ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ជនរងគ្រោះនេះពុំមានសិទ្ធិកាន់កាប់បន្តលើទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈបានឡើយ។[84] មានតែអាជ្ញាធរកាន់កាប់ទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ មានកាតព្វកិច្ចទាមទារយកអចលនទ្រព្យរបស់រដ្ឋមកវិញ ដោយឥតលក្ខខណ្ឌស្របតាមនីតិវិធី និងបទប្បញ្ញត្តិគតិយុត្តជាធរមាន។[85]

២.១.៥. គោលនយោបាយរាជរដ្ឋាភិបាលចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នដែលខុសច្បាប់

២.១.៥.១. យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ

យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ ដំណាក់កាលទី៤ គឺជារបៀបវារៈគោលនយោបាយសង្គម សេដ្ឋកិច្ច នៃកម្មវិធីនយោបាយរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលនៅក្នុងនីតិកាលទី៦ នៃរដ្ឋសភា។[86] ក្នុងឯកសារគោលនយោបាយដ៏សំខាន់មួយនេះ គឺមានបង្ហាញពីចតុកោណយុទ្ធសាស្ត្រទាំង៤ ដែលមានដូចជា ការអភិវឌ្ឍធនធានមនុស្ស ការធ្វើពិពិធកម្មសេដ្ឋកិច្ច ការអភិវឌ្ឍវិស័យឯកជន និងការងារ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព និងបរិយាប័ន្ន។

---

[82] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា៧១។
[83] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា៨១។
[84] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា២៥៩។
[85] ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, មាត្រា៧១។
[86] រាជរដ្ឋាភិបាល, *យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ ដំណាក់កាលទី៤ នីតិកាលទី៦*, ៥។

ចតុកោណយុទ្ធសាស្ត្រនីមួយៗ គឺនៅមានមុំយុទ្ធសាស្ត្រផ្សេងៗជាច្រើនទៀត។ តាមរយៈចតុកោណទី៤ ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព និងបរិយាប័ន្ន ក្នុងមុំទី៣ សំដៅដល់ការពង្រឹងការគ្រប់គ្រងនគរូបនីយកម្ម រាជរដ្ឋាភិបាលបានអនុម័តគោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន និង គោលនយោបាយស្តីពីការលើកទឹកចិត្ត និងការបង្កើតកម្មវិធីជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍលំនៅឋានតម្លៃសមរម្យ បានសាងសង់លំនៅឋានតម្លៃសមរម្យ បានផ្តល់ប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដីធ្លីដីសម្បទានសង្គមកិច្ច ដល់គ្រួសារដែលមានជីវភាពក្រីក្រ គ្មានដី និងគ្មានផ្ទះ។[87] ដែលនេះគឺបានបង្ហាញពីឆន្ទៈនយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការជួយគ្រួសារដែលមានជីវភាពក្រីក្រឱ្យទទួលបាននូវលំនៅឋានសមរម្យ និងមានជីវភាពល្អប្រសើរ។

២.១.៥.២. ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី

ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី គឺជាឯកសារបឋមដែលបង្ហាញនូវជំហរទាំងឡាយដែលកំពុងស្ថិតនៅក្នុងដំណើរការអភិវឌ្ឍ។ ឯកសារនេះគឺជាឯកសារក្របខ័ណ្ឌ ព្រោះក្នុងឯកសារនេះមានលើកឡើងតែទិសដៅធំៗនៃគោលនយោបាយ ហើយមិនមានការបកស្រាយលម្អិតដើម្បីធ្វើឱ្យគោលបយោបាយនោះសម្រេចនូវបំណងរបស់ខ្លួនទេ។[88] ក្នុងឯកសារបឋមមួយនេះ ក៏បានបង្ហាញផងដែរពីចក្ខុវិស័យស្តីពីគោលនយោបាយដីធ្លី ដើម្បីរួមចំណែកធ្វើឱ្យសម្រេចបាននូវគោលដៅជាតិដ៏ទូលំទូលាយក្នុងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ចប្រកបដោយសមធម៌ អភិបាលកិច្ចល្អនៅក្នុងសង្គមប្រជាធិបតេយ្យ។[89] ក្នុងនោះដែរតាមរយៈគោលនយោបាយរដ្ឋបាលដីធ្លី គឺបង្ហាញពីឆន្ទៈរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងនូវសុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់ដីធ្លី និងកាត់បន្ថយវិវាទដីធ្លីដែលប៉ះពាល់ដល់អ្នកក្រីក្រ និងរួមចំណែកកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រនៅកម្ពុជា។[90] ក្រៅតែពីគោលនយោបាយខាងលើ ក៏មានគោលនយោបាយមួយដែលលើកឡើងពីការទទួលស្គាល់សិទ្ធិកាន់កាប់បណ្តោះអាសន្ន និងមានកំណត់ពេលចំពោះអ្នកតាំងទីលំនៅបណ្តោះអាសន្នក្នុងខណៈដែលគេកំពុងស្វែងរកដំណោះស្រាយលំនៅឋានអចិន្ត្រៃយ៍។ គោលនយោបាយនោះ គឺជាគោលនយោបាយលំនៅឋានការតាំងទីលំនៅខុសច្បាប់ និងគោលនយោបាយស្តីពីការតាំងទីលំនៅជាថ្មី។ ករណីទីកន្លែងដែលតាំងទីលំនៅខុសច្បាប់នោះជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ដែលមានផលប្រយោជន៍ច្រើនដល់សង្គម ជម្រើសចាំបាច់នោះគោលនយោបាយស្តីពីការទូទាត់ និងការដូរទីតាំងថ្មីត្រូវយកមកអនុវត្ត។ ប្រសិនបើទីកន្លែងនោះមិនចាំបាច់ដើម្បីយកទៅប្រើប្រាស់ជាសាធារណៈទេ នោះអ្នកតាំងទីលំនៅត្រូវបានទទួលស្គាល់ទាំងសិទ្ធិ

[87] រាជរដ្ឋាភិបាល, *យុទ្ធសាស្ត្រចតុកោណ ដំណាក់កាលទី៤ នីតិកាលទី៦*, ៨១។

[88] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០០២, ៥។

[89] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០០២, ១៣។

[90] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០០២, ១៦។

រយៈពេលវែង ឬត្រូវផ្តល់នូវកម្មសិទ្ធិពេញលេញ ព្រមទាំងសេវាកម្មដែលត្រូវធ្វើឱ្យបានប្រសើរឡើងក្នុងពេលនោះផងដែរ។[91]

២.១.៥.៣. គោលនយោបាយដីធ្លី

គោលនយោបាយដីធ្លី គឺជាឯកសារវិភាគអំពីស្ថានភាពនៃការកាន់កាប់ ការប្រើប្រាស់ និងការគ្រប់គ្រងដីធ្លី និងធនធានធម្មជាតិដែលត្រូវឆ្លើយតបទៅនឹងការអភិវឌ្ឍតាមដំណាក់កាល ដើម្បីគ្រប់គ្រងដីធ្លី និងធនធានធម្មជាតិឱ្យមានប្រសិទ្ធភាព ផលិតភាព និងនិរន្តរភាពសម្រាប់មនុស្សជំនាន់នេះ និងជំនាន់ក្រោយៗទៀត។[92] គោលនយោបាយដីធ្លីនេះក៏ជាលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្ត ដែលអនុលោមទៅតាមគោលការណ៍ជាមូលដ្ឋាននៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានដែលបានកំណត់នៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ដោយទទួលស្គាល់ និងគោរពសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស កាតិកាសញ្ញា និអនុសញ្ញាទាំងឡាយទាក់ទងនឹងសិទ្ធិមនុស្សដែលបានចែងថា មនុស្សគ្រប់រូបមានសិទ្ធិទទួលបានកម្រិតជីវភាពគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីជានាសិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋានសមរម្យសម្រាប់ស្នាក់នៅ។[93]

ដោយមើលឃើញពីផលវិបាកធ្ងន់ធ្ងរ ដោយសារតែឯកសារពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញចោលទាំងស្រុងក្នុងរបបប្រល័យពូជសាសន៍[94] បូករួមជាមួយនឹងការកើនឡើងនូវតម្លៃទីផ្សារដីធ្លីមានសន្ទុះខ្លាំងបាតុភាពនៃការរំលោភលើដីរដ្ឋ ការដណ្តើមកាន់កាប់ និងទំនាស់ដីធ្លីកើតមានជាបន្តបន្ទាប់។[95] ក្រៅពីនេះក៏មានបញ្ហាប្រឈមផ្សេងៗ ដែលទាក់ទងនឹងសកម្មភាពអវិជ្ជមាននៃចលនាទន្ទ្រានកាន់កាប់ដីរដ្ឋ ដីទំនេរមិនទាន់ប្រើប្រាស់ ដីព្រៃលិចទឹក ដីព្រៃកោងកាង ដីមានបេតិកភណ្ឌ ដីបម្រុងសម្រាប់ប្រយោជន៍សាធារណៈដែលបង្កឡើងដោយពួកជនឱកាសនិយម និងអ្នកមានឥទ្ធិពល និងភាពមានកម្រិតនៃស្ថាប័នមានសមត្ថកិច្ចមួយចំនួន ទើបរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាសម្រេចដាក់ចេញនូវគោលនយោបាយដីធ្លី ឬហៅថា "សៀវភៅស" ដោយទទួលបានការឯកភាពពីគណៈរដ្ឋមន្ត្រីក្នុងសម័យប្រជុំពេញអង្គនាថ្ងៃទី២៨ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១៥ ដែលរៀបចំដោយក្រសួងរៀបចំដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់។ នៅក្នុងក្របខណ្ឌគោលនយោបាយដីធ្លី ដែលពាក់ព័ន្ធជុំវិញការសាងសង់សំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នេះ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានចេញ

---

[91] រាជរដ្ឋាភិបាល, *ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្ត្រនៃគោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០០២, ៣៦។

[92] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ៤។

[93] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ៥៥។

[94] ហាប់ ផល្លី, " ការវិវត្តនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងដីធ្លីនៅកម្ពុជា ", (មេរៀនជា PowerPoint សម្រាប់និស្សិត សិក្សានៅសាកលវិទ្យាភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច, ២០០៩), ៥។

[95] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ២។

សារាចរចំនួនពីរគឺ សារាចរលេខ០២ សរ ចុះថ្ងៃទី២៦ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៧ ស្តីពីការចូលកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ និងសារាចរលេខ០៣.សរ ចុះថ្ងៃទី៣១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១០ ដែលមានគោលដៅដោះស្រាយចំពោះការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នៅតាមទីក្រុង និងទីប្រជុំជន។

ក. សារាចរលេខ០២ ស្តីពីការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់

សារាចរលេខ០២នេះ មានគោលដៅក្នុងការដោះស្រាយចំពោះការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នៅលើទីតាំងដីព្រៃ និងដីនៅតំបន់ជនបទដោយបុគ្គលឯកជន ព្រមទាំងពិនិត្យលើករណីរំលោភជាក់ស្តែងនីមួយៗ និងការដោះស្រាយដោយមានការអនុគ្រោះ ជាពិសេសចំពោះគ្រួសារក្រីក្រ និងចំពោះដីធ្លីដែលបានធ្វើអាជីវកម្មពិតប្រាកដ។ សារាចរនេះ គឺទាក់ទងនឹងការអនុវត្តគោលការណ៍ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៨ នៃច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ និងគោលនយោបាយដែលផ្អែកលើស្ថានភាពនៃសង្គមជាតិដោយអនុញ្ញាតឱ្យគ្រួសារក្រីក្រ និងអ្នកគ្មានដីបន្តប្រើប្រាស់ដីដែលបានកាន់កាប់បណ្តោះអាសន្ន។ ខ្លឹមសារនៃការដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមនៃសារាចរនេះ គឺផ្តល់អាទិភាពចំពោះគ្រួសារក្រីក្រដែលគ្មានដី ឬខ្វះដី ឬជាជនងាយរងគ្រោះ ហើយបានកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ រាជរដ្ឋាភិបាលអាចអនុគ្រោះដោយផ្តល់ដីក្នុងទំហំមួយសមស្របដើម្បីប្រកបរបរចិញ្ចឹមជីវិត និង/ឬស្នាក់នៅតាមករណីជាក់ស្តែង។[96] ចំពោះជនជាតិដើមភាគតិចដែលអាជ្ញាធរប្រពៃណីរបស់គេបានអះអាងថាដីដែលរដ្ឋទាមទារនោះស្ថិតក្រោមការប្រើប្រាស់ជាសមូហភាពរបស់ពួកគេ នោះការទាមទារត្រូវផ្អាកសិនរហូតដល់ដីនោះត្រូវបានចុះបញ្ជីជាដីរដ្ឋ។ ចំណែកឯដីដែលបានដកហូតមកវិញ បើដីនោះជាផ្នែកនៃដីឯកជនរបស់រដ្ឋ រដ្ឋអាចចាត់ចែងទៅតាមនីតិវិធីជាធរមានដូចជាលក់ ជួល ធ្វើប្រទានកម្ម ផ្តល់សិទ្ធិផលុបភោគ ផ្តល់ជាសម្បទានដី សង្គមកិច្ច ឬសេដ្ឋកិច្ចជាដើម។ រីឯការដកហូតមកវិញជាផ្នែកនៃដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ រដ្ឋអាចប្រើដីនោះទៅតាមរបបគតិយុត្ត ដូចជាជួលរយៈពេលខ្លី ផ្តល់សិទ្ធិផលុបភោគ អនុញ្ញាតឱ្យកាន់កាប់ ឬប្រើប្រាស់ជាបណ្តោះអាសន្នតាមរយៈការចុះកិច្ចព្រមព្រៀងផ្សេងៗ។

ខ. សារាចរលេខ០៣ ស្តីពីការដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន

សារាចរលេខ០៣ បង្កើតឡើងដើម្បីដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន។ ផ្អែកតាមសារាចរលេខ០៣នេះ ក្រុមការងារដីរដ្ឋថ្នាក់ក្រុង ស្រុក ខណ្ឌ តំណាងសហគមន៍ក្នុងមូលដ្ឋាន និងសង្គមស៊ីវិលជាសមាជិកចំពោះកិច្ច ត្រូវពិភាក្សា និងស្វែងរកដំណោះស្រាយចំពោះករណីជាក់ស្តែងរបស់ទីតាំងសំណង់បណ្តោះអាសន្ននីមួយៗ ដោយត្រូវចាត់

[96] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ៥៣។

ទុកជាប្រយោជន៍សាធារណៈជាអាទិភាព និងផ្អែកលើផលប្រយោជន៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋភាគច្រើនក្នុងសហគមន៍ព្រមទាំងភាពចាំបាច់នៃការអភិវឌ្ឍរបស់មូលដ្ឋាន។[97] មួយវិញទៀតការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្ដោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនេះ ក៏ជាយន្តការនៃដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការផងដែរតាមរយៈការសម្របសម្រួល។ ការសម្របសម្រួលគឺត្រូវផ្អែកលើដំណោះស្រាយដែលបានឯកភាពគ្នារួច។ ចំពោះទីតាំងដែលមិនអាចអភិវឌ្ឍន៍នៅនឹងកន្លែងបាន ហើយត្រូវរុះរើទៅទីតាំងថ្មី និងត្រូវរៀបចំផែនការច្បាស់លាស់មុននឹងអនុវត្តដំណោះស្រាយដើម្បីសម្រួលដល់ការតាំងទីលំនៅថ្មីរបស់ប្រជាជន។ ក្នុងករណីណាក៏ដោយ ក៏អ្នកទទួលផលពីដំណោះស្រាយនៃការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នៅតាមទីក្រុង ទីប្រជុំជន អាចទទួលបានសិទ្ធិផលុបភោគតាមការព្រមព្រៀង ឬសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិបន្ទាប់ពីបានកាន់កាប់ផ្ទាល់ និងរស់នៅលើទីតាំងនោះយ៉ាងតិច ១០ឆ្នាំជាប់គ្នា ឬសិទ្ធិជួលរយៈពេលកំណត់ដោយប្រាក់ឈ្នួលអនុគ្រោះ។[98] មានតែករណីប្រទានកម្មជាពិសេសពីរាជរដ្ឋាភិបាលទេទើបសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិអាចទទួលបានដោយគ្មានលក្ខខណ្ឌ។ ជារួមគោលនយោបាយលំនៅឋានផ្ដោតសំខាន់ទៅលើគ្រួសារដែលមានប្រាក់ចំណូលទាប មធ្យម និងក្រុមជនងាយរងគ្រោះ ក្នុងការទទួលបានលំនៅឋានសមរម្យ និងការដោះស្រាយជូនប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅបណ្ដោះអាសន្នលើទីតាំងមិនរៀបរយ ឱ្យទទួលបានលំនៅឋានសមស្របមានសុវត្ថិភាព និងផាសុកភាព និងជាយុទ្ធសាស្ត្រគាំទ្រដល់គ្រួសារសហគមន៍ក្នុងការស្វែងរកហិរញ្ញប្បទានសម្រាប់សាងសង់ ឬជួសជុលកែលម្អលំនៅឋាន។[99]

គ. សារាចរ០៦ ស្ដីពីវិធាន និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការ

បញ្ហានៃភាពក្រីក្រដោយសារពុំមានលំនៅឋានច្បាស់លាស់ គឺជាមូលហេតុនៃការបង្កើតសារាចរ០៦ នេះឡើង។ "សារាចរ០៦ នេះដែរគឺបានបង្ហាញពីគោលបំណងរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការដោះស្រាយនូវបញ្ហាភាពក្រីក្រ ដោយលើកកម្ពស់ជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការសាធារណៈ ដែលមានភាពលំបាកដោយសារពុំមានលំនៅឋានច្បាស់លាស់សម្រាប់រស់នៅ និងសម្រាប់ជីវភាព ព្រមទាំងដើម្បីគ្រប់គ្រងទ្រព្យសម្បត្តិរបស់រដ្ឋប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ តាមរយៈសារាចរនេះ ការផ្ដល់ជូននេះត្រូវគោរពនូវលក្ខខណ្ឌចំនួនពីរដូចខាងក្រោម៖ ទី១. ប្រជាពលរដ្ឋ ឬមន្ត្រីរាជការ ដែលមានប្រវត្តិ និងអត្តសញ្ញាណតាំងទីលំនៅ និង/ឬអាស្រ័យផលលើដីនោះយ៉ាងតិច១០ឆ្នាំ និងកំណត់ឆ្នាំចុងក្រោយគិតត្រឹមឆ្នាំ២០១៥ និងដោយមានការបញ្ជាក់ពីអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច។ ទី២. ជាប្រជាពលរដ្ឋ ឬ មន្ត្រីរាជការក្រីក្រ មានជីវភាពខ្វះខាតពិតប្រាកដ និងមិន

---

[97] សារាចរលេខ០៣។

[98] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ៥៣។

[99] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយដីធ្លី*, ២០១៥, ៥៦។

មានដី ឬផ្ទះជាកម្មសិទ្ធិផ្សេងទៀត។ ការកំណត់ពីទំហំដី ឬលំនៅឋាន សម្រាប់ប្រទានកម្ម គឺត្រូវធ្វើឡើងដោយអាជ្ញាធររបស់រដ្ឋ និងដោយតម្លាភាព ព្រមទាំងឈរលើគោលការណ៍សមធម៌។ ក្រោយការកាន់កាប់លើដីដែលរដ្ឋបានផ្តល់ជូនរយៈពេល ៥ ឆ្នាំ ទើបអាចស្នើសុំវិញ្ញាបនបត្រសម្គាល់ម្ចាស់អចលនវត្ថុបាន ដោយអនុលោមទៅតាមគោលការណ៍ផ្តល់សម្បទានដីសង្គមកិច្ច។"[100]

ឃ. គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន

លំនៅឋានគឺជាជំរក និងជាទ្រព្យសម្បត្តិដ៏មានតម្លៃខាងសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមដ៏សំខាន់សម្រាប់គ្រួសារនីមួយៗ ដែលសង់ឡើងសម្រាប់រស់នៅ។ ស្របជាមួយនឹងអត្រាកំណើនប្រជាជនកម្ពុជា លំនៅឋានពិតជាមានលក្ខណៈចាំបាច់ សម្រាប់ប្រជាជនជាពិសេស អ្នកមានប្រាក់ចំណូលមធ្យម និងអ្នកមានប្រាក់ចំណូលទាប។ លំនៅឋានក៏ជាផ្នែកមួយដ៏សំខាន់នៃជីវិតរបស់មនុស្សដូចជាការធ្វើអាជីវកម្មពេញលេញក្នុងលំនៅឋាន និងជាប្រភពមួយក្នុងការរកប្រាក់ចំណូលសម្រាប់គ្រួសារ ឬរកចំណូលបន្ទាប់បន្សំ។ ដោយមើលឃើញពីអត្ថប្រយោជន៍ដ៏សំខាន់នៃលំនៅឋាន ទើបរាជរដ្ឋាភិបាលក្រោមការដឹកនាំដោយក្រសួងរៀបចំដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់បានដាក់ចេញនូវគោលនយោបាយផ្សេងៗ រួមមានគោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋានជាអាទិ៍ ដែលទទួលបានការឯកភាពពីគណៈរដ្ឋមន្ត្រីក្នុងសម័យប្រជុំពេញអង្គនាថ្ងៃទី០៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៤។ គោលគំនិតដែលបានកំណត់នៅក្នុងគោលនយោបាយនេះ គឺចង់ឱ្យប្រជាជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ ដែលស្របទៅនឹងសិទ្ធិមានជីវភាពគ្រប់គ្រាន់។ គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាននេះ ជាផ្នែកមួយនៃការអនុវត្តកម្មវិធីនយោបាយរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលនីតិកាលទី៥ នៃរដ្ឋសភាពដែលចែងថា "...កសាងគោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន ដើម្បីដោះស្រាយលំនៅឋានជូនប្រជាជនក្រីក្រសម្រាប់ការរស់នៅ ប្រកបដោយសុវត្ថិភាព សុខុមាលភាព និងសេចក្តីថ្លៃថ្នូរ។"[101] គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋានបានកំណត់អំពីផែនការយុទ្ធសាស្ត្រចំពោះការដោះស្រាយរាល់ការតាំងទីលំនៅបណ្តោះអាសន្នជាអាទិ៍រួមមាន៖

- ដោះស្រាយតម្រូវការលំនៅឋាននាពេលអនាគតតាមតម្រូវការ របស់ក្រុមគ្រួសារដែលមានប្រាក់ចំណូលទាប និងក្រុមជនរងគ្រោះ
- អនុញ្ញាតឱ្យអ្នកតាំងទីលំនៅមិនស្របច្បាប់ និងសហគមន៍ក្រីក្ររស់នៅជាបណ្តោះអាសន្នមានរយៈពេលកំណត់ ដើម្បីស្វែងរកដំណោះស្រាយតាមករណីនៃទីតាំងនីមួយៗ

[100] សារាចរស្តីពីវិធាន និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការ, លេខ០៦សរ, ២៣ កក្កដា ២០១៩ (ចាប់ពីពេលនេះទៅហៅថាសារាចរលេខ០៦)។

[101] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ២។

- ធានាចំពោះការផ្លាស់ប្តូរទីលំនៅជាជម្រើសចុងក្រោយ ស្របតាមនីតិវិធី គោលការណ៍ស្ម័គ្រចិត្ត គោលការណ៍អភិបាលកិច្ចល្អ មានតម្លាភាព និងគណនេយ្យភាព រួមទាំងមានការចូលរួមពីអ្នករងផលប៉ះពាល់
- ធ្វើសមាហរណកម្មការតាំងទីលំនៅជាថ្មីទៅក្នុងផែនការប្រើប្រាស់ដីនៅឃុំ សង្កាត់ ទីក្រុង ទីប្រជុំជន
- ធានា និងរក្សានិរន្តរភាពសង្គមរចនាសម្ព័ន្ធ និងតួនាទីនៃលំនៅឋានចាស់ និងលំនៅឋានថ្មីដោយមានការចូលរួមពីសហគមន៍ផ្ទាល់
- សិក្សាលទ្ធភាព និងនីតិវិធីនៃការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធមូលនិធិសម្រាប់លំនៅឋាន និងការបង្កើតធនាគារសម្រាប់លំនៅឋាន
- ជួយគាំទ្រ និងផ្តល់សិទ្ធិចូលរួមសម្រេចរបស់ប្រជាជន និងសហគមន៍មូលដ្ឋាន។[102]

គោលនយោបាយនេះអាចសម្រេចទៅបាន លុះត្រាតែមានការចូលរួមសម្រេចរបស់សហគមន៍មូលដ្ឋាន ការផ្តល់ហិរញ្ញប្បទានសម្រាប់ជួសជុល ឬសាងសង់លំនៅឋានថ្មីដើម្បីដោះស្រាយតម្រូវការចំពោះមុខ បូករួមជាមួយនឹងការកំណត់មូលដ្ឋានសម្រាប់រៀបចំប្លង់គោលប្រើប្រាស់ដី ផែនការប្រើប្រាស់ដីនៅទីក្រុង ទីប្រជុំជន និងជនបទ ការរៀបចំប្រភេទផ្សេងៗនៃលំនៅឋានស្របតាមតម្រូវការផ្សេងៗគ្នារបស់ប្រជាជន ការរៀបចំហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងសេវាសាធារណៈ និងការកំណត់តម្លៃសេវានៃការអនុញ្ញាតសាងសង់។[103]

២.២. លក្ខខណ្ឌនៃលំនៅឋានសមរម្យ

លំនៅឋានសមរម្យ គឺមានអត្ថន័យច្រើនបន្ថែមពីលំនៅឋាន ហើយដែលភាពខុសគ្នានោះគឺជាគុណផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ។ លំនៅឋាន គឺមានកំណត់យ៉ាងជាក់ច្បាស់នៅក្នុងគោលនយោបាយដែលរដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតឡើង និងរបាយការណ៍នានារបស់អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល រីឯសញ្ញាណនៃលំនៅឋានសមរម្យត្រូវបានបង្ហាញតាមរយៈឯកសារនានារបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ តួយ៉ាងដូចជាប័ណ្ណព័ត៌មានលេខ២១ ដែលបានលើកឡើងពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ ជាដើម។ ដោយឡែកសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យវិញ គឺមានកំណត់ឡើងតាមរយៈច្បាប់ជាតិ និងច្បាប់អន្តរជាតិ និងបង្ហាញក្នុងឯកសារនានារបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ និងអង្គការអន្តរជាតិនានាផងដែរ។

[102] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ៥។
[103] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ៥។

២.២.១. សញ្ញាណនៃលំនៅឋាន

លំនៅឋាន សំដៅទៅលើសំណង់សម្រាប់រស់នៅដែលមិនអាចផ្លាស់ទីបាន។ វាមិនមែនគ្រាន់តែជាជម្រក[104] និងជាកន្លែងដែលជាទីតាំងនៃជីវភាពរស់នៅជាអចិន្ត្រៃយ៍របស់បុគ្គលម្នាក់ៗ[105]។ វាជាទ្រព្យសម្បត្តិមានតម្លៃសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមដ៏សំខាន់សម្រាប់គ្រួសារនីមួយៗ។[106] លំនៅឋានផ្តល់ និងការពារនូវតម្រូវការជាមូលដ្ឋានបំផុតមួយចំនួនរបស់យើង និងជាទីដែលប្រមូលផ្តុំនូវឯកជនភាពរបស់បុគ្គលគ្រប់រូប។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ លំនៅឋានបានដើរតួនាទីជាច្រើន ដោយបានផ្តល់សុវត្ថិភាពគ្រប់គ្រាន់ការពារយើងពីការគំរាមកំហែងរាងកាយខាងក្រៅ និងការពារយើងពីលក្ខខណ្ឌផ្សេងៗទៀត ព្រមទាំងមានសារៈសំខាន់ក្នុងការបង្កើត និងការការពារអត្តសញ្ញាណសហគមន៍ និងទីកន្លែងនានានៅក្នុងពិភពលោកផងដែរ។[107]

២.២.២. សញ្ញាណនៃលំនៅឋានសមរម្យ

លំនៅឋានសមរម្យ គឺជាការផ្តល់លំនៅឋានដែលសមស្របនឹងគោលការណ៍សំខាន់នៃលំនៅឋានសមរម្យរបស់ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស។[108] លំនៅឋានសមរម្យនេះដែរត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ថា ជាផ្នែកមួយនៃសិទ្ធិមានកម្រិតជីវភាពសមរម្យ ដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ។[109] ក្រៅតែពីច្បាប់អន្តរជាតិ ច្បាប់ជាតិតួយ៉ាងរដ្ឋធម្មនុញ្ញក៏បានលើកឡើងដោយប្រយោលពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យនេះផងដែរ។ សិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យអាចឱ្យនិយមន័យថា សិទ្ធិស្ត្រី បុរស យុវជន និងកុមារគ្រប់រូបក្នុងការទទួលបាន និងរក្សាផ្ទះសម្បែងមួយគត់មត់ ហើយសហគមន៍ដែលពួកគេរស់នៅមានភាពសុខដុមរម្យនានិងសេចក្តីថ្លៃថ្នូរ។[110]

---

[104] អង្គការសមាគមធាងត្នោត, *ការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មី៖ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវពីដំណើរការនៃការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មីក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ*, ២០២០, III។

[105] សារព័ត៌មានថ្មីៗ៖ *«លំនៅឋាន» «លំនៅដ្ឋាន» និង «លំនៅស្ថាន» ប្រើមួយណាត្រឹមត្រូវ?* https://thmeythmey.com/?page=detail&id=92704 *(បានចូលមើលចុងក្រោយថ្ងៃទី៥ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២២)*។

[106] រាជរដ្ឋាភិបាល, *គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន*, ២០១៤, ១។

[107] Jessie Hohmann, "The Elements of Adequate Housing: Grenfell as Violation", [ធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ៖ ការរំលោភបំពានដោយហ្គ្រេនហ្វែល], Queen Mary Human Rights Law Review 5(2) (២៧ សីហា ២០១៩),២។

[108] ដូច១០៤, ទំព័រIV។

[109] អង្គការសហប្រជាជាតិ, *សិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ*, ប័ណ្ណព័ត៌មានលេខ២១ (Rev.១), បកប្រែ និងបោះពុម្ពឡើងវិញដោយការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស ប្រចាំនៅកម្ពុជា, ២០១៨, ១។

[110] ដូច៦១, ទំព័រ៨-៩។

២.២.២.១. អត្ថិភាពនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យក្នុងច្បាប់ជាតិ

ក. សិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យក្នុងច្បាប់ជាតិ

ក.១. រដ្ឋធម្មនុញ្ញ

រដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣ ពុំបានចែងពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យនេះនៅក្នុងបទបញ្ញត្តិជាក់លាក់ណាមួយរបស់ខ្លួនឡើយ។ ខណៈដែលមានរដ្ឋធម្មនុញ្ញជាតិជាង៥០ នៅទូទាំងពិភពលោកបានចែងយ៉ាងច្បាស់ពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យនេះ។[111] ក៏ប៉ុន្តែច្បាប់កំពូលមួយនេះបានកំណត់ពីសិទ្ធិ និងករណីយកិច្ចរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរនៅក្នុងជំពូកទី៣ នៃច្បាប់កំពូលនេះ។ យោងតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញបានចែងថា "ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាទទួលស្គាល់ និងគោរពសិទ្ធិមនុស្ស ដូចមានចែងក្នុងធម្មនុញ្ញនៃអង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងកតិកាសញ្ញា ព្រមទាំងអនុសញ្ញាទាំងឡាយទាក់ទងទៅនឹងសិទ្ធិមនុស្ស សិទ្ធិនារី និងសិទ្ធិកុមារ។"[112] តាមរយៈខ្លឹមសារនៃបញ្ញត្តិខាងលើ អាចស្តែងឱ្យឃើញថាកម្ពុជាទទួលស្គាល់ច្បាប់អន្តរជាតិ តួយ៉ាងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ក៏ដូចជាកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ ក្រោយពីការផ្តល់សច្ចាប័នទទួលយក ហើយបានភ្ជាប់កាតព្វកិច្ចជាមួយច្បាប់អន្តរជាតិទាំងនេះ។ សញ្ញាណនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យនេះ គឺមានកំណត់យ៉ាងជាក់ច្បាស់នៅក្នុងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ ដែលជាលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តអន្តរជាតិដ៏សំខាន់ និងជាមូលដ្ឋាននៃសិទ្ធិមនុស្សផ្សេងៗទៀត។

ក.២. ច្បាប់ភូមិបាល

ក.២.១. គោលបំណងនៃច្បាប់ភូមិបាល

ច្បាប់ភូមិបាល គឺបង្កើតឡើងដោយមានគោលដៅកំណត់អំពីរបបកម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុទាំងឡាយនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាក្នុងគោលបំណងធានាការពារសិទ្ធិ នៃកម្មសិទ្ធិ និងសិទ្ធិផ្សេងៗទៀតលើអចលនវត្ថុស្របតាមបទប្បញ្ញត្តិនៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ ១៩៩៣។[113] ក្នុងនោះដែរ សិទ្ធិនៃកម្មសិទ្ធិ ដែលចែងក្នុងមាត្រា៤៤ នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ ១៩៩៣ អនុវត្តទៅលើអចលនវត្ថុទាំងអស់ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តាមលក្ខខណ្ឌដែលបានកំណត់ដោយច្បាប់នេះ។[114]

---

[111] Christoph U. Schmid, "The Right to Housing as a Right to Adequate Housing Options" [សិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋាន គឺជាសិទ្ធិដែលទទួលបានជម្រើសលំនៅឋានគ្រប់គ្រាន់], European Property Law Journal 9(2-3) (២០២០):១៦១។

[112] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣, មាត្រា៣១ កថាខណ្ឌទី១។

[113] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា១។

[114] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៤។

ក.២.២. សិទ្ធិជាម្ចាស់អចលនវត្ថុនៅកម្ពុជា

ច្បាប់ភូមិបាល បានលើកឡើងពីបញ្ញត្តិនៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ ១៩៩៣ ដែលបានកំណត់ថា ជនណាក៏ដោយ ទោះជាបុគ្គលក្តី ជាសមូហភាពក្តី មានសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិនៅក្នុងមាត្រា៤ នៃច្បាប់នេះ។ មានតែរូបវន្តបុគ្គល ឬ នីតិបុគ្គលដែលមានសញ្ជាតិជាខ្មែរទេទើបមានសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើដីធ្លី[115] ដែលនេះមានខ្លឹមសារដូចទៅនឹង មាត្រា៨ កថាខណ្ឌទី១ នៃច្បាប់ភូមិបាលដែរ។ ជាការពិតណាស់ច្បាប់ភូមិបាល បានផ្តល់ឱ្យប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរនូវ ភាពជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិស្របច្បាប់លើអចលនវត្ថុដែលមានដីធ្លី និងផ្ទះជាដើម ដែលនេះជារូបភាពនៃការទទួល ស្គាល់សិទ្ធិមានលំនៅឋានតាមរយៈច្បាប់កម្ពុជា។ គួរកត់សម្គាល់ថា គ្មានបុគ្គលណាមួយត្រូវបានគេដកហូតកម្ម សិទ្ធិរបស់ខ្លួនបានទេ ប្រសិនបើការដកហូតនេះមិនមែនដើម្បីប្រយោជន៍សាធារណៈ។ ការដកហូតត្រូវធ្វើទៅតាម ទម្រង់ និងនីតិវិធីបញ្ញត្តិដោយច្បាប់ និងបទបញ្ញា បន្ទាប់ពីបានផ្តល់សំណងជាមុនដោយសមរម្យ និងយុត្តិធម៌[116] ដូចដែលមានកំណត់នៅក្នុងច្បាប់អស្សាមិករណ៍។

ក.៣. ច្បាប់អស្សាមិករណ៍

ក.៣.១. គោលបំណងនៃច្បាប់អស្សាមិករណ៍

ច្បាប់អស្សាមិករណ៍ មានគោលដៅកំណត់ពីអស្សាមិករណ៍ ដែលជាការដកហូតកម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុ ឬសិទ្ធិប្រត្យក្សលើអចលនវត្ថុរបស់រូបវន្តបុគ្គល នីតិបុគ្គលឯកជន និងនីតិបុគ្គលសាធារណៈរួមមាន ដី សំណង់ និងដំណាំដាំដុះសម្រាប់បម្រើការស្ថាបនា ស្តារ និងពង្រីកហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវន្តសាធារណៈដែលបម្រើ ប្រយោជន៍សាធារណៈ និងផលប្រយោជន៍ជាតិ។ ចំពោះការដកហូតនេះគឺផ្តល់នូវសំណងជាមុនដោយសមរម្យ និងយុត្តិធម៌ ដោយកំណត់ពីគោលការណ៍ យន្តការ នីតិវិធីនៃអស្សាមិករណ៍ និងសំណងឱ្យបានសមរម្យ និង យុត្តិធម៌ ដែលនេះជាខ្លឹមសារដែលមានកំណត់នៅក្នុងច្បាប់អស្សាមិករណ៍។[117]

តាមរយៈបទបញ្ញត្តិខាងលើនេះ ផលប្រយោជន៍សាធារណៈដែលបានកំណត់ឡើង សំដៅដល់ការធ្វើ អ្វីមួយសម្រាប់ជាប្រយោជន៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋ ហើយអាចជួយកែលម្អការរស់នៅរបស់សមាជិកជាច្រើននៅក្នុង សង្គម តាមរយៈការផ្តល់នូវសេវាសាធារណៈសំខាន់ៗ ឬអ្វីមួយដែលជួយឱ្យប្រជាពលរដ្ឋមានសុវត្ថិភាព។[118] ទោះបីជា តែប្រជាពលរដ្ឋជាកម្មសិទ្ធិករលើអចលនទ្រព្យរបស់ខ្លួនដោយស្របច្បាប់ក៏ដោយ ក៏ប្រជាពលរដ្ឋត្រូវតែចាក ចេញពីលំនៅឋាន ឬដីរបស់ខ្លួន នៅពេលណាមួយដែលរដ្ឋាភិបាលមានហេតុផលសមរម្យត្រូវការប្រើប្រាស់ដី នោះដើម្បីធ្វើអ្វីមួយ ដែលជាប្រយោជន៍ជួយលើកកម្ពស់ជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ឬជួយឱ្យប្រជា

---

[115] រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣, មាត្រា៤៤ កថាខណ្ឌទី១។

[116] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៥។

[117] ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, លេខ នស/រកម/០២១០/០០៣, ២៦ កុម្ភៈ ២០១០, មាត្រា១ (ពីពេលនេះតទៅហៅថាច្បាប់អស្សាមិករណ៍)។

[118] ដូច៦២, ទំព័រ៤៨។

ពលរដ្ឋមានសុវត្ថិភាព។[119] ក្នុងនោះដែរផលប្រយោជន៍សាធារណៈ ការពារមិនឱ្យមានឆ្លៀតឱកាសដកហូតយកដីមកជាប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ឬដើម្បីទុកប្រើប្រាស់នាពេលក្រោយ ដូចជាការលក់ដីជាដើមឡើយ។[120]

ក.៣.២. កិច្ចដំណើរការអស្សាមិករណ៍

ដំណើរការអស្សាមិករណ៍កើតឡើងពីការដកហូតកម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុ និងសិទ្ធិប្រត្យក្សលើអចលនវត្ថុ។ ការដកហូតនេះដែរ អាចធ្វើទៅបានលុះត្រាតែគណៈកម្មាធិការអស្សាមិករណ៍បានផ្តល់សំណងឱ្យម្ចាស់អចលនវត្ថុ និង/ឬ ម្ចាស់សិទ្ធិជាមុន ដោយសមរម្យ និងយុត្តិធម៌ តាមគោលការណ៍ និងនីតិវិធីនៃការទូទាត់សំណងដូចមានចែងនៅក្នុងផ្នែកទី៣ ជំពូកទី៤ នៃច្បាប់មួយនេះ។ ករណីមានទំនាស់ ការដកហូតនៅតែអាចប្រព្រឹត្តទៅបាន ទោះបីទំនាស់នៅមិនទាន់បានដោះស្រាយរួចរាល់ហើយក្តី នេះបើតាមខ្លឹមសារនៃច្បាប់អស្សាមិករណ៍។[121] ការដកហូតកម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុ និងសិទ្ធិប្រត្យក្សលើអចលនវត្ថុដ៏ទៃទៀត ត្រូវធ្វើឡើងដោយសេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈកម្មាធិការអស្សាមិករណ៍។ សេចក្តីសម្រេចអស្សាមិករណ៍ត្រូវសម្រេចជាអាទិ៍៖

- កម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុ និងសិទ្ធិប្រត្យក្សលើអចលនវត្ថុដែលត្រូវដកហូត
- សំណងដែលត្រូវទូទាត់
- កាលបរិច្ឆេទដែលតម្រូវឱ្យម្ចាស់អចលនវត្ថុ និង/ឬម្ចាស់សិទ្ធិធ្វើការរុះរើចាកចេញពីទីតាំង និងធ្វើការប្រគល់អចលនវត្ថុ ជូនគណៈកម្មាធិការអស្សាមិករណ៍។[122]

ក.៣.៣. ការទូទាត់សំណងនៃអស្សាមិករណ៍

លក្ខខណ្ឌនៃការផ្តល់សំណងជាមុន គឺមានកំណត់ក្នុងច្បាប់អស្សាមិករណ៍។ សំណង គឺជាចំនួននៃថវិកា ឬរបស់អ្វីមួយមានតម្លៃ ដែលត្រូវទូទាត់ជាថ្នូរនឹងអ្វីដែលខូចខាត។ សំណងអាចជាថវិកា ដី ផ្ទះថ្មី ឬរួមញ្ចូលគ្នាទាំងបីនេះ។[123] ការទូទាត់សំណងនៃអស្សាមិករណ៍នៅក្នុងច្បាប់ គឺប្រាក់សំណងដែលត្រូវផ្តល់ឱ្យទៅម្ចាស់អចលនវត្ថុ និង/ឬម្ចាស់សិទ្ធិត្រូវគិតតាមថ្លៃទីផ្សារ ឬថ្លៃជំនួសនៅកាលបរិច្ឆេទនៃការចេញសេចក្តីប្រកាសស្តីពីគម្រោងអស្សាមិករណ៍។ ថ្លៃទីផ្សារ ឬថ្លៃជំនួសត្រូវកំណត់ដោយគណៈកម្មការ ឬភ្នាក់ងារឯករាជ្យមួយ តាមការជ្រើសរើសរបស់គណៈកម្មាធិការអស្សាមិករណ៍។[124] ចំពោះសំណងនេះដែរ គឺត្រូវទូទាត់ជាសាច់ប្រាក់ ជាទ្រព្យ ឬជាសិទ្ធិជំនួសទៅតាមភាពជាក់ស្តែងដោយមានការយល់ព្រមពីម្ចាស់អចលនវត្ថុ និង/ឬម្ចាស់សិទ្ធិ និងពី

---

[119] ដូច៤០, ទំព័រ២៥៩។
[120] ដូច៦២, ទំព័រ៤៨។
[121] ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, មាត្រា១៩។
[122] ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, មាត្រា២០។
[123] ដូច៦២, ទំព័រ១២៩។
[124] ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, មាត្រា២២។

គណៈកម្មាធិការអស្សាមិករណ៍។ បែបបទ និងនីតិវិធីនៃការទូទាត់សំណង ត្រូវកំណត់ដោយអនុក្រឹត្យតាមសំណើររបស់ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ។[125]

២.២.២.២. អត្ថិភាពនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ និងតំបន់

ច្បាប់អន្តរជាតិសំខាន់ៗមួយចំនួនដូចជាសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ គឺជាប្រភពមូលដ្ឋានដ៏សំខាន់នៃសិទ្ធិមនុស្ស។ សិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋាន ដែលជាផ្នែកមួយនៃសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ ដែលបានចាក់គ្រឹះយ៉ាងមាំស្ថិតនៅនៅក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ ច្បាប់អឺរ៉ុប ច្បាប់ជាតិ និងពេលខ្លះនៅក្នុងច្បាប់ក្នុងតំបន់។[126] ចំពោះការទទួលស្គាល់សិទ្ធិលំនៅឋាននៅក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ គឺផ្អែកលើសារៈសំខាន់នៃលំនៅឋានចំពោះឯកជនភាព ស្វ័យភាព និងសេរីភាព។[127]

ក. សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស

សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ត្រូវបានអនុម័តក្នុងថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨ ហើយក្រោយមកគេត្រូវចំណាយរយៈពេល ២០ឆ្នាំ ដើម្បីព្រមព្រៀងគ្នាលើអត្ថបទនៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ និងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌។[128] ចំពោះសេចក្តីប្រកាសនេះដែរលោក Sergio Vieira de Mello អតីតឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស បានលើកឡើងថា៖

> "សេចក្តីប្រកាស គឺជាឯកសារដែលគ្មានកាលកំណត់ និងដ៏មានឥទ្ធិពល ដែលទាក់ទាញឱ្យមានសេចក្តីប្រាថ្នាដ៏ជ្រាលជ្រៅពីមនុស្សជាតិ ដើម្បីរស់នៅប្រកបដោយសេចក្តីថ្លៃថ្នូរ សមភាព និងសន្តិសុខ។ សេចក្តីប្រកាសនេះ ផ្តល់ជូននូវស្តង់ដាអប្បបរមាផ្សេងៗ និងបានជួយកែប្រែបញ្ហាសីលធម៌ ទាំងឡាយឱ្យក្លាយទៅជាក្របខណ្ឌដែលមានប្រសិទ្ធភាពផ្លូវច្បាប់...។"[129]

នៅក្នុងសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស បានលើកឡើងពីសិទ្ធិមានលំនៅឋាន នៅក្នុងបទបញ្ញត្តិរបស់ខ្លួនថា "មនុស្សគ្រប់រូប មានសិទ្ធិទទួលបានកម្រិតជីវភាពគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីធានាសុខភាព

---

[125] ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, មាត្រា២៤។

[126] ដូច១១, ទំព័រ១៦០។

[127] ដូច១០៧, ទំព័រ២។

[128] Mr. Manfred Nowak, Ludwig Boltzmann, Mr. Jeroen Klok និងMs. Ingeborg Schwarz, *សិទ្ធិមនុស្ស៖ កូនសៀវភៅសម្រាប់អ្នកតំណាងរាស្ត្រ*, ២០០៥, ៣២។

[129] Sergio Vieira de Mello អតីតឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស, *សារដែលបានថ្លែងនៅក្នុងឱកាសទិវាសិទ្ធិមនុស្ស ១០ ធ្នូ ២០០២*។

និងសុខមាលភាពរបស់ខ្លួន និងគ្រួសារ រួមមានចំណីអាហារ សម្លៀកបំពាក់ លំនៅឋាន ការថែទាំសុខភាព និងសេវាសង្គមកិច្ចផ្សេងៗទៀត។"[130] ដែលនេះបង្ហាញពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋាន នៅក្នុងលិខិតុបករណ៍អន្តរជាតិមួយនេះ។

ខ. កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌

កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ គឺជាច្បាប់អន្តរជាតិដែលកំណត់ពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងវប្បធម៌។ មានរដ្ឋជាច្រើនបានផ្តល់សច្ចាប័នលើកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិមួយនេះ ក្នុងនោះក៏មានរដ្ឋដែលនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ផងដែរ។ នៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ រដ្ឋភាគីនៃសន្ធិសញ្ញានេះរួមមាន កម្ពុជា ឡាវ ឥណ្ឌូនេស៊ី ហ្វីលីពីន ថៃ ទីម័រខាងកើត និងវៀតណាម។ ដែលប្រ៊ុយណេ មីយ៉ាន់ម៉ា ម៉ាឡេស៊ី និងសឹង្ហបុរីមិនទាន់ បានផ្តល់សច្ចាប័ននៅឡើយទេ។[131]

កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌ បានបង្ហាញពីវត្តមាននៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យដែលបានបញ្ញត្តិក្នុងកតិកាសញ្ញាមួយនេះថា "រដ្ឋភាគី នៃកតិកាសញ្ញានេះ ទទួលស្គាល់សិទ្ធិរបស់ប្រជាជនគ្រប់រូប ក្នុងការទទួលកម្រិតជីវភាពគ្រប់គ្រាន់ សម្រាប់ខ្លួនផ្ទាល់និងសម្រាប់គ្រួសារ ខ្លួន រួមមានចំណីអាហារ សំលៀកបំពាក់ និងទីលំនៅគ្រប់គ្រាន់ ព្រមទាំង ការរីកចម្រើន ជាលំដាប់នៃលក្ខណរស់នៅរបស់គេ។"[132] បទបញ្ញត្តិមួយនេះ គឺបានធានាសិទ្ធិមួយនេះដល់ជនគ្រប់រូប ដោយមិនមានការបែងចែក ព្រមទាំងធានាដល់សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានការរីកចម្រើនជាលំដាប់នៃលក្ខខណ្ឌរស់នៅ និងតម្រូវឱ្យរដ្ឋត្រូវចាត់វិធានការសមស្រប ដើម្បីធានាឱ្យបានសម្រេចនូវសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យនេះ។[133]

គ. ធម្មនុញ្ញសង្គមរបស់អឺរ៉ុប

ធម្មនុញ្ញនេះធានានូវសិទ្ធិសង្គម និងសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច។ សិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គម ដែលបានបញ្ចូលក្នុងធម្មនុញ្ញជួយដោះស្រាយបញ្ហានៃអតុល្យភាពនៃសិទ្ធិដែលត្រូវបានការពារក្នុងទ្វីបអឺរ៉ុប។ ធម្មនុញ្ញនេះគឺពាក់ព័ន្ធយ៉ាងសំខាន់ជាមួយនឹងសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ។ យ៉ាងណាមិញ ការប្រើប្រាស់លិខិតុបករណ៍ផ្សេងៗគ្នា រួមចំណែកតិចតួចក្នុងការបញ្ជាក់ពីភាពមិនអាចបែងចែកដាច់ពីគ្នាបាននៃសិទ្ធិ។ ធម្មនុញ្ញសង្គមរបស់អឺរ៉ុបដើមត្រូវបានអនុម័តក្នុងឆ្នាំ១៩៦១។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៦ ធម្មនុញ្ញសង្គមដែលបានកែសម្រួលមួយ បាន

---

[130] សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស, អនុម័តថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨, មាត្រា២៥។

[131] Matthew Mullen និងMike Hayes, *AN INTRODUCTION TO Human Rights in Southeast Asia Volume 1* (Creative Commons: 2015) បកប្រែដោយ វិទ្យាស្ថានរ៉ាអ៊ុលវ៉ាលេនប៊ឺក *សេចក្តីផ្តើមពីសិទ្ធិមនុស្សនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍៖ វគ្គទី១*, ២០១៥, ៣២។

[132] កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌, អនុម័តថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៦៦, មាត្រា១១។

[133] អង្គការសហប្រជាជាតិ, *ស្ត្រី និងសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ*, បោះពុម្ពឡើងវិញ (ភ្នំពេញ៖២០១៤), ១៣។

ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៩ ។ ជាការរំពឹងទុកដែលថាធម្មនុញ្ញដែលបានកែសម្រួលនេះនឹងជំនួសជាបណ្តើរៗនូវធម្មនុញ្ញទី១ ដែលត្រូវបានលម្អិតនៅក្នុងធម្មនុញ្ញថ្មី។[134]

ធម្មនុញ្ញសង្គមរបស់អឺរ៉ុបនេះដែរ ក៏បានលើកឡើងពីសិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋាន ដោយមានបំណងធានាពីការអនុវត្តសិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋានប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព រដ្ឋាភិបាលយល់ព្រមចាត់វិធានការដែលសំដៅ៖

- លើកកម្ពស់ការទទួលបានលំនៅឋានដែលមានស្តង់ត្រឹមត្រូវ
- ទប់ស្កាត់ និងកាត់បន្ថយភាពគ្មានទីជម្រកដើម្បីកាត់បន្ថយជាបណ្តើរៗ
- ធ្វើឱ្យតម្លៃលំនៅឋានអាចទទួលយកបានចំពោះអ្នកដែលគ្មានធនធានគ្រប់គ្រាន់។[135]

ឃ. អនុសញ្ញាអឺរ៉ុបស្តីពីការការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន

សិទ្ធិទាំងឡាយដែលមាននៅក្នុងអនុសញ្ញាមួយនេះ គឺបានដកស្រង់ចេញពីសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស។ សិទ្ធិទាំងនោះមានដូចជា សិទ្ធិរស់រានមានជីវិត សិទ្ធិមានសេរីភាព និងសន្តិសុខ សិទ្ធិទទួលបានការកាត់ក្តីដោយយុត្តិធម៌ សិទ្ធិគោរពជីវិតបុគ្គល និងជីវិតគ្រួសារ ផ្ទះ សម្បែង សិទ្ធិសេរីភាពខាងការគិត សតិសម្បជញ្ញៈ និងសាសនា សេរីភាពក្នុងការសម្តែងមតិ សេរីភាពក្នុងការប្រមូលផ្តុំ និងសមាគម សិទ្ធិក្នុងការរៀបការ និងបង្កើតគ្រួសារ សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានសំណងសមស្របចំពោះការរំលោភលើសិទ្ធិ និងសេរីភាពក្នុងការរួចផុតពីការរើសអើងពាក់ព័ន្ធជាមួយសិទ្ធិ និងសេរីភាពជាក់លាក់។ សិទ្ធិមានលំនៅឋានដែលបានកំណត់ក្នុងអនុញ្ញានេះគឺ៖

- ជនគ្រប់រូបមានសិទ្ធិគោរពជីវិតបុគ្គល និងគ្រួសារ លំនៅឋាន និងការឆ្លើយឆ្លងរបស់ខ្លួន។
- គ្មានការធ្វើអន្តរាគមន៍ពីសំណាក់អាជ្ញាធរសាធារណៈក្នុងការអនុវត្តសិទ្ធិនេះទេ លើកលែងតែមានការអនុលោមទៅតាមច្បាប់ និងចាំបាច់ក្នុងសង្គមប្រជាធិបតេយ្យដើម្បីជាប្រយោជន៍នៃសន្តិសុខជាតិ សុវត្ថិភាពសាធារណៈ ឬសុខមាលភាពសេដ្ឋកិច្ចរបស់ប្រទេស សម្រាប់ទប់ស្កាត់ភាពឥតសណ្តាប់ធ្នាប់ ឬឧក្រិដ្ឋកម្ម ការពារសុខភាព ឬសីលធម៌ ឬការពារសិទ្ធិ និងសេរីភាពរបស់អ្នកដទៃ។[136]

[134] Rhona K.M. Smith, *Textbook on International Human Rights* (United Kingdom: Oxford, 2014) បកប្រែដោយ វិទ្យាស្ថានរ៉ាអ៊ុលវ៉ាលេនប៊ឺក*សៀវភៅសិក្សាអំពីសិទ្ធិមនុស្ស*, ២០១៤, ១២៧-១២៨។

[135] ធម្មនុញ្ញសង្គមរបស់អឺរ៉ុប (កែសម្រួល), ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៩, មាត្រា៣១។

[136] អនុសញ្ញាអឺរ៉ុបស្តីពីការការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន, ចុះហត្ថលេខាដោយរដ្ឋសមាជិកនៃក្រុមប្រឹក្សាអឺរ៉ុប នៅទីក្រុងរ៉ូម នៅថ្ងៃទី៤ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៥០, មាត្រា៨។

ង. ធម្មនុញ្ញអាហ្វ្រិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងសិទ្ធិពលរដ្ឋ

នៅក្នុងធម្មនុញ្ញអាហ្វ្រិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងសិទ្ធិពលរដ្ឋនេះ ពុំបានបញ្ញត្តច្បាស់លាស់ពីសិទ្ធិមានលំនៅសមរម្យនោះទេ។[137] ក៏ប៉ុន្តែ ធម្មនុញ្ញនេះបានបញ្ញត្តិពីសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិដែលត្រូវបានធានា។ សិទ្ធិនេះអាចត្រូវបានបំពានក្នុងករណីជាតម្រូវការសាធារណៈ ឬផលប្រយោជន៍ទូទៅរបស់សហគមន៍ និងដោយអនុលោមតាមបទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់ត្រឹមត្រូវ។[138] ក្នុងនោះដែរគណៈកម្មាធិការទ្វីបអាហ្វ្រិក បានយល់ថាធម្មនុញ្ញនេះត្រូវការពារសិទ្ធិមានលំនៅឋាន តាមរយៈសិទ្ធិផ្សេងៗទៀត តួយ៉ាងសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិនេះជាដើម។[139]

ច. អនុសញ្ញាអាមេរិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស"កតិកាសញ្ញាទីក្រុងសង់ចូហ្សេ ប្រទេសកូស្តារីកា"

អនុសញ្ញាមួយនេះគឺមានអត្ថន័យស្រដៀងគ្នាទៅនឹងធម្មនុញ្ញអាហ្វ្រិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងសិទ្ធិពលរដ្ឋដែរ។ សញ្ញាណនៃសិទ្ធិមានលំនៅឋានពុំបានបញ្ញត្តិក្នុងអនុសញ្ញាមួយនេះឡើយ។ តែសិទ្ធិជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិគឺមានបង្ហាញក្នុងអនុសញ្ញាមួយនេះ។ អនុសញ្ញានេះបានចែងថា "សិទ្ធិប្រើប្រាស់ និងអាស្រ័យផលលើទ្រព្យសម្បត្តិរបស់ខ្លួនដែលជនគ្រប់រូបមាន។ ច្បាប់អាចទុកឱ្យសិទ្ធិប្រើប្រាស់ និងអាស្រ័យផលនោះជាបន្ទាប់បន្សំដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់សង្គម។ ហើយគ្មានជនណាម្នាក់ត្រូវបានដកហូតកម្មសិទ្ធិ លើកលែងតែមានការបង់សំណងជំងឺចិត្តត្រឹមត្រូវ ដោយមូលហេតុសម្រាប់ការប្រើប្រាស់សាធារណៈ ឬប្រយោជន៍សង្គម និងក្នុងករណីនិងអនុលោមតាមទម្រង់ដែលបង្កើតឡើងដោយច្បាប់។"[140]

ស្តែងតាមរយៈបទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់អន្តរជាតិទាំងឡាយខាងលើនេះ អាចឱ្យយើងកំណត់បានថាសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ គឺជាសិទ្ធិដ៏សំខាន់សម្រាប់មនុស្សគ្រប់រូបក្នុងការទទួលបានលំនៅឋានមួយដែលអាចរស់នៅបានហើយដែលមានធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យគ្រប់គ្រាន់។ លំនៅឋានសមរម្យ ត្រូវតែមានច្រើនជាង ការគ្រាន់តែមានដំបូល ១ និងជញ្ជាំង ៤ ផ្ទាំង។[141] តាមរយៈការកំណត់សិទ្ធិមានលំនៅឋាននេះនៅក្នុងច្បាប់ជាតិ អន្តរជាតិ និងក្នុងតំបន់ដើម្បីឱ្យលំនៅឋានមួយជាលំនៅឋានសមរម្យ គឺត្រូវបានរួមផ្សំដោយផ្សំទាំង៧ ដែលនឹងបង្ហាញនៅខាងក្រោមនេះ។

---

[137] ដូច១៣៣, ទំព័រ៣២។

[138] ធម្មនុញ្ញអាហ្វ្រិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងសិទ្ធិពលរដ្ឋ, អនុម័តដោយសន្និបាតនៃថ្នាក់ដឹកនាំរដ្ឋ និងរដ្ឋាភិបាលនៃអង្គការឯកភាពអាហ្វ្រិក ធ្វើនៅទីក្រុងណារ៉ូប៊ី ប្រទេសកេនយ៉ា នៅថ្ងៃទី២៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៨១, មាត្រា១៤។

[139] ដូច១៣៣, ទំព័រ៣២។

[140] អនុសញ្ញាអាមេរិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស "កតិកាសញ្ញាទីក្រុងសង់ចូហ្សេ ប្រទេសកូស្តារីកា", ចុះហត្ថលេខាដោយរដ្ឋសមាជិកនៃអង្គការរដ្ឋក្នុងទ្វីបអាមេរិក ធ្វើនៅទីក្រុងសង់ចូហ្សេ ប្រទេសកូស្តារីកា នៅថ្ងៃទី២២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៦៩, មាត្រា២១។

[141] ដូច១០៩, ទំព័រ៤។

២.២.៣. ធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ

២.២.៣.១. សុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់

លំនៅឋានមិនមានលក្ខណៈសមរម្យឡើយ ប្រសិនបើអ្នកកាន់កាប់មិនមានសុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់។[142] សុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់ សំដៅដល់ការធានាតាមផ្លូវច្បាប់ប្រឆាំងនឹងការបណ្តេញចេញ ដោយបំពាន ការរំខាន និងការគម្រាមកំហែងដទៃទៀត។[143] វាត្រូវអនុវត្តដោយសមភាពចំពោះមនុស្សគ្រប់គ្នា ដែលជាកម្មសិទ្ធិករ ភោគី អ្នកជួល និងអ្នកកាន់កាប់ផងដែរ។[144] សុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់ ក៏សំដៅផងដែរទៅដល់កម្មសិទ្ធិឯកជនដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ដោយរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា និងតាមរយៈច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។ ចំពោះការកាន់កាប់នេះដែរកម្មសិទ្ធិករនៃដី ឬភោគី ត្រូវតែទទួលបាននូវសិទ្ធិផ្សេងៗលើអចលនវត្ថុរបស់ខ្លួន តួយ៉ាងសិទ្ធិប្រើប្រាស់ សិទ្ធិចាត់ចែង និងសិទ្ធិអាស្រ័យផលជាដើម ដែលមានកំណត់នៅក្នុងច្បាប់។

ក. ភាពខុសគ្នារវាងកម្មសិទ្ធិករ និងភោគី

ក.១. កម្មសិទ្ធិករ

កម្មសិទ្ធិករ ឬអ្នកកាន់កាប់កម្មសិទ្ធិ គឺជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិលើទ្រព្យ[145] និងមានសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិ[146]។ សិទ្ធិកម្មសិទ្ធិ សំដៅទៅលើសិទ្ធិដែលកម្មសិទ្ធិករនោះអាចប្រើប្រាស់ អាស្រ័យផល និងចាត់ចែងវត្ថុដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់ខ្លួនដោយសេរីបាន នៅក្នុងទំហំដែលច្បាប់បានកម្រិត។[147] ត្បិតតែកម្មសិទ្ធិករមានកម្មសិទ្ធិ ដែលជាបូរណសិទ្ធិមានន័យថាជាសិទ្ធិដ៏ពេញលេញ ឬបរិបូរណ៍ជាងគេបង្អស់[148] ក៏ដោយ ក៏កម្មសិទ្ធិករនៃដីមិនអាចប្រើប្រាស់ដីរបស់ខ្លួនក្នុងគោលបំណងព្យាបាទអ្នកដទៃ ឬរំខានដល់ជីវភាពរបស់អ្នកដទៃបានឡើយ[149]។ ដើម្បីឱ្យការកាន់កាប់មានសុវត្ថិភាព កម្មសិទ្ធិករនៃដីត្រូវមានវិញ្ញាបនបត្រសម្គាល់ម្ចាស់អចលនវត្ថុ (ប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិ) ដែលជា

[142] ដូច១៤១។

[143] ដូច១៣៣, ទំព័រ៤។

[144] ដូច៦២, ទំព័រ៣២។

[145] សទ្ទានុក្រមច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។

[146] ដូច៤០, ទំព័រ៦៥។

[147] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី, លេខ នស/រកម/១២០៧/០៣០, ៨ ធ្នូ ២០០៧, មាត្រា១៣៨ (ពីពេលនេះតទៅហៅថាក្រមរដ្ឋប្បវេណី)។

[148] ហ៊ែល ចំរើន, *សេចក្តីផ្តើមសិក្សាអំពីនីតិភូមិបាល*, (អង្គការខុនរ៉ាដ អាដេណៅអ៊ែរ), ៧។

[149] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី, មាត្រា១៣៩។

ទូទៅគេហៅថាប្លង់រឹង។ ប្លង់រឹង វាជាប័ណ្ណដែលចេញដោយអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ច គឺរដ្ឋបាលសុរិយោដី[150] ហើយដែលចេញជូនចំពោះតែកម្មសិទ្ធិករប៉ុណ្ណោះ[151]។

ក.២. ភោគី

ភោគី គឺជាអ្នកទទួលភោគៈ។[152] ដែលភោគៈ សំដៅដល់សិទ្ធិ ដែលជនម្នាក់ៗមានលើទ្រព្យណាមួយជាបណ្តោះអាសន្ន មិនទាន់ស៊ប់ជារបស់ខ្លួនមែនទែន។ ភោគៈ នេះដែរគឺជាពាក្យផ្ទុយនឹងកម្មសិទ្ធិ ដែលជាសិទ្ធិពេញបរិបូរណ៍របស់ជនម្នាក់ៗលើទ្រព្យណាមួយ។[153] សិទ្ធិរបស់ភោគី គឺភោគៈមានតិចជាងកម្មសិទ្ធិ ដែលជាសិទ្ធិរបស់កម្មសិទ្ធិករ។ ព្រោះតែមានតែភោគីស្របច្បាប់តែប៉ុណ្ណោះ ដែលអាចបំពេញលក្ខខណ្ឌនានាដើម្បីក្លាយទៅជាកម្មសិទ្ធិករ និងអាចទទួលបានប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិ។[154] ដើម្បីក្លាយជាភោគៈស្របច្បាប់ មានសិទ្ធិស្នើសុំប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិជាស្ថាពរ ភោគីត្រូវបំពេញលក្ខខណ្ឌតម្រូវតាមច្បាប់ជាច្រើនមានដូចជា បានអាស្រ័យផលនៃភោគៈដោយសន្តិវិធី និងមិនមានការជំទាស់ចាប់ពី ៥ ឆ្នាំ យ៉ាងតិចគិតមកដល់កាលបរិច្ឆេទ នៃការប្រកាសឱ្យប្រើច្បាប់ភូមិបាល។[155] នេះមានន័យថាការកាន់កាប់ដីត្រូវតែចាប់ផ្តើមរយៈពេល ៥ ឆ្នាំ មុនការចូលជាធរមាននៃច្បាប់ភូមិបាល នៅថ្ងៃទី៣០ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០១។ ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីក្លាយទៅជាកម្មសិទ្ធិករលើអចលនវត្ថុបានលុះត្រាតែភោគីនោះបានកាន់កាប់ដោយពិតប្រាកដ គ្មានហឹង្សា ដឹងឮជាសាធារណៈ គ្មានអាក់ខាន និងដោយសុចរិត។[156]

ខ. ប្រភេទនៃការកាន់កាប់ដីធ្លី

ប្រភេទនៃការកាន់កាប់ដីធ្លី គឺមានច្រើនប្រភេទ។ ហើយក្នុងនោះមានដូចជា ការកាន់កាប់ដីធ្លីលើដីរបស់រដ្ឋ ការកាន់កាប់ដីធ្លីដែលមិនស្ថិតលើដីរបស់រដ្ឋ និងការកាន់កាប់ដីធ្លីដែលស្ថិតនៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋផងនិងលើដីឯកជនផង។ ប្រភេទនៃការកាន់កាប់ដីធ្លីមានដូចខាងក្រោម៖[157]

---

[150] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា២៤១, *"រដ្ឋបាលសុរិយោដីអាចចេញវិញ្ញាបនប័ត្រសំគាល់ម្ចាស់អចលនវត្ថុ ប័ណ្ណសំគាល់សិទ្ធិកាន់កាប់អចលនវត្ថុ វិញ្ញាបនប័ត្របញ្ជាក់ហ៊ីប៉ូតែក សលាកប័ត្រពត៌មាន និង លិខិតបញ្ជាក់សុរិយោដីអំពីប្រភេទ ស្ថានភាពគតិយុត្ត លក្ខណៈរូប និង បន្ទុក នៃក្បាលដី ដោយផ្អែកលើឯកសារ និង សៀវភៅគោលបញ្ជីដី។"*

[151] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា២៤២។

[152] សទ្ទានុក្រមច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។

[153] សទ្ទានុក្រមច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ ២០០១។

[154] ដូច៤០, ទំព័រ១១៣-១១៤។

[155] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៣០។

[156] ច្បាប់ភូមិបាល, មាត្រា៣៨។

[157] People in Need, *គោលការណ៍ណែនាំស្តីពីការរៀបចំដីធ្លីផ្អែកលើសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា*, ២០១៥, ៣០ (តារាង២)។

ប្រភេទការកាន់កាប់ដីធ្លី		ការពន្យល់	លទ្ធភាពនៃការដាក់បណ្ដឹងទាមទារកម្មសិទ្ធិ
ក	មិនមែននៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋការកាន់កាប់ចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១ មានឯកសារកាន់កាប់មុនឆ្នាំ ២០០១។	អចលនទ្រព្យនេះ មិនស្ថិតនៅលើដីសារធារណៈរបស់រដ្ឋ។ គ្រួសារទាំងនោះចាប់ផ្ដើមការកាន់កាប់មុនឆ្នាំ ២០០១ និងមានឯកសារកាន់កាប់ដែលបង្ហាញពីការចាប់ផ្ដើមកាន់កាប់មុនឆ្នាំ២០០១។	មានភាពខ្លាំងក្នុងការអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់។
ខ	មិនមែននៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋការកាន់កាប់ចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១ មានឯកសារកាន់កាប់ប៉ុន្តែចេញក្រោយឆ្នាំ២០០១។	អចលនទ្រព្យនេះមិនស្ថិតនៅលើដីដែលចាត់ថ្នាក់ជាដីសារធារណៈរបស់រដ្ឋ។ គ្រួសារទាំងនោះបានចាប់ផ្ដើមការកាន់កាប់មុនឆ្នាំ២០០១ និងមានឯកសារកាន់កាប់ ប៉ុន្តែឯកសារនេះមិនបានបង្ហាញថាការកាន់កាប់នេះចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១។	អាចមានលទ្ធភាពអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់បាន ប៉ុន្តែនឹងត្រូវពឹងផ្អែកលើទម្រង់ឯកសារផ្សេងៗទៀត (ដូចជាសៀវភៅគ្រួសារជាដើម) ដើម្បីបង្ហាញថាការកាន់កាប់នោះបានចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១។
គ	មិនមែននៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋការកាន់កាប់ចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១ ពុំមានឯកសារកាន់កាប់ណាមួយឡើយ។	អចលនទ្រព្យនេះមិនស្ថិតនៅលើដីដែលចាត់ថ្នាក់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។ គ្រួសារទាំងនោះ ចាប់ផ្ដើមកាន់កាប់មុនឆ្នាំ២០០១ ប៉ុន្តែពុំមានឯកសារកាន់កាប់ណាមួយឡើយ។	អាចមានលទ្ធភាពអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់បាន ប៉ុន្តែនឹងត្រូវពឹងផ្អែកលើទម្រង់ឯកសារផ្សេងៗទៀត (ដូចជាសៀវភៅគ្រួសារជាដើម) ដើម្បីបបង្ហាញថាការកាន់កាប់នោះ បានចាប់ផ្ដើមមុនឆ្នាំ២០០១។
ឃ	មិនមែននៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋការកាន់កាប់ចាប់ផ្ដើមក្រោយឆ្នាំ២០០១។	អចលនទ្រព្យនេះមិនស្ថិតនៅលើដីដែលចាត់ថ្នាក់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។ គ្រួសារទាំងនោះ ចាប់ផ្ដើមការកាន់កាប់បន្ទាប់ពីឆ្នាំ២០០១។	អាចមានលទ្ធភាពអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់បាន ក៏ប៉ុន្តែត្រូវប្រមូលឯកសារ ដែលបង្ហាញពីសង្វាក់ នៃការកាន់កាប់តាំងពីមុនឆ្នាំ២០០១។

ង	ដីនោះទំនងជាជាន់គ្នាជាមួយដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ	ផ្នែកមួយចំនួននៃដីនេះទំនងជាស្ថិតនៅលើដីដែលត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ជាដីសារណៈរបស់រដ្ឋ និងផ្នែកមួយចំនួនទៀតនៃដីនេះមិនត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ជាដីសារណៈរបស់រដ្ឋ។	អាចមានលទ្ធភាពអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់បានសម្រាប់ដី ដែលមិនត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ប្រសិនបើបានចាប់ផ្ដើមកាន់កាប់តាំងពីមុនឆ្នាំ២០០១។ គ្រួសារនោះមិនអាចទាមទារការកាន់កាប់ចំណែកដីណាមួយដែលត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ជាដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋឡើយ។
ច	ផ្ទៃដីទាំងមូល (ឬភាគច្រើន) គឺស្ថិតនៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។	ក្បាលដីទាំងមូល (ភាគច្រើននៃដីនេះ) របស់គ្រួសារនោះ ស្ថិតនៅលើដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។	គ្រួសារនោះទំនងជាមិនអាចទាមទារអះអាងការកាន់កាប់ស្របច្បាប់បានឡើយ ដោយសារដីនោះ ទំនងជាស្ថិតនៅលើទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈរបស់រដ្ឋ។

ជារួមមក វិញ្ញាបនបត្រសម្គាល់ម្ចាស់អចលនវត្ថុ ឬប័ណ្ណសម្គាល់សិទ្ធិកាន់កាប់អចលនវត្ថុ គឺការពារអ្នកកាន់កាប់ពីការបណ្ដេញដោយបង្ខំ ហើយវាបង្កើតឱ្យមានសុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់អចលនវត្ថុដល់កម្មសិទ្ធិករ ឬភោគី។ ចំពោះសុវត្ថិភាពក្នុងការកាន់កាប់ ក្នុងនោះមានការប្ដេជ្ញាចិត្តជាសាធារណៈដែលអនុញ្ញាតឱ្យសហគមន៍ដែលមានស្រាប់បន្តនៅនឹងកន្លែង និងពង្រីកប្រព័ន្ធចុះបញ្ជីដីធ្លី និងលំនៅឋានថ្នាក់ជាតិ ដើម្បីអនុញ្ញាតឱ្យមានការដាក់បញ្ចូលសិទ្ធិកាន់កាប់ថ្មីរបស់ជនក្រីក្រ។[158] រដ្ឋភាគី គួរផ្ដល់សិទ្ធិកាន់កាប់ស្របច្បាប់ដល់បុគ្គល ឬគ្រួសារដែលខ្វះខាតការការពារបែបនេះនាពេលបច្ចុប្បន្ន ដោយមានការពិគ្រោះយោបល់ពិតប្រាកដមួយជាមួយបុគ្គល និងក្រុមទាំងឡាយដែលរងផលប៉ះពាល់។[159] ដែលនេះជារូបភាពនៃការធានាការកាន់កាប់ដោយសុវត្ថិភាព។

២.២.៣.២. ភាពអាចទទួលបានសេវាកម្ម សម្ភារៈ អគារ ឬកន្លែងផ្ដល់សេវា និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ

លំនៅឋានមានលក្ខណៈសមរម្យ ពេលណាដែលមានសេវានានាដូចជាទឹកស្អាត ថាមពលគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់ចម្អិនអាហារ ប្រព័ន្ធកំដៅឧបករណ៍សម្រាប់បំភ្លឺ មធ្យោបាយរក្សាទុកម្ហូបអាហារ ឬកន្លែងចាក់កាក

---

[158] Scott Leckie, Legal and Protection Policy Research Series៖ Housing, Land and Property Rights in Post-Conflict Societies [ស៊េរីស្រាវជ្រាវច្បាប់ និងគោលនយោបាយការការពារ៖ លំនៅឋាន ដីធ្លី និងសិទ្ធិលើអចលនទ្រព្យ ក្នុងសង្គមក្រោយជម្លោះ] (UNHCR, 2005), 42។

[159] ដូច១៣៣, ទំព័រ១៩-២០។

សំណល់ ដែលអាចឱ្យពលរដ្ឋអាចទទួលសេវាទាំងនោះបាន។[160] តាមរបាយការណ៍របស់ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំប្រទេសកម្ពុជា បានបង្ហាញថា គ្រួសារភាគច្រើនបានប្រើប្រាស់ទឹក បឹង ស្រះ ទន្លេ អូរ ឬទឹកដែលទិញពីម្ចាស់ប្រភព ឬប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធទឹកសាធារណៈ ក្នុងនោះគ្រួសារដែលរស់នៅទីក្រុងគឺបានប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធទឹកសាធារណៈ។[161] របាយការណ៍ដដែលបានបង្ហាញថា "ប្រទេសកម្ពុជាមិនទាន់មានបញ្ជាក់ពីទំហំស្តង់ដារសម្រាប់លំនៅឋាននៅឡើយទេ ក៏ប៉ុន្តែបើតាមចម្លើយដែលបានទទួលពីការសម្ភាសន៍គឺចាប់ពី ៣,៥ ម៉ែត្រការ៉េ សម្រាប់មនុស្សម្នាក់ ឬ២១-២៧ ម៉ែត្រការ៉េ សម្រាប់គ្រួសារដែលមានសមាជិក ៦ នាក់។"[162] ក្រៅពីសេវានានាខាងលើនៅមានសេវាសំខាន់ៗមួយចំនួនទៀតតួយ៉ាងសេវាសុខភាព សេវាអប់រំ ជាសេវាសាធារណៈដែលចាំបាច់ដែលមនុស្សគ្រប់រូបត្រូវតែទទួលបានដោយខ្វះពុំបាន។ ភាពសំខាន់នៃការទទួលបានសេវាទាំងនេះគឺជួយឱ្យមនុស្សគ្រប់រូបរស់នៅដោយមានអនាម័យ មានសុខភាពល្អប្រសើរ និងរស់នៅដោយមានភាពសុខសាន្ត។

២.២.៣.៣. ភាពអាចលៃលកបាន

ចំពោះការចំណាយនានាសម្រាប់បុគ្គល ឬសម្រាប់គ្រួសារដែលទាក់ទងនឹងលំនៅឋាន គឺត្រូវមានតុល្យភាពរវាងការចំណាយ និងប្រាក់ចំណូល។[163] ការឧបត្ថម្ភក្នុងការទិញផ្ទះ គួរត្រូវតែបង្កើតឱ្យមានសម្រាប់ជនដែលមិនមានលទ្ធភាពទិញផ្ទះក្នុងតម្លៃសមរម្យ ម្យ៉ាងទៀតអ្នកជួលផ្ទះគេនៅក៏គួរតែត្រូវបានការការពារនូវការឡើងថ្លៃឈ្នួលផ្ទះដោយមិនសមហេតុផលផងដែរ។[164] ការបង្កើតការឧបត្ថម្ភធនចំពោះអ្នកដែលគ្មានលទ្ធភាពទទួលបានលំនៅឋានដែលពួកគេអាចលៃលកបាន គឺជាអ្វីដែររដ្ឋាភិបាលត្រូវយកចិត្តទុកដាក់។[165] ចំពោះបណ្តាប្រទេសដែលសម្បូរដោយធនធានធានធម្មជាតិ ហើយវាជាប្រភពចម្បងសម្រាប់យកមកធ្វើជាសម្ភារៈលំនៅឋាន រដ្ឋគប្បីធានាថាធនធានទាំងនោះពិតជាយកមកសម្រាប់សង់លំនៅឋានពិតប្រាកដមែន។[166]

---

[160] ដូច១០៩, ទំព័រ៥។

[161] ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំនៅកម្ពុជា, *ការសិក្សាពីស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សរបស់សហគមន៍ដែលរស់នៅកន្លែងតាំងទីលំនៅថ្មីក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងសេចក្តីព្រាងគោលការណ៍ណែនាំអំពីការតាំងទីលំនៅថ្មី*, ២០២២, ២៨។

[162] ដដែល, ទំព័រ២៧។

[163] ដូច១៣៣, ទំព័រ២០-២១។

[164] ដូច១២៨, ទំព័រ២៧៧។

[165] ដូច១៥៤។

[166] អនុសាសន៍រួមលេខ៤ ស្តីពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ អនុម័តនៅថ្ងៃទី១៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩១ ដោយគណកម្មាធិការទទួលបន្ទុកផ្នែកសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច និងវប្បធម៌។

២.២.៣.៤. ភាពអាចរស់នៅបាន

ភាពអាចរស់នៅបាន វាជាធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ ដែលធានាសុវត្ថិភាពរូបកាយ ឬមានទីធ្លាធំទូលាយគ្រប់គ្រាន់ ដែលអាចការពារទប់ទល់នឹងអាកាសធាតុត្រជាក់ ក្តៅ ភ្លៀង ខ្យល់ និងការគំរាមកំហែងដល់សុខភាព ហានិភ័យនៃសំណង់ និងសត្វល្អិតចម្លងមេរោគ។[167] ក្នុងនោះដែរសុវត្ថិភាពផ្នែករូបរាងកាយរបស់អ្នករស់នៅគឺត្រូវបានធានា។[168]

២.២.៣.៥. ភាពអាចប្រើប្រាស់បាន

ភាពអាចប្រើប្រាស់បាន គឺមានទំនាក់ទំនងគ្នានឹងការរើសអើងដែលវាជាឧបសគ្គដែលនាំឱ្យលំនៅឋានគ្មានសមរម្យឡើយ បើសិនជាមានការរើសអើងកើតឡើង។ ភាពអាចប្រើប្រាស់បាន គឺត្រូវធានាថាក្រុមដែលមានការលំបាកមិនត្រូវបានគេរើសអើងហើយមានលទ្ធភាពទទួលបានលំនៅឋានគ្រប់គ្រាន់ និងប្រកបដោយនិរន្តរភាព។[169] នេះមានន័យថាតម្រូវការជាក់លាក់របស់ក្រុមដែលងាយរងគ្រោះ និងទីទ័លក្របំផុតនឹងត្រូវបានគេគិតគូដល់។[170] វាជាការប្រសើរនៅពេលដែលរដ្ឋបានពិចារណាបង្កើតគោលនយោបាយ និងច្បាប់ដែលបានគិតគូដល់តម្រូវការរបស់ពួកគេ ជាពិសេសគឺតម្រូវការលំនៅឋាន។[171]

២.២.៣.៦. ទីតាំង

លំនៅឋានត្រូវស្ថិតនៅក្នុងទីតាំងមួយ ដែលអនុញ្ញាតឱ្យមានជម្រើសការងារ មានមន្ទីរពេទ្យ ឬមណ្ឌលសុខភាព មានសាលារៀន មានមណ្ឌលថែទាំកុមារ និងមាននូវការផ្តល់សេវាសង្គមផ្សេងៗទៀត។ ក្នុងនោះដែរលំនៅឋានគឺត្រូវស្ថិតនៅក្នុងបរិស្ថានមួយដ៏ល្អ។ គេមិនគប្បីសង់លំនៅឋាននៅទីណាដែលមានបរិស្ថានកខ្វក់ ឬសង់លំនៅឋាននៅជិតប្រភពបរិស្ថានកខ្វក់នោះឡើយ។[172]

២.២.៣.៧. ភាពសមរម្យផ្នែកវប្បធម៌ និងប្រពៃណី

ការគិតពីអត្តសញ្ញាណវប្បធម៌នៃលំនៅឋាន គឺជារឿងដ៏សំខាន់។ ព្រោះមនុស្សយើងមានអត្តសញ្ញាណវប្បធម៌ផ្សេងៗគ្នា។ អត្តសញ្ញាណវប្បធម៌នៃលំនៅឋាន គឺមានការខុសគ្នាពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយ ពីប្រទេសមួយទៅប្រទេសមួយ។ លក្ខណៈសមរម្យនៃលំនៅឋានមិនមានឡើយប្រសិនបើលំនៅឋាននោះមិនគោរព និងគិត

---

[167] ដូច១៥៨។

[168] ដូច១២៨, ទំព័រ២៧៨។

[169] ដូច១០៧, ទំព័រ៩។

[170] ដូច១០៩, ទំព័រ៥។

[171] ដូច១៣៣, ទំព័រ២៣។

[172] ដូច១៦៦។

គួពីអត្តសញ្ញាណវប្បធម៌នេះ។[173] រាល់ការអភិវឌ្ឍ និងនគរូបនីយកម្មតំបន់លំនៅឋាន គប្បីត្រូវធានាថាវប្បធម៌មិនត្រូវបានគេបំភ្លេចនោះឡើយ ហើយក្នុងនោះដែរអាគារបច្ចេកវិទ្យាទំនើប បើសិនជាអាចធ្វើបាននោះក៏គួរតែធានាឱ្យមានលក្ខណៈវប្បធម៌ដែរ។

[173] ដូច១០៩, ទំព័រ៥។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ការមិនដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ នឹងបណ្តាលឱ្យមានបញ្ហាសង្គម ដែលប៉ះពាល់ដល់ការអនុវត្តគោលនយោបាយដីធ្លីរបស់រដ្ឋាភិបាល។ បញ្ហានៃការតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់នៅតែបន្តកើតមាន។ ចំពោះបញ្ហានេះគឺទាមទារឱ្យមានការដោះស្រាយតាមរយៈគោលនយោបាយនានាដែលបានដាក់ចេញដោយរដ្ឋាភិបាល រួមផ្សំជាមួយការតាំងចិត្តរបស់អាជ្ញាធរក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហានេះ។ ជាឧទាហរណ៍ជាក់ស្តែងចំពោះសហគមន៍បុរីកីឡា ដែលមានទំនាស់ដីធ្លីជាយូរមកហើយនោះ "មានប្រជាពលរដ្ឋខ្លះបានមករស់នៅលើដីសហគមន៍នេះដោយខុសច្បាប់ ដោយពុំមានឯកសារពាក់ព័ន្ធដើម្បីទទួលបានដីសម្បទាននោះឡើយ ក៏ប៉ុន្តែរដ្ឋាភិបាលបានចង្អុលបង្ហាញឱ្យរដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញធ្វើការដោះស្រាយជូនពួកគាត់ទាំងអស់។"[174] ដែលនេះបង្ហាញពីការយកចិត្តទុកដាក់របស់រដ្ឋាភិបាលចំពោះប្រជាពលរដ្ឋ។ ត្បិតតែរដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតនូវគោលនយោបាយ និងបានបង្កើតនូវច្បាប់ លិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានាដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានេះក៏ដោយក៏ជម្លោះដីធ្លីនេះនៅតែជាជំងឺមហារីករបស់កម្ពុជា ដែលនៅបន្តកើតមានរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ចំពោះការដោះស្រាយបញ្ហាទំនាស់ដីធ្លីនេះដែរគឺត្រូវ "ឈរនៅលើគោលការណ៍ច្បាប់ និងគោលការណ៍សិទ្ធិលំនៅឋាន។"[175] ក្រៅតែពីអ្នកដែលរស់នៅលើសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ ក៏មានប្រជាពលរដ្ឋផ្សេងទៀត ដែលបានរស់នៅដោយគ្មានលំនៅឋានសមរម្យនេះផងដែរ។ តាមការសម្ភាសន៍ជាមួយអ្នកប្រកបរបរធាក់ស៊ីក្លូ និងរត់ម៉ូតូឌុប ចំនួន៥០នាក់ ក្នុងនោះគឺមានចំនួន២៥នាក់ ដែលស្មើរនឹង ៥០% ដែលពួកគាត់រស់នៅដោយគ្មានលំនៅឋាន។[176] ដោយពួកគាត់ទាំងនោះរស់នៅតាមសំយ៉ាបផ្ទះរបស់អ្នកដទៃ ក៏ដូចជាស្នាក់នៅលើស៊ីក្លូរបស់ពួកគាត់ ដែលធ្វើឱ្យជួបប្រទះបញ្ហា ជាច្រើនជាពិសេសគឺបញ្ហាដែលទាក់ទងនឹងសុវត្ថិភាពរបស់ពួកគាត់។ ជាការពិតណាស់សិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យគឺជាសិទ្ធិមនុស្សមួយដែលគ្រប់គ្នាគួរទទួលបានដោយមានលំនៅឋានសមរម្យ និងមិនមានការរើសអើង។

---

[174] ឃួង ស្រេង, សន្និសីទសារព័ត៌មានស្តីពីវឌ្ឍនភាព និងទិសដៅបន្តរបស់រដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញ, *Fresh News*, ១៦ មិថុនា ២០២០។

[175] ដូច១៧៤។

[176] ទិន្នន័យសម្ភាសផ្ទាល់ជាមួយអ្នកប្រកបរបរធាក់ស៊ីក្លូ និងអ្នករត់ម៉ូតូឌុប តាមរយៈគម្រោងការផ្សព្វផ្សាយ និងអប់រំពីបញ្ហាកូវីដដល់អ្នករត់ម៉ូតូឌុប និងអ្នកធាក់ស៊ីក្លូនៅរាជធានីភ្នំពេញ ក្នុងឆ្នាំ២០២១ ដែលគាំទ្រគម្រោងដោយThe Pollination Project។

អនុសាសន៍

អនុសាសន៍

ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានៃការតាំងទីលំនៅខុសច្បាប់នៅលើដីរដ្ឋ រដ្ឋាភិបាលគួរតែពង្រឹងអនុវត្តនូវគោលនយោបាយដីធ្លីនានាឱ្យកាន់តែប្រសើរ ជាពិសេសតាមរយៈអ្នកអនុវត្តដែលជាអាជ្ញាធរពាក់ព័ន្ធ។ ជាឧទាហរណ៍ កម្មវិធីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច រដ្ឋអនុវត្តឱ្យបានកាន់តែទូលំទូលាយបន្ថែមទៀត ជាពិសេសចំពោះពលរដ្ឋក្រីក្រដែលបានសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ។ ក្នុងនោះដែរអាជ្ញាធរគួរតែអនុវត្តន៍តាមសារាចរលេខ០៣ ឱ្យបានល្អប្រសើរ ព្រោះវាអាចជួយដោះស្រាយបញ្ហារបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលមកតាំងលំនៅខុសច្បាប់ បើទោះបីជាសារាចរមួយនេះគ្រាន់តែមានទម្រង់ជាសេចក្តីណែនាំពុំមានអានុភាពចាប់បង្ខំឱ្យអាជ្ញាធរអនុវត្តក្តី។ ជាក់ស្តែងអាជ្ញាធរពុំសូវបានប្រើប្រាស់សារាចរមួយនេះ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនោះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែអាជ្ញាធរបែរជាព្យាយាមប្រើយន្តការបណ្តេញចេញ ចំពោះអ្នកដែលតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ទៅវិញដែល យន្តការនេះបង្កើតទៅជាវិវាទដីធ្លីដែលដោះស្រាយពុំចេញ ឬប្រើរយៈពេលយូរក្នុងការដោះស្រាយដែលនាំឱ្យប៉ះពាល់ដល់ការអនុវត្តគោលនយោបាយដីធ្លីដែលបានដាក់ចេញរបស់រដ្ឋាភិបាល។ ចំពោះករណីដែលចាំបាច់ត្រូវធ្វើការបណ្តេញចេញ អាជ្ញាធរគួរតែផ្តល់ដំណឹងជាក់លាក់ពីពេលវេលានៃការបណ្តេញចេញ និងប្រាប់ពីមូលហេតុច្បាស់លាស់នៃការបណ្តេញចេញទៅកាន់អ្នកដែលរងការបណ្តេញចេញ ដើម្បីឱ្យពួកគាត់មានពេលវេលាគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការរៀបចំខ្លួនដើម្បីផ្លាស់ទៅកាន់ទីតាំងថ្មី។ ហើយចំពោះការតាំងទីលំនៅថ្មីរបស់អ្នកដែលរងការបណ្តេញចេញគួរតែគិតពីលំនៅឋានសមរម្យដែលមានធាតុផ្សំទាំង៧ ដែលអ្នកដែលរងការបណ្តេញចេញត្រូវតែទទួលបាន។ ការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនអ្នកដែលបានរស់នៅលើដីរដ្ឋ ក៏ជាវិធីសាស្ត្រមួយក្នុងការកាត់បន្ថយការរស់នៅដោយគ្មានលំនៅឋាន ដែលជាមូលហេតុនាំឱ្យមាននូវភាពក្រីក្រ។ ដូចនេះរដ្ឋាភិបាល តាមរយៈអាជ្ញាធរពាក់ព័ន្ធគួរតែបង្កើនការធ្វើប្រទានកម្មនេះឱ្យបានកាន់តែប្រសើរថែមទៀត ជាពិសេសចំពោះប្រជាពលរដ្ឋដែលបានមកតាំងទីលំនៅលើដីរដ្ឋជាយូរយារណាស់មកហើយនោះ។ ចំណុចមួយទៀតដែលសំខាន់ដែរនោះគឺការកំណត់ចំណាត់ថ្នាក់នៃដីឱ្យបានត្រឹមត្រូវ ព្រោះមានអ្នករស់នៅលើដីរដ្ឋខ្លះដែលបានរស់នៅលើដីឯកជនរបស់រដ្ឋ ដែលជាមូលហេតុនាំឱ្យគាត់អាចដាក់ពាក្យស្នើសុំប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិបាន នៅពេលណាដែលពួកគាត់ជាភោគីស្របច្បាប់ដោយបានបំពេញលក្ខខណ្ឌដូចដែលមានកំណត់នៅក្នុងច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១។

ក្នុងសង្គមប្រជាធិបតេយ្យ ប្រជាពលរដ្ឋមានសិទ្ធិនឹងទទួលបានព័ត៌មានផ្សេងៗដែលខ្លួនចង់ដឹង ចង់ឮចង់ទទួលបាន ជាពិសេសគឺព័ត៌មានទាក់ទងនឹងការអនុម័តនូវច្បាប់ លិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តផ្សេងៗ និងព័ត៌មានទាក់ទងនឹងគម្រោងអភិវឌ្ឍនានា។ ដូចនេះហើយរដ្ឋាភិបាលត្រូវតែធ្វើការផ្សព្វផ្សាយឱ្យបានទូលំទូលាយនូវការកំណត់ចំណាត់ថ្នាក់នៃដីនេះដើម្បីឱ្យប្រជាពលរដ្ឋ ក៏ដូចជាអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវបានយល់ និងបានដឹងពីប្រភេទនៃដីធ្លីដែលរដ្ឋាភិបាលបានកំណត់។ រដ្ឋក៏មិនត្រូវបំភ្លេចចោលឡើយនូវការផ្សព្វផ្សាយ និងបណ្តុះបណ្តាល

ចំណេះដឹងផ្នែកច្បាប់ និងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តនានាពាក់ព័ន្ធនឹងភូមិបាល។ វាពិតជាមានសារៈសំខាន់ណាស់ដែលរដ្ឋាភិបាល និងស្ថាប័នពាក់ព័ន្ធគួរតែបន្តបង្កើនការអនុវត្តជាបន្តទៀត ជាពិសេសចំពោះប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រដែលតាំងលំនៅបណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋ ដើម្បីឱ្យពួកគាត់បានយល់ដឹងពីសិទ្ធិនានាដែលគាត់អាចទទួលបាន បើទោះបីជាគាត់រស់នៅលើដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់ក៏ដោយ។ ក្រឡេកមើលច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ និងច្បាប់ពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗពុំមានមាត្រាណាមួយចែងឱ្យ ច្បាស់លាស់ពីយន្តការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនេះនៅឡើយទេ ដូចនេះរដ្ឋាភិបាលគួរធ្វើការស្នើរច្បាប់ ឬរដ្ឋសភាអនុម័តច្បាប់ដែលមានការចែងច្បាស់ពីយន្តការដោះស្រាយចំពោះសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរដ្ឋនេះ ហើយដែលវានឹងបង្កើតប្រសិទ្ធភាពនៃការដោះស្រាយនូវបញ្ហាមួយនេះ។ ចំពោះច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ ដដែលនេះ រដ្ឋាភិបាល តាមរយៈរដ្ឋសភាត្រូវតែធ្វើការបង្កើតនូវច្បាប់ភូមិបាលថ្មី ព្រោះដោយសារតែច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ ត្រូវបាននិរាករណ៍នូវមាត្រាជាច្រើនដោយច្បាប់ស្តីពីការអនុវត្តក្រមរដ្ឋប្បវេណីឆ្នាំ២០១១ ហើយនៅមានតែមាត្រាមួយចំនួនប៉ុណ្ណោះដែលនៅបន្តអនុវត្តដល់បច្ចុប្បន្ន។ ដែលការណ៍នេះបាននាំឱ្យការអនុវត្តពុំមានភាពច្បាស់លាស់ ដោយសារវាអាចនាំឱ្យមានការយល់ឃើញច្រឡំគ្នា ជាមួយនូវបទបញ្ញត្តិមួយចំនួននៅក្នុងក្រមរដ្ឋប្បវេណី ដូចជាចំណុចទាក់ទងនឹងលទ្ធកម្មនៃកម្មសិទ្ធិ និងភោគៈជាដើម។

គម្រោងអភិវឌ្ឍគឺពិតជាបានចូលរួមចំណែក ក្នុងការកសាងសេដ្ឋកិច្ចប្រទេសឱ្យមានការរីកចម្រើនយ៉ាងពិតប្រាកដ។ ប៉ុន្តែ នៅពេលមានគម្រោងអភិវឌ្ឍន៍នានា ដែលនាំឱ្យមានការបណ្តេញពលរដ្ឋចេញ អាជ្ញាធរគួរតែបង្កើតឱ្យមានការពិភាក្សារវាងក្រុមហ៊ុនអភិវឌ្ឍន៍ និងពលរដ្ឋដែលរងការបណ្តេញចេញ។ ជាការល្អប្រសិនបើក្នុងការពិភាក្សានោះអនុញ្ញាតឱ្យភាគីពាក់ព័ន្ធដោយប្រយោលផ្សេងទៀតដូចជាអង្គការសង្គមស៊ីវិល ឬសមាគមណាមួយបានចូលរួម ដើម្បីឆ្លុះបញ្ចាំងឱ្យឃើញពីតម្លាភាពនៃការអភិវឌ្ឍ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយបរិយាប័ន្ន។

ជាចុងក្រោយ ចំពោះការធ្វើអនុប្បយោគដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ ទៅឱ្យបុគ្គលឯកជនដែលជារូបវន្តបុគ្គល ឬនីតិបុគ្គលណាមួយ រដ្ឋាភិបាលគួរតែធ្វើការសិក្សាឱ្យបានច្បាស់លាស់ពីផលប៉ះពាល់ដែលប្រជាពលរដ្ឋនឹងត្រូវទទួលរងដោយសារតែការធ្វើអនុប្បយោគដីនោះ។ ព្រោះកន្លងមកការធ្វើអនុប្បយោគដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋនេះគឺបានធ្វើឱ្យប៉ះពាល់យ៉ាងខ្លាំងដល់សហគមន៍ ក៏ដូចជាប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រដែលរស់នៅលើដីរដ្ឋនោះ ហើយដែលបណ្តាលឱ្យកើតជាបញ្ហាវិវាទដីធ្លីដែលដោះស្រាយមិនងាយចេញ។

គន្ថនិទ្ទេស

គន្ថនិទ្ទេស

ច្បាប់ និងលិខិតបទដ្ឋានគតិយុត្តជាតិ

រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៣។

រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៨១។

រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៧៥។

ច្បាប់ស្តីពីការគ្រប់គ្រង ការប្រើប្រាស់ និងចាត់ចែងលើទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋ, លេខ នស/រកម/១១២០/០៣០, ១៤ វិច្ឆិកា ២០២០។

ច្បាប់ស្តីពីសំណង់, លេខ នស/រកម/១១១៩/០១៩, ២ វិច្ឆិកា ២០១៩។

ច្បាប់អស្សាមិករណ៍, លេខ នស/រកម/០២១០/០០៣, ២៦ កុម្ភៈ ២០១០។

ក្រមរដ្ឋប្បវេណី, លេខ នស/រកម/១២០៧/០៣០, ៨ ធ្នូ ២០០៧។

ច្បាប់ភូមិបាល, លេខ នស/រកម/០៨០១/១៤, ៣០ សីហា ២០០១។

ច្បាប់ភូមិបាល, លេខ១០០ក្រ, ១៣ តុលា ១៩៩២។

អនុក្រឹត្យស្តីពីអត្តសញ្ញាណកម្មគ្រួសារក្រីក្រ, លេខ២៩១អនក្រ/បក, ២៧ ធ្នូ ២០១១។

អនុក្រឹត្យស្តីពីការគ្រប់គ្រងដីរដ្ឋ, លេខ១១៨អនក្រ/បក, ៧ តុលា ២០០៥។

អនុក្រឹត្យស្តីពីសម្បទានដីសង្គមកិច្ច, លេខ១៩អនក្រ/បក, ១៩ មីនា ២០០៣។

ប្រកាសស្តីពីការប្រមូលពន្ធលើអចលនទ្រព្យ, លេខ៤៩៣សហវ/ប្រក, ១៨ កក្កដា ២០១០។

ប្រកាសស្តីពីការធ្វើអត្តសញ្ញាណកម្ម ការធ្វើផែនទី និងការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ដីរដ្ឋ របស់ក្រសួងរៀបចំដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់, លេខ៤២ដនស/ប្រក, ១០ មីនា ២០០៦។

សារាចរស្តីពីវិធាន និងលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យនៃការធ្វើប្រទានកម្មទ្រព្យសម្បត្តិរដ្ឋជូនប្រជាពលរដ្ឋ និងមន្ត្រីរាជការ, លេខ០៦សរ, ២៣ កក្កដា ២០១៩។

សារាចរស្តីពីការដោះស្រាយសំណង់បណ្តោះអាសន្នលើដីរបស់រដ្ឋដែលត្រូវបានទន្ទ្រានកាន់កាប់ដោយខុសច្បាប់តាមរាជធានី ទីក្រុង និងទីប្រជុំជន, លេខ០៣សរ, ៣១ ឧសភា ២០១០។

សារាចរស្តីពីការកាន់កាប់ដីរដ្ឋដោយខុសច្បាប់, លេខ០២សរ, ២៦ កុម្ភៈ ២០០៧។

ច្បាប់អន្តរជាតិសកល និងក្នុងតំបន់

សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស, អនុម័តថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨។

កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌, អនុម័តថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៦៦។

ធម្មនុញ្ញសង្គមរបស់អឺរ៉ុប (កែសម្រួល), ចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៩។

ធម្មនុញ្ញអាហ្វ្រិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងសិទ្ធិពលរដ្ឋ, អនុម័តដោយសន្និបាតនៃថ្នាក់ដឹកនាំរដ្ឋ និងរដ្ឋាភិបាលនៃអង្គការឯកភាពអាហ្វ្រិក ធ្វើនៅទីក្រុងណារ៉ូប៊ី ប្រទេសកេនយ៉ា នៅថ្ងៃទី២៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៨១។

អនុសញ្ញាអាមេរិកស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស"កតិកាសញ្ញាទីក្រុងសង់ចូហ្សេ ប្រទេសកូស្តារីកា", ចុះហត្ថលេខាដោយរដ្ឋសមាជិកនៃអង្គការរដ្ឋក្នុងទ្វីបអាមេរិក ធ្វើនៅទីក្រុងសង់ចូហ្សេ ប្រទេសកូស្តារីកា នៅថ្ងៃទី២២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៦៩។

អនុសញ្ញាអឺរ៉ុបស្តីពីការការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន, ចុះហត្ថលេខាដោយរដ្ឋសមាជិកនៃក្រុមប្រឹក្សាអឺរ៉ុប នៅទីក្រុងរ៉ូម នៅថ្ងៃទី៤ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៥០។

គោលនយោបាយរដ្ឋាភិបាល

ក្របខ័ណ្ឌគោលដៅអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពកម្ពុជាឆ្នាំ២០១៦-២០៣០ របស់រដ្ឋាភិបាល, ១៩ វិច្ឆិកា ២០១៨។

យុទ្ធសាស្រ្តចតុកោណ ដំណាក់កាលទី៤ នីតិកាលទី៦ របស់រាជរដ្ឋាភិបាល, កញ្ញា ២០១៨។

គោលនយោបាយដីធ្លី "សៀវភៅសដីធ្លី" របស់រាជរដ្ឋាភិបាល, ២៨ សីហា ២០១៥។

គោលនយោបាយជាតិស្តីពីលំនៅឋាន របស់រាជរដ្ឋាភិបាល, ៩ ឧសភា ២០១៤។

ក្របខ័ណ្ឌយុទ្ធសាស្រ្តនៃគោលនយោបាយដីធ្លី របស់រាជរដ្ឋាភិបាល, ៦ កញ្ញា ២០០២។

សៀវភៅ និងទិនានុប្បវត្តិ (Journal)

East-West Management Institute. *ច្បាប់ភូមិបាលកម្ពុជា៖ សៀវភៅសិក្សា និងស្រាវជ្រាវ.* ភ្នំពេញ, ២០០៥។

Hor, Peng, Kong Phallack និងJörg Menzel (Eds.). *Introduction to Cambodian Law* [សេចក្តីផ្តើមនីតិកម្ពុជា]. Phnom Penh: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2012។

Jessie Hohmann."The Elements of Adequate Housing: Grenfell as Violation". [ធាតុផ្សំនៃលំនៅឋានសមរម្យ៖ ការរំលោភបំពានដោយហ្គ្រេនហ្វែល], Queen Mary Human Rights Law Review 5(2) (សីហា 2019)។

Matthew Mullen និងMike Hayes. *AN INTRODUCTION TO Human Rights in Southeast Asia Volume 1* [សេចក្តីផ្តើមពីសិទ្ធិមនុស្សនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍៖ វគ្គទី១] បកប្រែដោយ វិទ្យាស្ថានរ៉ាអ៊ុលវ៉ាលេនប៊ឺក. Creative Commons, 2015។

Manfred Nowak, Ludwig Boltzmann, Jeroen Klok និង Ingeborg Schwarz. *សិទ្ធិមនុស្ស៖ កូនសៀវភៅសម្រាប់អ្នកតំណាងរាស្ត្រ.* ២០០៥។

People in Need. *គោលការណ៍ណែនាំស្តីពីការរៀបចំដីធ្លីផ្អែកលើសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា*, ២០១៥។

Rhona K.M. Smith. *Textbook on International Human Rights* [សៀវភៅសិក្សាអំពីសិទ្ធិមនុស្ស]. បកប្រែដោយ វិទ្យាស្ថានរ៉ាអ៊ុលវ៉ាលេនប៊ឺក. United Kingdom: Oxford, 2014។

Schmid, Christoph U.˝The Right to Housing as a Right to Adequate Housing Options˝[សិទ្ធិទទួលបានលំនៅឋាន គឺជាសិទ្ធិដែលទទួលបានជម្រើសលំនៅឋានគ្រប់គ្រាន់], European Property Law Journal 9(2-3) (2020):157-178។

Scott Leckie. Legal and Protection Policy Research Series៖ Housing, Land and Property Rights in Post-Conflict Societies [ស៊េរីស្រាវជ្រាវច្បាប់ និងគោលនយោបាយការការពារ៖ លំនៅឋាន ដីធ្លី និងសិទ្ធិលើអចលនទ្រព្យ ក្នុងសង្គមក្រោយជម្លោះ] (UNHCR, 2005)។

ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំកម្ពុជា. *សេចក្តីអត្ថាធិប្បាយរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ គោលការណ៍ណែនាំ ស្តីពីការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មី*, ២០០៩។

មជ្ឈមណ្ឌលស្តីពីសិទ្ធិលំនៅឋាន និងការបណ្តេញចេញ អង្គការស្ពានទៅកាន់សន្តិភាពអាស៊ីអាគ្នេយ៍ និងគម្រោងគណនេយ្យភាព. *សៀវភៅណែនាំស្តីពីសិទ្ធិដីធ្លី និងលំនៅឋាននៅកម្ពុជា៖ ភាគទី១*, ២០០៩។

ហ៊ែល ចំរើន. *សេចក្តីផ្តើមសិក្សាអំពីនីតិភូមិបាល.* (អង្គការខុនរ៉ាដ អាដេណៅអ៊ែរ)។

អង្គការសហប្រជាជាតិ. *សិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ*. ប័ណ្ណព័ត៌មានលេខ២១ (Rev.១). បកប្រែ និងបោះពុម្ពឡើងវិញដោយ ការិយាល័យ ឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស ប្រចាំនៅកម្ពុជា, ២០១៨។

អង្គការសហប្រជាជាតិ. *ស្ត្រី និងសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ*, បោះពុម្ពឡើងវិញ. ភ្នំពេញ, ២០១៤។

អនុសាសន៍រួមលេខ៤ ស្តីពីសិទ្ធិមានលំនៅឋានសមរម្យ អនុម័តនៅថ្ងៃទី១៣ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩១ ដោយគណកម្មាធិការទទួលបន្ទុកផ្នែកសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច និងវប្បធម៌។

ហាប់ ផល្វី. *វិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវ និងការសរសេរបែបសិក្សា*, បោះពុម្ពលើកទី៣. ភ្នំពេញ ៖ Premium Advertising, ២០២១។

ឯកសារបង្រៀន

ហាប់ ផល្វី. "នីតិទ្រព្យសម្បត្តិសាធារណៈ. " មេរៀនជា PowerPoint សម្រាប់និស្សិតថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រជាន់ខ្ពស់នីតិសាស្ត្រ ឯកទេសនីតិឯកជន សិក្សានៅសាកលវិទ្យាភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច, ២០២០។

ហាប់ ផល្វី. "ការវិវត្តនៃប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងដីធ្លីនៅកម្ពុជា.˝ មេរៀនជា PowerPoint សម្រាប់និស្សិត សិក្សានៅសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច, ២០០៩។

និក្ខេបបទ

ទ្រី ហ៊ាង. *វិវាទដីធ្លីនៅកម្ពុជា ២០០១-២០០៩*. និក្ខេបបទបណ្ឌិតនីតិសាស្ត្រ. ឯកទេសនីតិឯកជន, រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា, ២០១២។

របាយការណ៍ និងសលាកប័ត្រព័ត៌មាន

អង្គការលីកាដូ. *សេចក្តីពន្យល់ពីករណីដីធ្លីសហគមន៍ដីក្រហម*. ភ្នំពេញ, ២០០៨។

អង្គការសមាគមធាងត្នោត. *ការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មី៖ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវពីដំណើរការនៃការបណ្តេញចេញ និងការតាំងទីលំនៅថ្មីក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ*, ២០២០។

អង្គការសមាគមធាងត្នោត. *ការស្ទង់មតិក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ៖ ការសិក្សាទីតាំងលំនៅឋានក្រីក្រក្នុងទីក្រុងរាជធានីភ្នំពេញ*. ភ្នំពេញ, ២០១៨។

មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា. *សាលាកប័ត្រព័ត៌មានស្តីពី៖ ការបណ្តេញចេញដោយបង្ខំនៅកម្ពុជាអំឡុងពេលកូវីដ១៩*, ២០២១។

ការិយាល័យឧត្តមស្នងការអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សប្រចាំនៅកម្ពុជា. *ការសិក្សាពីស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សរបស់សហគមន៍ដែលរស់នៅកន្លែងតាំងទីលំនៅថ្មីក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និង សេចក្តីព្រាងគោលការណ៍ណែនាំអំពីការតាំងទីលំនៅថ្មី*, ២០២២។

ឯកសារផ្សេងៗ

ក្រសួងផែនការ. សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មានស្តីពីខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រ និងអត្រាភាពក្រីក្រនៅកម្ពុជា ២០១៩-២០២០, លេខ០៩០៩ផក។

ក្រសួងផែនការ. *ជំរឿនទូទៅប្រជាជននៅព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឆ្នាំ ២០១៩*. ២០១៩។

គេហទំព័រ

ឃួង ស្រេង. សន្និសីទសារព័ត៌មានស្តីពីវឌ្ឍនភាព និងទិសដៅបន្តរបស់រដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញ. *Fresh News*, ១៦ មិថុនា ២០២០។

ធនាគារពិភពលោក *គម្រោង ៩៣ លានដុល្លារ ជួយបង្កើនសុវត្ថិភាពសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីរបស់កសិករក្រីក្រ និងសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច*.២០២០. ដកស្រង់ចេញពី www.worldbank.org ថ្ងៃទី២៦ មិថុនា ២០២០។

ធនាគារពិភពលោក *ទស្សនៈទូទៅ* .២០២២. ដកស្រង់ចេញពី www.worldbank.org ថ្ងៃទី២៩ មីនា ២០២២។

សារព័ត៌មានថ្មីៗ *«លំនៅឋាន» «លំនៅដ្ឋាន» និង «លំនៅស្ថាន» ប្រើមួយណាត្រឹមត្រូវ?* .២០២១. ដកស្រង់ចេញពី https://thmeythmey.com/?page=detail&id=92704 ថ្ងៃទី១៦ ខែមេសា ឆ្នាំ២០២១។

អង្គការទិន្នន័យអំពីការអភិវឌ្ឍ *សម្បទានដីសង្គមកិច្ច*. ២០១៧. *ដកស្រង់ចេញពី* Open Development Cambodia (ODC) ថ្ងៃទី៤ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១៥។

អង្គការសមាគមធាងត្នោត *បញ្ឈប់ការបណ្តេញចេញ៖ សហគមន៍បឹងឈូកអមិនគួរត្រូវបានបណ្តេញចេញក្នុងអំឡុងពេលរាលដាលនៃជំងឺកូវីដ-១៩ឡើយ*. ២០២១. ដកស្រង់ចេញពី https://teangtnaut.org/?lang=km ថ្ងៃទី៥ សីហា ឆ្នាំ២០២១។

អង្គការសមាគមធាងត្នោត *របាយការណ៍ស្តីពី ការពិត និងតួលេខ#៤៦ ជំងឺកូវីដ-១៩ និងការផ្តល់ជំនួយ.* ២០២២.ដកស្រង់ចេញពី https://teangtnaut.org/?lang=km ថ្ងៃទី១៤ មីនា ២០២២។

ក្រសួងព័ត៌មាន. *ឯកឧត្តម ឃួង ស្រេង៖ ដាច់ខែកក្កដានេះ ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្រោមស្ពានអាកាសស្ទឹងមានជ័យនឹងប្តូរទីលំនៅមករស់នៅលើដីកម្មសិទ្ធិស្របច្បាប់តាមប្រឡាយស្ទឹងមានជ័យវិញ.* ២០២០. ដកស្រង់ចេញពី https://www.information.gov.kh/articles/16214 ថ្ងៃទី១៣ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ២០២០។